

Sammendrag

Oppgaven omhandler småbarnsmødres verdier, praksiser og mål i moderskapet. Problemstillingen dreier seg om mødrenes oppveksterfaringer, og måten de selv utformer moderskapet på. Det blir undersøkt hvilken betydning oppveksterfaringene har for moderskapet med hensyn på omsorgsarrangement, oppdragerstil og forventninger til partneren som far. I analysen brukes et generasjonsperspektiv hvor både historisk generasjon og familiegenerasjon inkluderes i forståelsen av hvordan mor gjør moderskapet. Perspektivet gir med andre ord anledning til å se på både hvordan normer og strukturelle muligheter i dagens samfunn spiller inn, og hvilken betydning egne oppveksterfaringer har for hvordan mødre forholder seg til barneomsorg og barneoppdragelse.

Mødre med oppvekst i middelklassen danner konteksten for oppgaven, og resultatene knyttes derfor til denne sosiale gruppen. Sosiologiske bidrag om moderskap, faderskap, generasjonsoverføring og klasse har vært viktige i arbeidet med oppgaven. Studier som er teoretisk forankret i sosial konstruktivisme har vært til inspirasjon for mine analyser. Omsorg og oppdragelse studeres som kontekstbundet. Sosiale og kulturelle forestillinger om disse fenomenene står sentralt i drøftingen av mødrenes verdier og praksiser. Den teoretiske vinklingen kan bidra til å oppnå dypere forståelse for holdninger og valg hos mødre som er oppvokst i middelklassefamilier.

Studien benytter seg av en kvalitativ tilnærming, og utforsker livsløpet hos én generasjon. Oppgaven baserer seg på semistrukturerte intervjuer med åtte mødre oppvokst i middelklassefamilier som har minst ett barn i førskolealder, og som lever i enten ekteskap eller samboerskap med barnefaren. Mødrene ble født på 1970-tallet da andelen sysselsatte kvinner i Norge var sterkt økende, og utbyggingen av den offentlige barneomsorgen skjøt fart. Oppgaven tar for seg mødrenes minner om barnehagehverdagen og oppveksten i en toinntektsfamilie. Oppveksterfaringene danner bakgrunn for å diskutere kontinuitet og endring fra forrige generasjon med hensyn på hvilket omsorgsarrangement mødre ønsker å bruke, hvilke mål de har for oppdragelsen av barna og hvilke forventninger de har til partneren som far.

Funnene viser at mødre har klare preferanser til barnehagen i valg av

omsorgsarrangement, og de fleste ønsker at barnet skal starte i ettårsalderen. Mødrene ser på barnehagen fra et middelklassesynspunkt, hvor den vurderes som første ledd i barnets utdanningsløp. Barnehagen anses som viktig for barnets tilpasningsevne, utvikling, sosiale kompetanse og senere skoleprestasjoner. Mødrenes gode minner om sin egen barnehagetilværelse har innvirkning for deres syn på barnehagen som det beste omsorgsalternativet. Foreldrenes tilstedeværelse i informantenes oppvekst varierte mye, og ser ut til å ha betydning for hvordan mødrene selv balanserer familieliv og arbeidsliv. De fleste kan ikke huske at de opplevde foreldrenes yrkesaktivitet som negativt, og mødrene følger gjerne det samme arbeidsmønsteret som deres mor gjorde i oppveksten deres.

Oppfatningen av barnehagen som en viktig sosialiseringsarena kan sees i sammenheng med mødrenes ønskemål for oppdragelsen. Selvstendighet er en oppdragelsesverdi som gjerne knyttes til middelklassen. Mødrene er opptatt av å hjelpe barna til å lære seg å tenke selv, stå for egne meninger og ta gode valg. Det er viktig å oppmuntre barna til å bruke potensialet sitt og realisere seg selv. De samme elementer er å finne igjen i den oppdragelsen mødrene selv fikk. Samtidig er trygghet en viktig oppdragelsesverdi hos mødrene, og her fremstår mor i oppveksthjemmet som et forbilde.

I parforholdet er likeverdighet et grunnprinsipp, og det er derfor viktig for mødrene at partneren deltar på lik linje som dem selv i omsorgen for og oppdragelsen av barna. Den deltakelsen far i oppveksthjemmet viste varierer, men sett under ett gir mødrene uttrykk for at far deltok i den tiden han hadde til rådighet. Særlig gjaldt dette i lek og andre aktiviteter, og det virker som far gjerne kom mer på banen utover i oppveksten. Når mødrene forventer at partneren er engasjert i familielivet og bruker tid sammen med barnet ser det ut til at de bruker relasjonen til sin egen far i barndommen som referansepunkt. Mødre som opplevde å ha en mer fraværende far i oppveksten har et klart ønske om en partner som deltar mer enn det de husker at deres egen far gjorde. Ettersom samtlige av partnerne tok ut fedrekvoten kan det tyde på at fedre i dag kommer tidligere på banen enn for tredve år siden. Likevel var det få som delte foreldrepermisjonen med partneren. Dette ble gjerne begrunnet ut fra at partneren hadde en sterkere yrkestilknytning og en høyere lønn, og ut fra mødrenes ønske om å amme.

Forord

Jeg vil gjerne takke mine informanter som har delt sine erfaringer og meninger med meg. Gjennom sin deltakelse har de vist tillit til meg og interesse for de temaene jeg har tatt for meg.

Tone Schou Wetlesen, førsteamanuensis ved Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi ved Universitetet i Oslo har vært min veileder. En stor takk til henne for å ha trodd på meg i skrivingen av denne oppgaven. Jeg har satt stor pris på hennes raske tilbakemeldinger og utfyllende kommentarer. Innblikk i hennes pågående prosjekt har vært til stor inspirasjon for meg.

Jeg vil også takke min medstudent Mona-Lisa Lieng for våre diskusjoner i arbeidet med oppgaven.

Mange takk til Margunn Bjørnholt, Gunhild Farstad, Kari Stefansen, Tonje Gundersen og Jon Eriksen ved NOVA for deres kreative innspill.

Til slutt ønsker jeg å takke min kjære Lars for korrekturlesing og for oppmuntring under arbeidet med oppgaven.

Oslo, 31/7-08

Lene Opsahl

Innholdsfortegnelse

SAMMENDRAG	1
FORORD	3
INNHALDSFORTEGNELSE	4
1. TEMA, BAKGRUNN OG TEORI	7
Bakgrunn.....	7
Samfunnsmessig og sosiologisk relevans	9
Problemstilling.....	12
Begrepsavklaring og litteraturgjennomgang	14
Generasjonsperspektiv og analysenivå.....	22
Kapittelgjennomgang	24
2. UTVALG OG METODE	25
Metodisk tilnærming	25
Utvalgets sammensetning.....	26
Intervjuene	28
Metodiske implikasjoner.....	34
Analyse	37
Etiske retningslinjer	40
Kvalitetskrav.....	42
3. OPPVEKST PÅ 70-TALLET: TILBAKEBLIKK PÅ EGEN BARNDOM	45
Rikke: "Vi var veldig team"	45
Eirin: "Jeg hadde en pappa som jobbet ganske mye"	47
Mia: "Mamma var mye borte"	50
Karina: "Mamma var typisk trippelarbeidende og pappa pendlet en del"	52
Diskusjon rundt de fire oppvekstsituasjonene	54
Likheter og forskjeller i mødrenes oppvekstsituasjon	56

Avsluttende kommentar	59
4. BARNEHAGEN: EGNE BARNEHAGEERFARINGER OG HOLDNINGER TIL BARNEHAGEBRUK	60
Barnehageutbygging.....	61
Normer om barneomsorg.....	61
Hvorfor barnehage?	62
Barnehagen som første skritt i utdanningen	66
Videreføring av yrkesaktivitet og omsorgspraksis	68
Avsluttende kommentar	72
5. BARNEOPPDRAGELSE: MÅL OG VERDIER I OPPDRAGELSEN OG REPRODUKSJON AV KLASSE	73
Middelklassens oppdragelsesverdier	73
Kontinuitet i oppdragerstil	76
Endring i oppdragerstil.....	79
Avsluttende kommentar	81
6. FADERSKAP: OPPVEKSTERFARINGER MED FAR OG FORVENTNINGER TIL PARTNEREN	82
Forskning om faderskap	83
Likestilling i parforholdet	83
Mors forventninger til partneren som far	84
Farsvennlige reformer.....	86
Begrunnelser for delt og ikke-delt foreldrepermisjon.....	87
Oppveksterfaringers betydning for egne forventninger	91
Avsluttende kommentar	96
7. SAMMENFATNING OG KONKLUSJON	97
Sentrale mønstre.....	97
Videre forskning	102
LITTERATURLISTE	103
VEDLEGG 1: OVERSIKT OVER INFORMANTENE	111

VEDLEGG 2: INTERVJUGUIDE112

VEDLEGG 3: BAKGRUNNSOPPLYSNINGER.....115

1. Tema, bakgrunn og teori

På slutten av 1960-tallet og utover 1970-tallet økte andelen sysselsatte kvinner sterkt i Norge. Dette gjaldt også mødre. Mange barn opplevde derfor å vokse opp med to foreldre i arbeid. Særlig gjaldt dette barn fra middelklassen. I dag har disse barna selv nådd en familieetablerende livsfase. I denne oppgaven studeres omsorgsarrangementer og oppdragelsesverdier på 1970-tallet og i dag sett ut fra ståstedet til unge mødre som vokste opp i toinntektsfamilier. Kvalitative intervjuer med åtte småbarnsmødre med middelklassebakgrunn danner grunnlaget for analysen. Alle opplevde at begge foreldrene deltok i arbeidslivet i hele eller deler av oppveksten deres, og at foreldrene derfor delte på omsorgen for dem. Mors og fars tilknytning til arbeidslivet og deltakelse i barneomsorgen varierer likevel i utvalget. Spørsmålet er hvorvidt dagens mødre trekker på egne oppveksterfaringer i omsorgen for og oppdragelsen av egne barn.

Mødrene ble født på 1970-tallet og tilhører derfor samme *fødselskohort*. De tilhører også samme *historiske generasjon* ved at de har fått barn i det samme tidsrommet. Foreldres handlingsrom formes av de muligheter og begrensninger som til en hver tid gjør seg gjeldende i samfunnet. Endringer i samfunnet medfører dermed endringer i foreldres praksis. I Norge har forlengelsen av fødselspermisjonen, vedtaket om fedrekvoten og utbyggingen av barnehagen hatt stor innvirkning på foreldres hverdag. Nye strukturelle muligheter er et uttrykk for nye offentlige normer om moderskap og faderskap. Slike normer påvirker foreldres praktiske valg, samtidig som de påvirker foreldres i syn på barnet og foreldreskapet. Samfunnets normer har derfor også betydning for den oppdragelsen foreldrene ønsker å gi barna. Samtidig kan foreldrene selv sies å bidra til å forme den praksis de slutter seg til. Oppgaven tar i bruk et *generasjonsperspektiv* i søken etter å forstå mødres holdninger og handlemåter omkring omsorg og oppdragelse.

Bakgrunn

Opgaven er tilknyttet Tone Schou Wetlesens substudie *Intergenerational transmission of family-work articulation*. Denne substudien er en del av

oppfølgingsstudien *Work sharing couples. A longitudinal study of men in change and intergenerational transmission*¹ i regi av Wetlesen og Margunn Bjørnholt. Det opprinnelige prosjektet, *Work-sharing families: Adaptions of pioneering families with Husband and Wife in Part-time Employment*², ble gjennomført av Erik Grønseth på 1970-tallet. Jeg vil nå gi en nærmere beskrivelse av disse studiene.

Erik Grønseths studie (1975)

Fremveksten av kapitalismen medførte en arbeidsfordeling hvor kvinner ble husmødre, mens menn forsørget familien gjennom lønnet arbeid. Selv om utdanning og lønnet arbeid blant kvinner ble mer vanlig på 1970-tallet, påpekte Grønseth at lønnsforskjellene stadig ble opprettholdt. Han mente den eneste forskjellen fra det kapitalistiske samfunnet var at menn hadde gått fra å være eneste forsørger i familien, til å være hovedforsørger. Praktisk talt ingen menn arbeidet deltid eller delte husarbeidet likt med konen. Menn var dessuten fremdeles fraværende som fedre. Grønseth mente denne arbeidsfordelingen var uheldig, og ønsket gjennom DAT-prosjektet å undersøke hvordan foreldreparene som deltok tilpasset seg en ny arbeids- og familieorganisering hvor begge arbeidet deltid, og hvor ansvaret for barneomsorg og husarbeid ble delt mellom mor og far. Delingen av lønnsarbeid og omsorgsoppgaver var et alternativ til den mer vanlige familiemodellen med fulltidsarbeidende foreldre som angivelig legger press på familiemedlemmene, og som opprettholder en tradisjonell arbeidsdeling i hjemmet. Målet var at deling av lønnet og ulønnet arbeid mellom mor og far ville frigjøre mor fra husmorrollen og gjøre henne mer likestilt med far, samtidig som far ville få mer overskudd og energi til å bli mer praktisk og følelsesmessig involvert i familien. Grønseth fant at solidariteten i familien ble forbedret, det ble færre konflikter, foreldrene fikk mer felles interesser, stressnivået ble lavere, relasjonene ble tettere og foreldrene ble mer tilfredse både i familie- og jobbsituasjon. Studien kan vurderes som en innsats for å oppnå forandring med sikte på bedre balanseringen mellom familieliv og arbeidsliv og få en mer likestilt relasjon mellom kjønnene. Prosjektet var radikalt i sin tid, og studien er relativt unik ettersom det har blitt gjort få forsøk av denne typen.

¹ Presentasjonen av studien bygger på Bjørnholts og Wetlesens projektskisse fra mai 2006.

² Jeg vil referere til denne studien som DAT-prosjektet.

Tone Schou Wetlesens og Margunn Bjørnholts oppfølgingsstudie

Oppfølgingsstudien innebærer en oppfølging av parene i Grønseths studie som hadde barn i førskolealder på 1970-tallet. Studien følger opp det familiearrangementet parene praktiserte i varierende lengde. Eksperimentet studeres på denne måten i et livsløpsperspektiv. Forskerne ønsker å finne ut hvordan dette arrangementet har virket inn på familie- og arbeidsbalansen, og på likestilling mellom kjønnene. Informantenes tidligere uttalelser kan nå sees i lys av nye erfaringer og innsikter. Studien ser på forholdet mellom aktør og struktur ved at det vurderes hvordan individer og par reagerer på strukturelle endringer. Som Wetlesen og Bjørnholt påpeker står målet om å bedre balansen mellom familie og arbeid fortsatt på den politiske agendaen. Småbarnsmødre arbeider fremdeles ofte deltid og har hovedansvaret for hjem og barn, mens småbarnsfedre fortsatt arbeider lange dager. Forslaget om 6-timersdagen representerer ifølge forskerne nye muligheter til å utforske den mulige sammenhengen mellom arbeidstimer, familie-/arbeidbalanse og likestilling.

Wetlesens substudie har som mål å se på hvordan barneomsorg og oppdragelse har blitt erfart og videreført til neste generasjon. Informantene i denne studien er delt i to grupper. Den første gruppen er et utvalg av barna til informantene i Grønseths studie som nå er i samme alder og livsfase som deres foreldre var i det første prosjektet, og som nå selv har etablert familier. Den andre gruppen består av foreldrepar som har opplevd andre typer familiearrangementer i oppveksten. I den opprinnelige studien ble det antatt at forsøket ville få innvirkning på neste generasjon ved at barna ville utvikle mer fleksible kjønnsidentiteter. Dette mente Grønseth ville få betydning for hvordan de selv ville komme til å balansere familieliv og arbeidsliv. Den andre informantgruppen vil derfor kunne brukes som en kontrastgruppe for å gi et klarere bilde av hvilken betydning deling av lønnet og ulønnet arbeid mellom mor og far har hatt på den neste generasjonen. Dette gjøres ut fra antagelser om at barna til informantene i den opprinnelige studien har dratt fordel av en bedre og mindre stressende omsorgsorganisering i barndommen.

Samfunnsmessig og sosiologisk relevans

Kombinasjonen barneomsorg og arbeidsdeltakelse er et kjent tema både i offentligheten og i akademia. Fokuset har særlig ligget på de utfordringene foreldre

står overfor i balanseringen av familieliv og arbeidsliv. Mor og far i “tidsklemma” har lenge vært en gjenganger i norske medier. Sosiologiske forskere har i flere tiår vært opptatt av mødres deltakelse i yrkeslivet og bruk av ulike omsorgsarrangementer for å gjøre det mulig å forene familie og arbeid (se blant andre Brannen og Moss 1991, Wetlesen 2000, Brannen m.flere 2004, Ellingsæter og Leira 2004; 2006, Vincent og Ball 2006). Fokuset har ligget på hvordan de voksne opplever balansegangen, mens få studier har tatt for seg hvordan det er for barn å ha foreldre i jobb (Bungum 2008). Selv om spørsmål omkring barnehagestart og barnehagens pedagogiske opplegg er hete temaer både i norsk politikk og i ulike fagretninger i dag, har det likevel vært lite oppmerksomhet rundt hvordan barna opplever barnehagehverdagen. I dag har den første barnehagegenerasjonen blitt voksne. Men hva vet vi egentlig om tredveåringenes barnehageerfaringer? Hvordan erfarte disse barna å vokse opp med to foreldre i arbeid på 1970-tallet? Dette har det blitt forsket lite på. Innsikt i hvordan dagens småbarnsmødre ser tilbake på barnehagen og familielivet i oppveksten kan bidra til å bedre forståelsen for hvordan barn opplever å forholde seg til ulike sosiale arenaer de første leveårene. I tillegg kan det føre til bedret forståelse for de valgene mødre (og fedre) tar med hensyn til omsorg for egne barn.

I forskning omkring moderskap og barneomsorg har fokuset stort sett ligget på hvilke strukturelle rammebetingelser som former mødres praksis. Generelle samfunnsendringer og politiske vedtak rettet mot å forenkle mødres hverdag har uten tvil stor betydning for mødres handlingsrom. Mye forskning taler for at mødre påvirkes av nye normer omkring moderskap, og at mødre gjør bruk av de muligheter staten tilbyr i forhold til barneomsorg. Generasjonsoverført ideologi og praksis har kommet mer i bakgrunnen. Som Brannen (m.flere 2004) påpeker har mange sosiologer fremhevet at avtradisjonisering og individualisme har svekket familieband og gjort oss til autonome individer. Slike argumenter fanger definitivt opp trender i samfunnsutviklingen som innvirker på mødres valg. Likevel vil jeg i likhet med Brannen (ibid) anta at mødre også i dag bruker oppveksterfaringer som referansepunkt for de valg de tar. Positive erfaringer fra egen barndom kan tenkes å inspirere mødre til å skape et liknende miljø for egne barn. Negative erfaringer kan derimot tenkes å bidra til at mødre ønsker å gjøre ting annerledes når de selv stifter familie. Teorier som impliserer svekket generasjonsoverføring har ofte utilstrekkelig forankring i empiri (noe som blant annet gjelder bidragene til Giddens 1991 og Beck

og Beck-Gernsheim 1995). Da de studier som har sett på overføring av omsorgspraksis viser både kontinuitet og endring mellom generasjonene, mener jeg det er viktig å utforske oppveksterfaringers betydning for hvordan foreldre innretter seg. Selv om individualismen står sterkt i dagens samfunn, og foreldre antagelig ikke lenger fungerer som like klare modeller for sine barn, tror jeg det blir for drastisk å vende seg mot det andre ytterpunktet hvor foreldrenes betydning for egne holdninger og handlemåter usynliggjøres. Jeg tror derfor forskning omkring foreldreskap kan berikes ved at man diskuterer hvorvidt foreldres omsorgsløsninger og oppdragelsesverdier kan tenkes å ha bakgrunn i egne oppveksterfaringer i tillegg til de muligheter og begrensninger dagens samfunn tilbyr. Et generasjonsperspektiv som redskap for analyse og fortolkning kan være fruktbart for å utforske både *vertikal* og *horisontal* påvirkning.

Sammenliknet med internasjonal forskning har norsk sosiologi liten tradisjon for å studere foreldreskapet som klasserelatert praksis (Stefansen 2007). Det stadige gapet mellom ulike sosiale gruppers preferanser omkring barneomsorg (se Ellingsæter og Gulbrandsen 2003) og tidligere norske funn som viser forskjeller i middelklassens og arbeiderklassens oppdragelsesverdier (se Holter m.flere 1975) er gode grunner til å være oppmerksom på at den sosiale konteksten kan ha betydning for hvordan foreldreskapet utformes. Ofte blir holdninger og praksiser blant middelklasseforeldre sett på som en standard, istedenfor at de blir relatert til klassemessig tilhørighet. Derfor kan det være interessant å se nærmere på hva som ligger til grunn for denne gruppens foreldreskap. Da det har blitt argumentert for at vedtak blant annet med hensyn til deling av permisjon mellom mor og far gjør middelklassens praksis om til normer som skal gjelde alle (se Farstad og Stefansen 2008), vil slike funn også være av en bredere samfunnsmessig relevans. Hvis statens reformer støtter tettere opp om middelklassens forståelser av barneomsorg vil det være fruktbart å åpne for en videre diskusjon om dette innebærer en favorisering av denne klassens normer, og dermed en undergraving av de ønsker og oppfatninger omkring barneomsorg som gjør seg gjeldende i arbeiderklassen samt hos etniske minoriteter, enkelte profesjonelle grupper, forskjellsfeminister osv. I offentlige debatter som barnehagedebatten i "Sånn er livet" på NRK P2 15. mai 2007 fikk slike grupper støtte for sitt syn på morsomsorg som den beste omsorgsløsningen de første årene av barns liv. Her ble det diskutert hvorvidt barnehageløftet er et eksperiment med de minste barnas helse. Forskere som

psykoanalytiker Sissel Gilbert argumenterte for at stress i barnehagen kan påvirke hjernens utvikling negativt, og at det derfor er best for barnet med én omsorgsperson i starten.

Problemstilling

Dagens småbarnsmødre med oppvekstbakgrunn i middelklassen utgjør den sosiale gruppen jeg ønsker å studere. Min overordnede problemstilling i oppgaven lyder som følger:

Hva kjennetegner middelklassemødres oppveksterfaringer, og hvordan utformer mødrene moderskapet? Hvilken betydning har oppveksterfaringene for foreldreskapet med hensyn på valg av omsorgsarrangement, oppdragerstil og forventninger til partneren som far?

Ut fra problemstillingen vil jeg i oppgaven konsentrere meg om følgende underspørsmål: Hvilke minner har mødrene om barnehagehverdagen? Hvordan ser mødrene tilbake på oppveksten i en toinntektsfamilie? Hvilke omsorgsarrangement velger mødrene for egne barn i de første leveårene? Hvilke mål legger mødrene vekt på i barneoppdragelsen? Hva forventer mødrene av partneren som far? Hvordan svarer mødrene på den mulighetsstrukturen de blir stilt overfor av velferdsstaten? Fungerer egne oppveksterfaringer som et referansepunkt i forhold til det omsorgsarrangementet mødrene velger, de oppdragelsesverdier de slutter seg til og den deltakelse de forventer av partneren?

I oppgaven vil jeg benytte meg av et *generasjonsperspektiv* for å belyse mødres holdninger og praksis. Generasjon i sosiologien dreier seg om to ulike forhold: generasjonene i familien og i historien (Frønes og Brustad 2003).

Familiegenerasjonen (eller biologisk generasjon) knyttes til generasjonsskjeder av oldeforeldre, besteforeldre, foreldre og barn. *Historisk generasjon* brukes om mennesker som har felles historisk forankring ved at de for eksempel var unge på samme tid. *Kohort* er en annen betegnelse for historisk generasjon, og med *fødselskohort* siktes det til personer som er født i samme periode. I forhold til familiegenerasjonens betydning vil fokuset i denne oppgaven ligge på de

omsorgsarrangementer og oppdragelsesverdier mødrene erfarte i oppveksten som antas å danne utgangspunkt for hvordan mødrene selv utformer moderskapet. Her kan påvirkningen sies å være vertikal. Det er selvfølgelig viktig å være oppmerksom på at overføringen kommer fra to hold da også fars oppveksterfaringer kan få innvirkning på foreldreskapet. I denne oppgaven vil jeg imidlertid konsentrere meg om den delen av generasjonsoverføringen mor står for. Når det gjelder den betydningen tilhørigheten i en historisk generasjon tillegges, vil jeg trekke inn samfunnsmessige forhold som har betydning for hvordan mødre gjør sitt moderskap. Ved at mødrene stiftet familie i samme periode, vil de møte de samme strukturelle mulighetene. I motsetning til familiegenerasjonens betydning kommer påvirkningen her horisontalt. Her kan også mødrenes sosiale relasjoner ha innvirkning på deres verdier og praksiser. Det er rimelig å tenke seg at rettigheter i samfunnet får ulik betydning i ulike sosiale nettverk som følge av den utveksling som foregår mellom individer. I denne oppgaven vil fokuset likevel ligge på den samfunnsmessige påvirkningen. Generasjonsperspektivet som en analytisk tilnærming kan belyse moderskapet som en kompleks sosial praksis som formes av flere ulike forhold. Den innvirkning familiegenerasjonen har, og den innvirkning tilhørigheten i en historisk generasjon har, kan dels settes opp mot hverandre og dels supplere hverandre. Vinklingen vil gjøre det mulig å diskutere hvorvidt moderskapet bærer preg av kontinuitet eller endring fra forrige generasjon. I oppgaven ivaretas generasjonsperspektivet gjennom å se på barneomsorg og foreldreskap gjennom livsløpet hos én generasjon.

Utvalget er forankret i middelklassen slik som i det opprinnelige DAT-prosjektet. Generasjonsperspektivet representerer hovedfokuset, mens mødrenes klasseposisjon utgjør konteksten for studien. Med andre ord vil jeg diskutere familiegenerasjonens og den historiske generasjonens betydning for holdninger og praksis i omsorg og oppdragelse hos et utvalg av mødre med middelklassebakgrunn. I den grad mine funn kan sies å gjelde flere enn de som deltok i prosjektet, vil dette antagelig være andre mødre som har vokst opp i middelklassen. Mitt mål er ikke å sammenlikne moderskapet i middelklassen med moderskapet i arbeiderklassen, og når funn fra studier av arbeiderklasseforeldre trekkes inn, er dette for å tydeliggjøre de tendenser som antas å gjelde i middelklassen. Da tidligere forskning har argumentert for at foreldreskap er en klasserelatert praksis (se blant andre Holter m.flere 1975, Vincent og Ball 2006), er det i forhold til generasjonsperspektivet rimelig å anta at ulike

klasser overfører forskjellige verdier og praksiser, og at ulike klasser forholder seg forskjellig til samfunnets strukturelle muligheter. Klasseforskjeller kan reproduseres både på familienivå og på strukturelt nivå.

Sosiale aktører inngår i et nettverk av relasjoner og kan derfor sies å ha flere identiteter. I denne oppgaven vil morsidentiteten være den mest sentrale. Det bør likevel fremheves at mor er mer enn bare mor. Blant annet kan mor ha en sterk yrkesidentitet som får betydning for måten hun er mor på. Utformingen av moderskapet påvirkes også av de sosiale relasjoner mor inngår i. Ettersom dagens fedre gjerne har en sentral plass i barnets liv, blir det vanskelig å studere moderskapet uten også å studere faderskapet. Da det er mødre som intervjues vil faderskapet utforskes fra mors ståsted.

Begrepsavklaring og litteraturgjennomgang

Jeg ønsker i denne oppgaven å fokusere på sider ved moderskapet som fanges opp av begrepene *omsorg* og *oppdragelse*. Dette er ikke gjensidig utelukkende begreper da oppdragelse kan sies å være en del av omsorgen. I denne oppgaven setter jeg likevel et analytisk skille mellom begrepene. Omsorg knyttes her til holdninger og praksis i forhold til praktiske sider ved foreldreskapet slik som valg omkring fødselspermisjon og omsorgsløsning etter endt permisjon. Her får fars deltakelse i omsorgen en sentral plass. Oppdragelse brukes hos meg særlig i forhold til de verdier og personlige egenskaper mødrene ønsker at barnet skal utvikle. Forholdet mellom omsorg og oppdragelse kan forstås slik at mødrenes oppdragelsesverdier har innvirkning på deres valg av omsorgsarrangement for barnet.

Tidligere sosiologiske bidrag danner et viktig utgangspunkt for min teoretiske vinkling. Samtidig danner funn fra tidligere undersøkelser sammenlikningsgrunnlag for min analyse. Rammene for en masteroppgave setter imidlertid begrensninger for hvor mye man kan orientere seg i den relevante faglitteraturen. I forhold til de temaene jeg konsentrerer meg om finnes generelt mange bidrag. I Storbritannia står den sosiologiske forskningstradisjonen sterkt, og den britiske forskningen dominerer på mange områder. Dette gjelder også studier omkring foreldreskap, generasjonsoverføring og klasse. Imidlertid bør det fremheves at Storbritannia skiller

seg ut fra Norge på flere områder, og at studier av britiske foreldre derfor ikke er helt sammenliknbare med studier av norske foreldre. Den britiske velferdsstaten er langt mindre sosialt utbygget³, tiltakene omkring barneomsorg er begrenset og klasseskille er betydelig større. Dette har gjort det viktig å søke bekreftelse også i norsk forskning hvor konteksten for studiene er mer lik. Derfor har jeg gjort et utvalg av både norske og internasjonale arbeider som hovedsakelig består av nyere litteratur. Jeg vil i begrepsavklaringen se på bidrag som har hatt særlig betydning for meg i arbeidet med oppgaven. Det bør fremheves at omfanget av studier som tar utgangspunkt i den historiske generasjonens betydning for foreldreskapet er langt større enn omfanget av studier som inkluderer familiegenerasjonens betydning. Dette har sammenheng med at dagens foreldreskap gjerne sees på som et resultat av samfunnets normer og strukturelle muligheter, snarere enn av generasjonsoverførte holdninger og praksiser. Analysekapitlene er derfor lagt opp slik at moderskapet først diskuteres i forhold til mulighetsstrukturen, mens antagelsen om oppveksterfaringers betydning diskuteres i andre omgang.

Omsorg

Brannen og Moss (2003) skriver at omsorg er et begrep som er mye brukt, men som sjelden blir definert. Begrepet knyttes til en rekke betydninger: bekymring, byrde, oppgave, beskyttelse, ansvar, ha aktelse for eller like, bry seg om eller ta hånd om, gi omsorg og motta omsorg. Forfatterne poengterer at omsorgskonseptet har fått mye oppmerksomhet i senere tid, både i akademien og i politikken. I studier av nære relasjoner har omsorgsbegrepet hatt stor betydning. Wetlesen skriver følgende:

Omsorg eller den engelske betegnelsen “caring” er et sentralt begrep i kvinneforskningen som søker å fange inn vesentlige kjennetegn ved mange kvinners relasjoner. Omsorg innebærer at en person engasjerer seg i en annen persons ve og vel, fortrinnsvis overfor ikke selvhjulpne personer. (1997:239)

I denne oppgaven er det omsorg for små barn jeg er opptatt av. Å velge en omsorgsløsning for barnet er en viktig del av det moderne foreldreskapet (Farstad og

³ Esping-Andersen (1990 i Kuhnle (m.flere 2002 (red.)) deler velferdsregimene inn i tre typer: *liberal*, *konservativ* og *sosialdemokratisk* velferdsstat. Norge kan karakteriseres som en sosialdemokratisk velferdsstat ut fra prinsippet om likhet og universalisme, mens Storbritannia kan sies å være en liberal velferdsstat som er kjenntegnet ved at hjelpen er behovsprøvd, og ved at universelle overføringer og sosialforsikringsordninger er beskjedne.

Stefansen 2007). Både den omsorgen mor og far gir, og de ordningene omkring omsorg mor og far gjør bruk av i den første tiden av barnets liv står sentralt. Jeg er med andre ord opptatt av omsorg i både uformelle og formelle settinger.

Barneomsorg har blitt et stadig viktigere politisk tema, og politiske reformer er derfor sentrale når man skal studere moderskapet. Permisjonsrettigheter og utbyggingen av offentlig barneomsorg har stor betydning for foreldres hverdagsliv, og er en viktig del av mulighetsstrukturen. Brandth og Kvande (2003) ser på hvilken betydning permisjonsordningene for fedre har fått for fedres omsorgspraksis. Dette gjør de ved å diskutere om vi har fått en overgang fra far som *forsørger* til far som *omsørger*. Mitt materiale inkluderer både oppveksterfaringer med far og partnerens deltakelse i omsorgen, og det er derfor interessant å se om mine funn taler for en slik overgang. Brandth og Kvandes kvalitative intervjuer med norske fedre brukes også til sammenlikning med hva mødrene i mitt utvalg forventet av sine partnere, og for hvordan foreldrene delte permisjonen. Forfatterne trekker inn klasse ved å se på hvordan ulike sosiale grupper forholder seg ulikt til foreldrepermisjonen ved at høyt utdannede fedre gjerne er mer tilbøyelige til å dele foreldrepermisjonen med mor.

Ulikhet i klassenes omsorgspraksis vedvarer i følge Ellingsæter og Gulbrandsen (2003) etter endt permisjon. I en NOVA-rapport viser forfatterne hvordan barnehagen har gått fra å være et selektivt tilbud til å bli en vanlig del av norske barns oppvekst med bakgrunn i endrede holdninger til barnehagen i befolkningen i senere tiår. I følge forfatterne har universell tilgang til barnehage potensiale for å utjevne sosial ulikhet. Likevel viser rapporten store forskjeller i barnehageholdninger hos ulike sosiale grupper. Både middelklassen og arbeiderklassen bruker barnehagen, men når det gjelder barn mellom ett og tre, er barnehagebruken sosialt skjevfordelt. Økt tilgjengelighet og reduserte priser har ikke medført lik praksis. Dette betyr at det må være andre forhold enn tilgang og økonomi som forklarer den sosialt skjevfordelte barnehagebruken. Når ikke like strukturelle muligheter med hensyn til permisjon og offentlig barneomsorg fører til lik praksis blant foreldre, må forskjellene forstås på andre måter. I min oppgave blir det da viktig å gå nærmere inn på hvilke elementer som ligger til grunn når mødre med middelklassebakgrunn velger omsorgsarrangement for barna. Hvis det forholder seg slik at mødrene har klare preferanser til barnehagen og ønsker å gi barna en tidlig barnehagestart, slik tidligere

bidrag taler for, er det interessant å se hvordan mødrene begrunner dette.

Jeg ønsker i mine analyser å argumentere for at foreldres holdninger og praksiser er knyttet til *kulturelle forestillinger* om små barns behov. Bidrag som argumenterer for en kulturell forståelse av barneomsorg er derfor av sentral betydning for meg. Brannen og Moss (1991; 2003) tar i sine bidrag utgangspunkt i en konstruktivistisk retning, og mener sosiale aktører handler ut fra måten de tolker verden på. Vår praksis formes altså av den forståelsen vi har av sosiale fenomener. Disse forståelsene er kontekstbundet og foranderlige. Hvilken betydning vi tillegger idéer om omsorg, barndom, moderskap og faderskap varierer ut fra tid og sted. Vincent og Ball (2006) tar også utgangspunkt i en slik konstruktivistisk retning. Forskerne er opptatt av foreldreskapet som arena for sosial reproduksjon og opprettholdelse av klasseskiller. Foreldreskapet beskrives som sosialt konstruert, og forfatterne vektlegger at moderskapet og faderskapet er konstruert på forskjellige måter med forskjellige krav. Kjørholt og Tingstad (2007) hevder at dagens tendens til å plassere barna i barnehager har bakgrunn i bestemte kulturelle forståelser av barnet og 'den gode barndom' innenfor en gitt historisk og kulturell kontekst. Barnehagens sosiale og kulturelle rom presenterer og produserer ifølge forfatterne forestillinger om barndom, og hva det vil si å være barn i tillegg til bestemte forståelser av læring, kunnskap og omsorg. I et debattinnlegg beskriver Farstad og Stefansen (2008) omsorg for barn som moralske praksiser, og mener foreldre tar i bruk kulturelt betingede forståelser om hva som er bra for barn når de velger omsorgsarrangement. Forskerne mener det nye forslaget fra Likelønnskommissjonen om tredeling av foreldrepermisjonen vil støtte opp om de omsorgsnormer vi finner i middelklassen da det primært er foreldre med høyere utdanning som deler foreldrepermisjonen. Dermed fortregnes de forståelser av omsorg vi finner hos arbeiderklasseforeldre. I en artikkel om reproduksjon av sosial ulikhet ser Stefansen (2007) på en rekke studier om omsorg og klasse hvor det argumenteres for at reproduksjonen er i gang fra veldig tidlig alder ved at middelklassebarn og arbeiderklassebarn tilegner seg forskjellige egenskaper. I likhet med hva Vincent og Ball (2006) gjør i sin studie av middelklasseforeldre ønsker jeg å studere barneomsorg som en nøkkelarena for reproduksjon av klasse. Her er forståelsen av formell omsorg som en tidlig form for utdanning relevant.

Som tidligere nevnt finnes det generelt mange sosiologiske bidrag som ser på

foreldreskapet i tilknytning til de muligheter og begrensninger samfunnet tilbyr. Omfanget av studier som fokuserer på generasjonsoverføring i foreldreskapet er mer begrenset. Bjørnholts og Wetlesens oppfølgingsstudie av Grønseths DAT-prosjekt er derfor ganske unik. I et paper utarbeidet i forbindelse med studien spør Wetlesen (2008) om unge foreldre bruker sine barndomserfaringer i organiseringen av omsorg for egne barn på en slik måte at det kan karakteriseres som *generasjonsoverføring*. Samtidig diskuteres det hvordan småbarnsforeldre tilhører en historisk generasjon eller kohort ved at de etablerer familie på samme tid, og dermed påvirkes av den samme mulighetsstrukturen. Wetlesen ser også på hvordan nye holdninger og verdier om foreldreskap, barneomsorg og karriere reflekteres i samfunnets normer og virker inn på foreldrenes praksis. Forfatterens bruk av et generasjonsperspektiv som inkluderer både vertikal og horisontal påvirkning i foreldreskapet danner et sentralt utgangspunkt for min analyseramme. I internasjonal sammenheng har en studie av Brannen, Moss og Mooney (2004) vært relevant i forhold til min oppgave. Forskerne studerer her kontinuitet og endring i arbeid og omsorg mellom generasjoner. Mens Wetlesen har hatt anledning til å bruke Grønseths studie fra 1970-tallet som utgangspunkt, bygger dette bidraget på intervjuer med tre generasjoner i flere firegenerasjons-familier. Det betyr at besteforeldregenerasjonen og oldeforeldregenerasjonen ser tilbake på sitt foreldreskap fra dagens ståsted. Klassetilhørighet blir i liten grad problematisert, og utvalget inneholder familiemedlemmer fra både middelklassen og arbeiderklassen. I likhet med Wetlesen studerer forfatterne generasjonene både som familiegenerasjoner og historiske kohorter. Forfatterens argumentasjon for å inkludere generasjonsoverføring i studier av foreldres holdninger og praksiser har vært til inspirasjon for meg i arbeidet med oppgaven.

Oppdragelse

Oppdragelse beskrives hos Evenshaug og Hallen (1997) som en praktisk virksomhet. Samtidig mener de at oppdrageren alltid vil praktisere oppdragelsen med bakgrunn i idéer og intensjoner om hvordan man bør handle og hva man ønsker å oppnå med oppdragelsen. I denne oppgaven hvor mødrene nylig har fått barn, blir det særlig deres idéer og intensjoner for fremtiden jeg ønsker å studere. I følge Evenshaug og Hallen har oppdragelsen to hovedfunksjoner: hjelpe barnet med å realisere seg selv og sine iboende muligheter, og bidra til at barnet tilegner seg samfunnets gjeldende

sosiale og kulturelle verdier. Av flere betydninger forfatterne tillegger oppdragelsesbegrepet er det særlig de ferdigheter oppdrageren ønsker at barnet skal tilegne seg som står i fokus i denne oppgaven.

Hos Wetlesen skilles det mellom oppdragelse og sosialisering. Begge begreper innebærer at barn blir "...introdusert til samfunnets kultur, dets normer og verdier, trosoppfatninger og forestillinger om virkeligheten." (2000:18). Imidlertid knyttes oppdragelse til kommunikasjonen mellom foreldre og barn, mens sosialisering beskrives som et videre begrep og inkluderer alle som er viktige i barnets liv. Begrepene kan også skilles fra hverandre ved at oppdragelse knyttes til barndom, mens sosialisering er en livslang prosess. Med utgangspunkt i skillet blir mødre som oppdragere og mødrenes syn på barnehagen som sosialiseringsarena viktig hos meg. Sett ut fra et generasjonsperspektiv blir det interessant å studere hvordan mødre oppdrar sine barn i lys av både oppdragelsesnormer i dagens samfunn og i lys av sine egne oppveksterfaringer.

Som en del av omsorgen kan oppdragelse sies å være kulturelt betinget ved at oppdragelsesverdier varierer i tid og rom. Jeg vil støtte meg til synet om at oppdragelse varierer med den generelle samfunnsutviklingen. Wetlesen (2000) argumenterer for at oppdragelsen av barna blir påvirket av samfunnets ideologiske klima. Hun diskuterer om dagens oppdragelse går i en dialogisk retning, og skriver at "I dialogisk samspill blir barnet sett, bekreftet og inkludert i fellesskap som gir trygghet og tilhørighet." (2000:25). Den dialogiske oppdragelsesmodellen kan beskrives som en idealtipe, og en dialogisk oppdragerstil kan sies å være en tendens i dagens barneoppdragelse. Ve (i Holter m.flere 1975) mener tendensen til individuering i samfunnet gjenspeiler seg i sosialiseringen ved at oppdragelsen går ut på å skape individer med en viss grad av uavhengighet og initiativ. I studien fra 1970-tallet fant forskerne at slike oppdragelsesverdier særlig var å finne i middelklassen, mens oppdragelsesverdiene i arbeiderklassen gikk mer i retning av å være kollektivistiske. Forskerne fant at middelklasseforeldre gjerne oppdrar barna til å bli selvstendige, mens arbeiderklasseforeldre oppdrar barna til lydighet, respekt og høflighet. Som Ve kommenterer klarer middelklasseforeldre vanligvis å sosialisere barna til å beholde sitt medlemskap i middelklassen, mens arbeiderklasseforeldre gjerne ikke makter å oppdra barna slik at de passerer klassebarrieren. Utover dette

bidraget har det vært forsket lite på oppdragelse relatert til klasse i Norge. Dette kan sees i sammenheng med at samfunnsendringer i etterkrigstiden har virket demokratiserende og utjevnende på klassemessig ulikhet, slik Wetlesen (2000) kommenterer, og at det derfor ikke antas å være betydelige ulikheter i oppdragerstil. Med utgangspunkt i den stadige sammenhengen mellom sosial bakgrunn og utdanning (Hansen og Mastekaasa 2005) kan det likevel tenkes at oppdragelse fortsatt bærer preg av å være en klasserelatert praksis. De oppdragelsesverdier mødrene i denne oppgaven uttrykker vil derfor settes i sammenheng med deres sosiale kontekst.

Den innvirkning familiegenerasjonen har på mødres oppdragerstil kalles hos Evenshaug og Hallen (1997) for den *familiepedagogiske arven*. Forfatterne mener at “I tillegg til faktorer og forhold som er til stede her og nå, kommer erfaringene fra den oppdragelsen foreldrene selv har fått i sitt eget barndomshjem” (1997:233). I sine intervjuundersøkelser fant de en generell tendens til at foreldre er selektive, og viderefører det de ønsker på bakgrunn av sine positive og negative erfaringer. Som forfatterne poengterer må man være oppmerksom på at mor og far kan ha ulik bakgrunn, og at dette får betydning for den oppdragelsen barna gis. Samtidig fremhever Evenshaug og Hallen at senere erfaringer og opplevelser spiller inn. Generasjonsoverført oppdragelse handler om sosialisering til klassemessig posisjon og kjønn (Wetlesen 2000). Hvordan gutter og jenter antas å oppdras på ulikt vis blir ikke problematisert i denne oppgaven. Da min studie tar utgangspunkt i en middelklassekontekst, er det imidlertid viktig å være oppmerksom på at mødrenes oppdragerstil antageligvis vil være mindre relevant hos foreldre fra arbeiderklassen. Som en rekke forskere kommenterer (se blant andre Holter m.flere 1975, Wetlesen 2000) er det viktig å være oppmerksom på at ideologi og praksis ikke alltid er i samsvar. De oppdragelsesverdiene foreldrene fremholder kan skille seg ut fra hvordan de faktisk handler.

Klasse

I oppgaven ser jeg på moderskapet i middelklassen i lys av et generasjonsperspektiv. I forhold til hvordan klasse kan defineres, og hvordan man kan argumentere for at det fortsatt eksisterer klasser i Norge trengs en nærmere klargjøring. Klassebegrepet oppstod i en tid da klaseskillene var ganske klare, og da få var sosialt mobile. Det

moderne klassesystemet beskrives som dynamisk, med flytende grenser og i stadig forandring. Dette gjør det problematisk å definere klasse (Macionis og Plummer 2005). Skeggs (2004) mener klasser ikke er gitte kategorier, men i kontinuerlig produksjon. Derfor understreker han at klasseanalyser bør fange opp den tvetydigheten som oppstår ved at konflikt stadig skaper en dynamisk klasseformasjon hvor grensene er uklare. Det at dagens klassesystem er åpent, gjennom at sosial mobilitet er mulig og at middelklassen har vokst seg stadig større, har også ført til debatten om 'klassenes død': Mens noen sosiologer mener klasse ikke lenger kan forklare sosial ulikhet, mener andre at klassekonseptet fortsatt er nøkkelen til å forstå samfunnets struktur (Macionis og Plummer 2005).

Savage (2000) er en av bidragsyterne som argumenterer for at klassebegrepet fortsatt er relevant. Ved å ta i bruk teori og empiri omkring klasse ønsker han å fornye klasseanalyse. Dette gjør han ved å legge til grunn tre prinsipper: For det første må *kulturens* rolle inkluderes. Her er Savage inspirert av Bourdieus bidrag om habitus, distinksjon og kulturell kapital. Bourdieu (i Ball 2004) inkluderer dette kapitalbegrepet i sine klasseanalyser fordi han mener det er umulig å studere den sosiale verden dersom man kun ser på økonomisk kapital. Kulturell kapital kan omdannes til økonomisk kapital ved å sosialisere barna til å gjøre det bra i utdanningssystemet slik at de oppnår gode kvalifikasjoner og får en godt betalt jobb (Savage 2000). Det andre prinsippet hos Savage (2000) er at klasse opererer gjennom *individualiserte* prosesser. Her henter han inspirasjon fra Beck og Giddens. Beck (1992 i Savage 2000) og Giddens (1991 i Savage 2000) tolker ifølge Savage mangelen på en kollektiv bevissthet dit hen at klassene har forsvunnet. Savage argumenterer for at klasse snarere opererer gjennom individualiserte prosesser ved at klasse virker inn på barns muligheter til å oppnå gode skoleprestasjoner. Savages tredje prinsipp innebærer at *organisatorisk* omstrukturering har ført til at grensene mellom arbeiderklasse og middelklasse må redefineres. Med andre ord mener Savage at klassenes grenser har endret seg snarere enn å ha blitt borte.

Med bakgrunn i Savages' tre prinsipper ønsker jeg å argumentere for at klasse fortsatt er relevant til tross for at samfunnet har endret seg betraktelig siden klassebegrepet oppstod. Spesielt anser jeg det sosiokulturelle prinsippet for å være viktig. I Norge kan utbyggingen av en sosialdemokratisk velferdsstat brukes som argument for at

klasseskillene er borte. Kuhnle skriver:

I vårt kjernebegrep om velferdsstaten ligger i korthet en oppfatning og forventning om et offentlig, kollektivt ansvar for høy grad av sosial trygghet og sosial likhet i samfunnet. (i Hatland m. flere (red.) 2002:33).

Dersom man i likhet med Savage inkluderer kulturens rolle i klasseanalyser kommer imidlertid forskjeller i samfunnet tydeligere frem. Dette betyr at man fokuserer på overføring av ulike normer og verdier snarere enn på overføring av økonomisk formue.

Det finnes flere måter å bestemme klasse på. I min oppgave bestemmes informantenes klasseposisjon ut fra deres foreldres tilgang på kulturell kapital. Høyere akademisk utdanning eller annen form for skolegang utover artium (videregående) som kan sies å innebære tilegnelse av kulturell kapital, brukes som kriterium. Dette åpner for variasjon i foreldrenes økonomiske kapital. Det bør poengteres at min studie er liten i omfang ettersom den er kvalitativ. Likevel kan intervjuene gi illustrerende eksempler som danner utgangspunkt for diskusjon om klasserelaterte holdninger og handlemåter i moderskapet. Jeg vil komme tilbake til klassekriteriet i neste kapittel.

Generasjonsperspektiv og analysenivå

I oppgaven vil jeg å bruke generasjonsperspektivet som analyseramme.

Middelklassemoders holdninger og praksiser i foreldreskapet belyses ut fra familiegenerasjon og historisk generasjon. I sosiologiske analyser kan det være fruktbart å skille mellom analytiske nivåer slik som symbolsk, individuelt og strukturelt nivå i studier av sosiale fenomener (Widerberg 1994). Som forsker har man da mulighet til å se fenomenet fra flere ståsteder. De ulike nivåene brukes for å oppnå en mer helhetlig forståelse. Rammeverket har vært et viktig analytisk redskap for meg i arbeidet med denne oppgaven. Det *symbolske* nivået kan hos meg knyttes til normer om hvordan moderskapet og faderskapet bør utformes. I analysen vil det drøftes hvorvidt disse normene kan knyttes til mors bakgrunn i middelklassen. Normer kan defineres som sosiale og kulturelle forestillinger om ulike fenomener (Brandth og Kvande 2003). Sagt på en enklere måte er normer forventninger til hvordan du bør handle. Generasjonsoverføring på familienivå kan sies å utgjøre en del av det symbolske nivået ved at de normer mor slutter seg til kan ha bakgrunn i minner

fra oppveksthjemmet. I likhet med Brannen, Moss og Mooney (2004) vil jeg å studere hvorvidt oppveksterfaringer brukes som referansepunkt for mors oppfatning av barneomsorg og oppdragelse. Samtidig vil mors omsorgsforståelser og oppdragelsesverdier relateres til anerkjente normer i samfunnet. Jeg ønsker å diskutere hvilken betydning dagens normer om hva som kjennetegner “god barndom” og “barnets beste” har for mors holdninger. Mors forventninger til partneren som far vil diskuteres i lys av hvordan hun opplevde far i oppveksthjemmet og de normer om faderskap som er sentrale i dag.

Det *individuelle* nivået viser til hvordan den enkelte faktisk handler. De omsorgsvalg mor gjør sammen med partneren, og den oppdragerstilen mor praktiserer står sentralt i denne oppgaven. Da utvalget består av mødre med middelklassebakgrunn vil målet være å se på praksis som kan relateres til denne sosiale gruppen. Ettersom tidligere studier har vist at holdninger og handlinger ikke alltid er i samsvar, er det viktig å sette et analytisk skille mellom de normer mor viser sin tilslutning til og den måten hun faktisk utformer moderskapet på. Fordi mødrene i denne studien ikke hadde kommet så langt i foreldreskapet, viser funnene i stor grad til mødrenes ønsker og planer for omsorg og oppdragelse. Dette kan gi oss indikasjoner på hvordan mor vil komme til å utforme moderskapet, men vi kan ikke uten videre anta at mor vil komme til å følge de verdier hun slutter seg til i praksis.

Det *strukturelle* nivået betyr hos meg de institusjonelle mulighetene og begrensningene mor blir stilt overfor i den norske velferdsstaten. Her er særlig permisjonsrettigheter og barnehageplass relevant. Da mulighetsstrukturen endres i takt med samfunnsutviklingen har mor andre valgmuligheter enn det hennes foreldre hadde på 1970-tallet. Strukturen kan ha betydning for de valg mor gjør og for hva mor oppfatter som legitimt å gjøre. Samtidig kan individers oppslutning omkring de mulighetene de har sies å føre til at nye vedtak fattes, og at normer om foreldreskap utvikler seg. Normer om foreldreskap ligger til grunn for de mulighetene staten tilbyr, samtidig som strukturen presser frem nye holdninger i befolkningen. På denne måten kan vi se hvordan de tre nivåene er nært sammenknyttet ved at de kontinuerlig virker på hverandre.

Kapittelgjennomgang

I kapittel 3 presenteres mødrenes oppveksterfaringer med utgangspunkt i fire informanters oppvekstssituasjon. De fire er valgt ut med sikte på å vise variasjon i foreldrenes nærvær og fravær i barneomsorgen. Barnehagehverdagen, familielivet og møtet med skolen står sentralt. Deretter følger en diskusjon om oppveksterfaringene hvor resten av utvalget inkluderes. Kapitlet danner bakgrunn for senere drøfting om generasjonsoverføring i foreldreskapet. Barnehagen er hovedtema i kapittel 4. Her diskuteres mødres omsorgsforståelser i lys av oppveksterfaringer og dagens omsorgspolitik. Mødrenes holdninger til barnehagen og alder for barnehagestart knyttes til deres bakgrunn i middelklassen. Kapittel 5 omhandler oppdragelse. Kontinuitet og endring i oppdragerstil drøftes, og mødrenes oppdragelsesverdier sees i sammenheng med deres klasses tilhørighet. Da fars betydning kan sies å være viktig i det moderne foreldreskapet, handler kapittel 6 om faderskapet. Mors forventninger til partneren som far diskuteres ut fra oppveksterfaringer med egen far, og samfunnets normer om godt faderskap. Foreldrenes valg i forhold til permisjon står sentralt.

2. Utvalg og metode

Dette kapitlet vil omhandle det metodiske opplegget for masterprosjektet. Jeg vil redegjøre for de valgene som har blitt gjort, og reflektere over de utfordringer som har oppstått i arbeidet med oppgaven.

Metodisk tilnærming

Grønseths DAT-studie og Wetlesens delprosjekt i oppfølgingsstudien som jeg tok for meg i forrige kapittel baserer seg begge på en kvalitativ tilnærming. Mitt bidrag til prosjektet forutsatte at jeg gjorde en kvalitativ studie.

I forhold til mitt mål om å studere hvordan middelklassemødre utformer foreldreskapet på bakgrunn av sine oppveksterfaringer og sin klassetilhørighet, mener jeg kvalitativ metode passer klart best. Den kvalitative intervjumetoden er kjennetegnet ved at den studerer aktørenes forestilling av seg selv og sin livsverden (Fog 1994). Tilnærmingen egner seg når man skal forske på folks livssituasjon eller hverdagspraksis (Silverman 2001). I likhet med kvantitative forskere søker kvalitative forskere etter mønstre i menneskelig aktivitet (Coffey og Atkinson 1996). En vesentlig forskjell ligger i at kvantitativ metode brukes for å studere årsakssammenhenger, mens kvalitativ metode benyttes dersom man er interessert i meningssammenhenger. Det er med andre ord hensiktsmessig å benytte en kvalitativ tilnærming dersom man ønsker å belyse de motiver, intensjoner, målsettinger og planer som ligger til grunn for aktørers handlinger, og som frembringer sosiale fenomener (Johannessen og Tufte 2002). I det kvalitative intervjuet har informantene mulighet for å gi detaljerte svar. Samtidig har forskeren anledning til å følge opp med spørsmål som gir anledning til å utdype svarene (Kvale 1996). Ved å bruke kvalitativ intervjumetode kan jeg derfor oppnå en dypere innsikt og forståelse for mødres holdninger og praksis i barneomsorg og oppdragelse. Den direkte kontakten mellom forsker og informanter i det kvalitative forskningsintervjuet betyr spesielle metodiske og etiske utfordringer (Thagaard 2003) som jeg her vil se nærmere på.

Utvalgets sammensetning

Utvalget mitt består av åtte småbarnsmødre med middelklassebakgrunn som er gift eller samboende med barnefaren, og som vokste opp med to yrkesaktive foreldre. Jeg forsøkte å velge et utvalg som var tilstrekkelig til mitt formål. Dersom jeg hadde rekruttert flere informanter vil jeg antagelig fått problemer i forhold til tidsaspektet og størrelsesomfanget av en masteroppgave. Et mindre utvalg derimot ville antagelig gjort det vanskelig å identifisere mønstre. Informantene ble valgt ut etter kjennetegn som var aktuelle i forhold til min problemstilling, og jeg har dermed et *strategisk utvalg* (Thagaard 2003).

Utvalgskriterier

Ettersom det i tidligere forskning har blitt argumentert for tydelige klasseforskjeller i mødres utforming av foreldreskapet, er klassekriteriet sentralt i min oppgave. Kriteriet innebærer at minst én av foreldrene til informanten har høyere utdanning (dvs. utdanning utover videregående/artium) eller annen form for sosial og kulturell kapital som gjør det rimelig å plassere vedkommende i middelklassen. Å definere klasse på bakgrunn av utdanning har lang tradisjon i sosiologien. Klassekriteriet innebærer at mødrenes klasseposisjon i oppvekstfamilien utgjør konteksten for oppgaven. I den grad mine funn gir anledning til å diskutere moderskapet hos flere mødre enn de som har deltatt, vil dette antagelig være mødre med samme klassebakgrunn.

Et annet kriterium er knyttet til barnets alder. Mødrene skulle ha minst ett barn i alderen 0-6 år (førskolealder). Dette kriteriet var viktig ettersom jeg ønsket å se på holdninger og praksis omkring permisjonsfordeling, fedrekvote, kontantstøtte, omsorgsarrangement og yrkesaktivitet i småbarnsfasen.

Det var også et kriterium at informantene hadde vokst opp med to yrkesaktive foreldre under oppveksten, og at foreldrene i den forbindelse hadde benyttet seg av en omsorgsordning utover kjernefamilien for barna. Grunnlaget for dette kriteriet lå i mitt ønske om å studere hvordan erfaringer med foreldres yrkesaktivitet og omsorgsordning i oppveksten virker inn på arbeidstilknytning og omsorgsvalg for egne barn.

Det siste kriteriet var at mor måtte bo sammen med far til barnet i den aktuelle

aldersgruppen, i form av samboerskap eller ekteskap. Jeg vurderer relasjonen til far som viktig for mors holdninger og praksis omkring yrkesaktivitet og omsorgsorganisering. Samtidig var jeg interessert i mors forventninger til partneren som far. Kriteriet innebærer at jeg ikke kan uttale meg om foreldreskapet til enslige mødre.

Utvalgsbeskrivelse

Informantene ble ved endt intervju bedt om å fylle ut et skjema med bakgrunnsopplysninger (se vedlegg for skjema samt oversikt over informantene). Med unntak av en informant som var født i 1965, var alle informantene født på 1970-tallet, og befant seg dermed i 30-årene. Fire var gift, mens fire var samboende med barnefaren. Informantene hadde ett eller to barn i førskolealder. Tre hadde også barn fra tidligere forhold som befant seg fra barneskolealder og opptil voksen alder. Antall barn totalt sett varierte derfor mellom ett og fire. Fødselsår blant de barna som befant seg i den aktuelle aldersgruppen varierte fra 2004 til 2007.

Alle informantene hadde fedre med høyere utdanning, mens seks også hadde mødre med høyere utdanning. Alle foreldreparene var yrkesaktive under hele eller deler av informantenes oppvekst. Fedrene var fulltidsarbeidende, mens mødrenes yrkesaktivitet varierte. Mens noen mødre arbeidet redusert, arbeidet andre mer enn fulltid. Informantenes foreldre hadde yrker både i privat og offentlig sektor, eksempelvis lærer, lege, sykepleier og ulike typer ingeniører.

Syv informanter hadde selv tatt høyere utdanning, og dermed opprettholdt sin klasseposisjon. Type utdanning varierte, og informantene arbeidet i både privat og offentlig sektor, eksempelvis som lærer, rådgiver og i servicebransjen. Inntektene deres lå på mellom 250.000 og 500.000 i året, der de fleste lå rundt 350.000. Alle informantene, med unntak av én som arbeidet rundt 40 %, arbeidet normalt sett 100 %. Fire var imidlertid ute i svangerskapspermisjon på det tidspunktet intervjuet fant sted.

Informantene med høyere utdanning hadde også partnere med høyere utdanning. Samtlige partnere arbeidet 100 % stilling, de fleste i privat sektor. Inntektene deres varierte fra 350.000 til 700.000, hvorav flertallet hadde inntekt på rundt 500.000 eller høyere. To mødre tjente omtrent det samme som partneren mens de øvrige tjente

betydelig mindre enn hva partneren gjorde.

Rekruttering av informanter

Informantene i denne undersøkelsen består av personer som selv har meldt sin interesse til å delta, og vi har derfor å gjøre med et *tilgjengelighetsutvalg* (Thagaard 2003). En liknende metode ble brukt for å rekruttere deltakere til DAT-prosjektet. Én informant ble rekruttert gjennom en felles bekjent. De øvrige ble rekruttert i forbindelse med Wetlesens prosjekt via en annonse i lokalaviser og på nett. Her ble det søkt etter personer som vokste opp med to yrkesaktive foreldre, og som gikk i barnehage eller hos dagmamma på 1970- eller 1980-tallet. I annonsen kom det frem at Wetlesen “...trenger deres erfaringer til et familiesosiologisk forskningsprosjekt som retter søkelyset på hvordan foreldrenes måte å kombinere ansvar for barn med yrkesaktivitet overføres fra en generasjon til den neste.” (Nordre Aker budstikke 07.06.07). Annonsen ga stor respons. Dette medførte at Wetlesen ga meg mulighet til å kontakte syv personer som oppfylte de kriteriene jeg har beskrevet ovenfor. Metodiske implikasjoner som knytter seg til denne type utvalg vil bli diskutert senere i kapitlet.

Intervjuene

I det kvalitative forskningsintervjuet lytter forskeren til hva intervjupersonen selv har å si om sin verden, sine synspunkter og meninger (Kvale 1996). Individet er bærer av sosiale mønstre, og målet med intervjuet er derfor at informantene skal fortelle oss noe om de fenomenene vi er opptatt av (Widerberg 2001). Det empiriske grunnlaget for min analyse består av egne intervjudata. Jeg opplevde det som en fordel å kunne bruke data jeg selv hadde innhentet. Da fikk jeg sett på det som var spesielt interessant i forhold til min problemstilling, og jeg hadde mulighet for å oppnå en bedre forståelse for de temaene jeg var interessert i. Intervjuene ble gjennomført i tidsrommet august - oktober 2007, og varte mellom 45 og 90 minutter. Etter at intervjuene var gjennomført og transkribert, satt jeg igjen med 130 siders intervjumateriale.

Intervjuguiden

I forbindelse med Wetlesens prosjekt har det blitt utarbeidet en intervjuguide. Jeg fikk tilgang til denne, og mulighet til å tilpasse den til mitt formål. Da intervjuguiden la opp til lengre intervjusamtaler enn det jeg tok sikte på, tok jeg ut en del av spørsmålene fra guiden som jeg følte var mindre relevante. Jeg tilføyde også flere spørsmål som gikk på faderskap og oppdragelse da dette var temaer jeg ønsket å se nærmere på. Hele intervjuguiden er lagt ved som vedlegg.

Målet med det kvalitative intervjuet er å trenge dypere inn i personers livsverden enn det man har mulighet til når man bruker spørreskjema (Fog 1994). Selv om intervjuguiden var strukturert ved at det var fastlagt hvilke temaer jeg skulle gjennom, var målet å få god innsikt i informantenes vurderinger, refleksjoner og argumenter. De fleste spørsmålene var derfor så generelle at informantene kunne fremheve det de selv ønsket. Det var en viktig del av intervjuene å stille spørsmål som ga informanten anledning til å utdype svarene.

Ettersom jeg ønsket å fokusere på generasjonsoverføring, var det viktig for meg å få innblikk i informantens oppvekstsituasjon. I den første delen av intervjuet stilte jeg derfor spørsmål om de første leveårene. Spørsmålene omhandlet forholdet til foreldrene, type oppdragelse og erfaringer med barnehagen. Jeg spurte også om opplevelsen av barneskolen faglig og sosialt, og hvilken type omsorgsordning informanten hadde etter skoletid. Hensikten med spørsmålene om informantenes oppvekst var å danne grunnlag for diskusjon om kontinuitet og endring fra en generasjon til den neste.

Den andre delen av intervjuet dreide seg om voksen livsfase. Her var jeg særlig interessert i hvilke valg informantene hadde gjort i forhold til foreldrepermisjon, yrkestilknytning og omsorgsordning. Jeg ønsket å få innsikt i hvordan mødre begrunnet sine valg og hva slags argumenter de brukte. Jeg var også opptatt av å få informasjon om hvilke verdier de hadde med hensyn til oppdragelse, og hvilke forventninger informantene hadde til partneren som far. Intensjonen med disse spørsmålene var å danne et bilde av hvordan mødre med middelklassebakgrunn utformer foreldreskapet. Samtidig ønsket jeg å skape diskusjon om hvorvidt oppveksterfaringene fungerte som modell for egne holdninger og egen praksis.

Intervjuet ble avsluttet ved at informantene fikk anledning til å vurdere hvilken betydning de mente oppveksthjemmet hadde hatt for dem.

Gjennomføring av intervjuene

Intervjuene fant sted hjemme hos informantene med unntak av ett tilfelle der intervjuet fant sted i informantens oppveksthjem. Deltakere i et forskningsprosjekt har rett til å få vite hva formålet med studien er (Kvale 1996). Før intervjuet startet ga jeg derfor en kort introduksjon til hva formålet med undersøkelsen var, og mulighet til å stille spørsmål. Jeg påpekte at de skulle føle seg frie til å snakke og utdype det de synes var relevant. Dersom det var noe de ikke ønsket å svare på, informerte jeg om at de skulle be meg gå videre i intervjuet. Informantene fikk vite at de kunne trekke seg fra prosjektet når som helst. Jeg kommer tilbake til dette senere i kapitlet.

Flertallet av informantene var ikke i arbeid på det tidspunktet intervjuet fant sted (fire hadde permisjon, to brukte kontantstøtte og én var sykemeldt), og de fleste intervjuene ble derfor utført på dagtid. Tidspunktet for intervjuet ble gjerne avtalt ut fra når på dagen barnet pleide å sove. I noen tilfeller tok vi en pause i intervjuet fordi barnet våknet underveis. Jeg ble i nesten alle tilfeller servert kaffe eller te før vi satte i gang. Det at intervjuet foregikk hjemme hos informantene, og at jeg ble tilbudt noe å drikke, følte jeg var med på å skape en god atmosfære for intervjusamtalen.

Intervjuene ble utført med båndopptaker slik at jeg senere kunne transkribere dem og få et fylldig materiale med mulighet til å bruke sitater. Jeg tok også korte notater underveis slik at jeg lettere kunne skrive referat etter utført intervju. Opplegget var relativt strukturert ved at jeg hadde intervjuguiden med meg og i stor grad fulgte rekkefølgen på spørsmålene.

Utfordringer i intervjusituasjonen

Mitt inntrykk var at informantene opplevde det givende å kunne fortelle om sin oppvekst og sine tanker omkring barneomsorg og oppdragelse til en person som gjerne ønsket å høre på. Som intervjuer følte jeg det derfor som en takknemlig oppgave å intervjuer mennesker om deres livssituasjon. Likevel opplevde jeg som uerfaren intervjuer en del utfordringer i intervjusituasjonen.

Jeg hadde vært med som observatør på et av intervjuene min veileder utførte, men aldri selv gjort ett intervju av denne typen tidligere. Å gjennomføre det første intervjuet var derfor å bryte en personlig barriere for meg. Fordi jeg var fersk i intervjuerrollen opplevde jeg det som en trygghet å ha intervjuguiden foran meg. Etersom jeg ønsket å skrive referat fra intervjuet i etterkant noterte jeg stikkord underveis i intervjuet. Jeg opplevde også at det å notere gjorde intervjusituasjonen enklere. Vedvarende øyekontakt kan oppleves ubehagelig for begge parter, og det å senke blikket for å ta notater tok bort noe av intensiteten ved intervjusituasjonen og ga rom for ettertanke.

I intervjusamtalen er oppmerksomheten et viktig redskap (Fog 1994). Til tider opplevdes det imidlertid som en utfordring for meg å være avslappet i intervjurollen. Da var det også problematisk å være like mye tilstede og lyttende under hele intervjuet. Dette ble jeg særlig oppmerksom på da jeg lyttet til intervjuene i etterkant, og jeg innså at jeg ved flere anledninger kunne bedt informanten utdype svaret fordi vedkommende var inne på noe særlig interessant. I noen tilfeller unnlot jeg å merke informantens ”invitasjon” til å fortelle mer, fordi jeg var for opptatt av å tenke på neste spørsmål.

Etterhvert som jeg ble mer fortrolig med rollen, ble opplegget noe mindre strukturert ved at jeg i større grad tilpasset rekkefølgen på spørsmålene underveis, og ved at jeg stilte flere spørsmål til oppfølging og utdypning. I noen tilfeller opplevde jeg at det løsnet for informanten da jeg spurte videre om et tema. Da kunne oppfølgingsspørsmål gi verdifullt materiale. Noen ganger hjalp det bare jeg forsøkte å stille spørsmålet på en annen måte. I andre tilfeller kunne det være en utfordring å få informanten til å si noe mer. Ved noen anledninger hadde ikke informanten tidligere tenkt over det jeg spurte om. Dette kunne medføre at jeg fikk lite ut av spørsmålet og måtte gå videre i intervjuet.

På spørsmål omkring oppveksthjemmets betydning var det ofte vanskelig å få utfyllende svar. Ikke alle hadde tenkt gjennom hvorvidt de brukte sine foreldres praksis som modell i omsorg og oppdragelse, eller om deres forventninger til partneren som far kunne knyttes til oppveksterfaringer. De informantene som hadde negative erfaringer med hensyn til foreldrenes tilstedeværelse eller oppdragelse i

oppveksten var svært bevisste på at de ønsket å gjøre ting annerledes overfor egne barn. Bortsett fra overføring av tradisjoner som musikk og høytlesing hadde få imidlertid tenkt over hva de gjorde likt som sine foreldre. Flere innså underveis i intervjuet at deres holdninger og praksis hadde klare likheter med foreldrenes, men hadde reflektert lite over dette tidligere.

Forskereffekt

Et intervju blir preget av hvordan forsker og informant opplever hverandre i intervjusituasjonen (Thagaard 2003). Kjønn, alder og sosial klasse kan ha betydning for hvordan informanten ser på forskeren (Silverman 2001). Derfor er det viktig at forskeren reflekterer over hvilken betydning dette kan ha hatt for intervjusituasjonen, ettersom relasjonen mellom forsker og informant kan ha innvirkning på hva som blir sagt under intervjuet og på de tolkningene som blir gjort i analysen.

I mitt tilfelle var informantene eldre enn meg, og hadde i motsetning til meg barn. Det å få barn innebærer en betydelig endring i livssituasjonen. Endringen gir nye erfaringer som kan danne grunnlag for felles forståelse mødre imellom. Min oppfatning er at det lett kan skapes en fortrolig tone mellom mødre fordi de deler en innsikt i praktiske og pragmatiske spørsmål rundt det å ha barn. Dersom jeg selv hadde vært mor, og nevnt dette for informantene i forkant av intervjuet, kunne det ha gitt dem en følelse av at jeg var ”en av dem”. Det er derfor et poeng at mødre muligens ville formulert seg annerledes og kanskje åpnet seg mer dersom jeg i likhet med dem hadde barn. Et annet poeng er at dersom jeg hadde hatt erfaring med å være mor ville dette kanskje gjort at jeg hadde hatt en bedre forståelse av informantenes livssituasjon, og dermed også ville tolket funnene noe annerledes.

Det var også likheter mellom informantene og meg. Når intervjuer og intervjusubjekt er av samme kjønn og har samme klassebakgrunn, slik som var tilfellet i mine intervjuer, kan dette bidra til at det skapes en velkjent tone (Vincent og Ball 2006). Jeg har også selv gått i barnehage og hatt yrkesaktive foreldre i oppveksten. Jeg nevnte ikke dette eksplisitt, men jeg kjente meg ofte igjen i det informantene fortalte, og reagerte antagelig på en gjenkjennende måte. Dette kan ha bidratt til tillit og åpenhet i intervjusituasjonen.

Som Thagaard (2003) fremhever er det imidlertid ikke utelukkende en fordel at forsker og informant befinner seg i en liknende situasjon. Likheter kan medføre at begge parter tar ting for gitt. Ved at forskeren har en annen bakgrunn kan han eller hun stille spørsmålsteget ved slike "tatt-for-gitt-heter". Det at jeg ikke selv har barn kan derfor ha gjort at jeg har problematisert emner som ellers ville blitt ansett som selvfølgeligheter. Samtidig kan det at jeg er av samme kjønn og har liknende oppveksterfaringer som informantene, ha betydd at jeg har oversett ting som burde vært diskutert nærmere. Det er umulig å kartlegge nøyaktig hvilken betydning likheter og forskjeller mellom meg og informantene har hatt for funn og tolkninger. Ved å reflektere over forhold som kan ha preget intervjusituasjonen, retter jeg likevel et kritisk blikk på eget arbeid, noe som er viktig i all type forskning.

Informantenes selvpresentasjon

Med hensyn på foreldrenes fremstilling av seg selv i intervjuet tar Wetlesen opp et viktig poeng:

Foreldre kan være følsomme og ærekjære på vegne av sine barn, og de vil gjerne oppleve at de lykkes med foreldregjeringen. Dette reiser et metodisk spørsmål om intervjuersituasjonen bidrar til at informantene skjønnsmaler situasjonen i stedet for å gi en realistisk fremstilling av hverdagslivet med barn slik de opplever det. (2000:46)

Dersom mødre fremstiller seg selv på en overdrevet fordelaktig måte får dette konsekvenser for materialets kvalitet. Det er opp til forskeren å vurdere hvorvidt informantene virket troverdige i fremstillingen av seg selv. Mitt inntrykk er at informantene ønsket å fremstå som 'gode mødre', og at de derfor begrunnet sine valg med bakgrunn i hva som regnes som moralsk og sosialt akseptabelt. Samtidig finnes flere eksempler i mitt materiale på at mødre åpnet for egen feilbarlighet. Dette kunne være utsagn som gikk ut på at de ikke fikk så mye tid med barnet som de mente de burde, at de ikke var tilstrekkelig mentalt tilstedeværende når de tilbrakte tid med barnet eller at de opplevde å bli fortere irritert enn det de ønsket. I hovedsak er derfor min oppfatning at mødre følte seg frie til å snakke åpent under intervjuet. Det kan imidlertid poengteres at mødre som i mindre grad føler de mestrer moderskapet ikke er representert i utvalget. Jeg vil komme tilbake til dette senere.

I kvalitative studier er det særlig viktig å skille mellom verdier og praksis. Det

intervjupersoner sier at de gjør, samsvarer ikke nødvendigvis med hva de faktisk gjør (Wetlesen 2000). Vincent og Ball fant for eksempel i sin studie om middelklasseforeldre at:

...there is a gap between the *culture* of fatherhood - what is socially acceptable and appropriate for men to do as parents, and the *conduct* of fatherhood - what men actually do. (2006:88)

Flere informanter hadde barn som fremdeles var på spebarnsstadiet. Derfor gikk flere av spørsmålene jeg stilte på holdninger snarere enn praksis ettersom mødre ikke hadde kommet så langt i foreldreskapet. Mødrene fortalte i flere tilfeller om hvilke tanker de hadde om omsorg og oppdragelse på sikt. Man kan imidlertid ikke ta for gitt at mennesker faktisk følger sine verdiutsagn i praksis.

Informantenes selvpresentasjon bar preg av et ønske om å fremstå som et autonomt individ. Tendensen til individualisering i moderne samfunn har angivelig medført at personlige valg ikke lenger er bundet av tradisjon eller sosial reproduksjon (Galland 1991 i Bawin-Legros 2005). Informantene fremhevet at valgene deres ble gjort på bakgrunn av egne vurderinger. Ønsket om å fremstå som et selvstendig individ kan ha gjort at flere vegret seg for å erkjenne at de fulgte sine foreldres handlingsmønstre. I tillegg er det rimelig å anta at informantene ikke alltid var seg bevisst hvilken betydning oppveksterfaringene hadde for eget moderskap.

Metodiske implikasjoner

Styrken ved å bruke en kvalitativ tilnærming er at man har mulighet til å oppnå en dypere forståelse for hvordan sosiale aktører forstår sin verden, og hvilke meninger de tillegger sine erfaringer (Kvale 1996). Imidlertid er det svakheter knyttet til denne tilnærmingen som i alle typer metodiske opplegg. Jeg vil her redegjøre for de metodiske implikasjonene som jeg anser som spesielt viktige i mitt prosjekt.

Utvalg

Å finne et utvalg som er representativt for den sosiale gruppen man forsker på, er et mål som er særlig relevant i kvantitative forskningsopplegg. Når man i kvalitative opplegg velger å ha relativt få informanter slik at man har mulighet til å gå mer i dybden, faller kravet til tallmessig representativitet bort. Som Holter (m.flere 1975)

poengter er det likevel viktig å finne typiske tilfeller slik at man lar det allmenne belyses av det særegne. Dersom man fortaper seg i det særegne, kan det ikke lenger kalles forskning.

I mitt tilfelle har målet vært å få et utvalg som kan fortelle noe om flere mødre med middelklassebakgrunn. Jeg ønsker å identifisere tendenser eller sosiale mønstre som antas å gjelde for flere enn akkurat de som har deltatt i prosjektet. Det er imidlertid ikke tilfeldig hvem som melder sin interesse til et forskningsprosjekt. Bruk av tilgjengelighetsutvalg kan derfor medføre at utvalget blir mer spesielt enn det man ønsker. Dette setter krav til refleksjon rundt utvalgets sammensetning. Thagaard (2003) tar opp to problemer med tilgjengelighetsutvalg jeg vil se nærmere på.

For det første er det en tendens til at utvalg av denne typen består av personer som er fortrolige med forskning. Sett under ett opplevde jeg mine informanter som selvsikre og sosialt kompetente kvinner som ga fyldige begrunnelser for sine holdninger og handlinger. Det er rimelig å tenke seg at dette har bakgrunn i at utvalget mitt bestod av personer med høyere utdanning, som også kommer fra hjem der foreldrene hadde høyere utdanning, og at slike karaktertrekk derfor er vanlig blant middeklassemødre. Jeg mener likevel det er grunn til å tro at informantene i mitt utvalg var særlig målbevisste i sine valg, og i særlig grad hadde klare meninger og var gode til å prate for seg. Dette kan ha ført til at nettopp disse personene meldte sin interesse for prosjektet. Jeg fikk inntrykk av at mine informanter var fortrolige med forskning, og følte seg komfortable i intervju situasjonen.

For det andre kan det hende at de som er villige til å delta mestrer sin livssituasjon bedre enn vanlig. Bruk av tilgjengelighetsutvalg kan dermed få konsekvenser for funnene. I min oppgave tror jeg dette poenget kan sies å gjelde på flere områder, blant annet med tanke på informantenes parforhold. Mødrene fortalte om partnere som tok aktivt del i barneomsorg og husarbeid. Alle uttrykte tilfredshet med samboeren eller mannen som far, og de fleste fortalte at arbeidsdelingen i hjemmet var jevnt fordelt. Mine funn gir derfor uttrykk for mer likestilte parforhold enn det som er vanlig. Den liktestilte delingen av husarbeidet kan også ha sammenheng med at de fleste informantene nylig hadde fått sitt første barn. Lilleaas (2003) fant i en studie at kvinnene opplevde likestilling i parforhold før de fikk barn, men at dette forandret seg

etter de ble foreldre. Særlig ble oppgavefordelingen mer tradisjonell etter det andre barnets ankomst. Det blir derfor rimelig å tenke seg at mødrenes parforhold kan endre seg på sikt.

Data

I intervjuene stilte jeg både spørsmål om informantenes oppvekstsituasjon, og om livssituasjonen deres i dag. Dette ga med tilgang på to typer data: *retrospektive* data og data om dagens forhold. Retrospektive data omhandler fortiden. Slike data kan både være på faktanivå, ved at man får konkret informasjon om bestemte forhold, og de kan være konstruksjoner, som vil si data som formes av hvordan informanten husker og forteller om ting. Til sistnevnte knytter det seg visse metodiske implikasjoner. Problematikken rundt data om nåtiden ble tatt opp i diskusjonen omkring informantenes selvpresentasjon. Her vil jeg derfor konsentrere meg om de vanskelighetene som er knyttet til bruk av retrospektive data.

I psykologisk forskning dreier et *episodisk* minne seg om en konkret hendelse, mens et *semantisk* minne er generelle erfaringer (Wetlesen og Hjort 2006). I et episodisk minne bevarer hendelsesforløpet i den form de oppleves, mens semantiske eller generaliserte minner er oppfatninger om hvordan ting pleide å være (Strander 1997). De retrospektive dataene i min undersøkelse strekker seg helt tilbake til de første leveårene. Informantenes minner om de første leveårene var ofte knyttet til bestemte episoder, mens det hverdagslige gjerne hadde blitt glemt. Jeg fikk dermed noe begrensede data om dag-til-dag-erfaringene som var de jeg var mest interessert i. Det var også svært varierende hvor mye den enkelte informant husket fra førskoletiden. For det første blir det her et viktig spørsmål om informantene kan skille mellom de erfaringer og opplevelser de selv kan fremkalle, og det som har blitt dem fortalt (Wetlesen og Hjort 2006). Flere av informantene påpekte også selv at de hadde vanskelig for å skille mellom hva de selv husket, og hva de hadde fått høre i ettertid. For det andre ser man alltid tilbake på fortiden ut fra sitt ståsted i nåtiden, og dette påvirker hvordan ting blir husket og tillagt mening (Brannen m.fl. 2004). Minner omdannes eller rekonstrueres i lys av senere opplevelser og erfaringer. Blant annet kan det å få barn gjøre at opplevelser fra egen barndom fremstår annerledes, og kanskje mer følelsesladet enn de ble opplevd som i utgangspunktet. Wetlesen og Hjort (2006) mener hukommelse bør sammenliknes med arkitektur snarere enn arkeologi.

Man kan altså ikke bare “grave frem” et minne, og fremstille det slik det var. Minnene forandres når man har drømt om dem, tenkt på dem eller fortalt om dem. Et tredje poeng er at informantene også kan ha valgt å utelate vesentlige elementer i sine fremstillinger som kunne gitt et annerledes bilde av deres oppvekstsituasjon. Det er for det fjerde også alltid en fare for at mennesker rett og slett husker feil. Tidsaspektet gir altså en risiko for feilkilder som kan svekke troverdigheten (Everett og Furseth 2004). Jeg mener likevel det har vært meningsfullt å bruke retrospektive data ettersom det var personlige erfaringer og opplevelser jeg var ute etter, og ikke detaljerte fakta om bestemte hendelser.

Studien som helhet

I en masteroppgave er tidsrommet relativt knapt og omfanget av oppgaven relativt lite. Dette medfører naturligvis en del begrensninger. I forhold til min problemstilling og mine temaområder er det selvfølgelig flere måter man kunne gjennomført prosjektet på. Jeg fokuserer på generasjonsoverføring, og da kunne det vært hensiktsmessig å intervju flere familiegenerasjoner slik blant annet Brannen, Moss og Mooney (2004) har gjort i sin studie. Dette ville imidlertid gjort rekrutteringen langt vanskeligere, og det ville krevd en utvalgsstørrelse som er større enn det jeg hadde hatt mulighet til å håndtere. I oppgaven er jeg også opptatt av mødrenes forventninger til partneren som far. Det kunne derfor vært interessant å intervju kvinnenens partnere slik at jeg kunne sammenlikne mødrenes forventninger med fedrenes holdninger og praksis i faderskapet. Jeg følte imidlertid at dersom jeg skulle intervju både mødre og fedre ville det bli for knapt å ha et utvalg på fire par. Et tilstrekkelig stort utvalg ville ført til betydelig mer arbeid, og blitt problematisk i forhold til rammene for en masteroppgave. I tillegg ville jeg måttet regne med at rekrutteringen ville blitt vanskeligere ettersom det ofte er problematisk å rekruttere menn til denne type forskning.

Analyse

I kvalitativ forskning er det et gjensidig påvirkningsforhold mellom utforming av problemstilling, datainnsamling og analyse (Thagaard 2003). Problemstillingen forandres gjerne ettersom prosjektet utvikler seg, og analysen foregår både parallelt med og etter datainnsamlingen. Seidel og Kelle (1995 i Coffey og Atkinson 1996)

deler analyseprosessen inn i tre trinn: Først oppdager man relevante fenomener i materialet. Deretter finner man eksempler på disse fenomenene. Så analyserer man fenomenene for å finne likheter og forskjeller, mønstre og strukturer. De tre analysetrinnene gir en god beskrivelse av min analyseprosess.

Kritisk refleksjon

I den kvalitative forskningsprosessen bruker forskeren seg selv som redskap hele veien (Fog 1994). Hva som blir valgt ut, og hvordan dette blir presentert, vil bære preg av å være selektive og partiske rekonstruksjoner av forskningsprosessen (Vincent og Ball 2006). Dette har sammenheng med at vi ikke kan stille oss på utsiden av våre egne livsløp og den historiske tiden vi lever i (Brannen m.flere 2004). Som Coffey og Atkinson (1996) poengterer består kvalitativ forskning i at man til en viss grad former data. Det er derfor viktig å være oppmerksom på at eget ståsted får betydning for studiens utfall:

Clearly the researcher is not separate from the act of doing research, but rather always positioned in certain ways in relation to the research, ways that need to be made explicit. (Vincent og Ball 2006:19)

Som forsker foretar man en rekke valg når man skriver og representerer sitt materiale (Coffey og Atkinson 1996). I min avhandling fikk blant annet barnehagen som omsorgsinstitusjon mer oppmerksomhet enn det som først var tiltenkt. Dette har sammenheng med at spørsmål om barnehagen ga et særlig utfyllende materiale. Samtidig kan det at jeg selv gikk i barnehage, og at jeg vurderer den som en særlig viktig del av min oppvekst, ha hatt betydning for at jeg har valgt å ha såpass stort fokus på barnehagen.

Temasentrert og personsentrert tilnærming

Oppgaven har i hovedsak en *temasentrert* tilnærming. I en slik fremstilling er temaene i fokus, og man sammenlikner informasjon fra alle informantene under hvert tema (Thagaard 2003). Jeg har altså delt inn i analysekapitler med utgangspunkt i de fenomenene jeg fant interessante. Kapitlene er bygget opp med henholdsvis omsorgsvalg, oppdragelsesverdier og faderskap i fokus. I ettertid ser jeg at dette kan ha gitt meg en relativt bred innfallsvinkel, og at det kunne vært hensiktsmessig å heller konsentrere seg om ett av disse temaene. Imidlertid er det vanskelig å studere

middelklassens omsorgsvalg uten også å trekke inn oppdragelsesverdier og fars betydning i familielivet. Ut fra min intensjon om å argumentere for en inkludering av oppveksterfaringer i studier om foreldreskap var det samtidig mitt ønske å studere moderskapet på et bredt pan. Dette ønsket har særlig sammenheng med at det finnes få norske bidrag med generasjonsoverføring som hovedfokus. Jeg følte derfor det var interessant å se nærmere på flere temaområder der videreføring mellom generasjonene kunne være relevant.

Faren ved en tematisk fremstilling er at man mister noe av helheten i hvert enkelt intervju. Derfor har jeg valgt å begynne analysen med en *personsentrert* tilnærming der jeg tar for meg fire ulike case basert på intervjusamtaler. Her gir jeg en fremstilling av ulike oppvekstsituasjoner som jeg deretter relaterer til materialet i sin helhet. Dette kapitlet fungerer som et bakteppe for de senere analysekapitlene.

Generasjonsperspektivet

I oppgaven diskuteres familiegenerasjonens og kohortgenerasjonens betydning for mødres holdninger og praksiser i foreldreskapet. Dette kan gi inntrykk av en kausalitetstenkning der hypoteser settes opp mot hverandre. Da kvalitativ analyse ikke er egnet til å studere årsakssammenhenger, er det heller ikke min intensjon å bekrefte eller avkrefte disse forklaringsmodellene. Snarere er generasjonsperspektivet ment som et fortolkningsverktøy i studiet av en kompleks sosial verden.

Familiegenerasjonen og kohortgenerasjonen ansees som to av flere mulige forklaringsmodeller som ikke utelukker hverandre.

Sosial konstruktivisme

Tapet av troen på at det er mulig å kartlegge en objektiv virkelighet, har ført til at man har flyttet fokuset mot forhandling om meninger i den sosiale verden (Kvale 1996).

Thagaard skriver at:

Analyser av samtaler om sentrale temaer gir et særlig interessant utgangspunkt for å studere forholdet mellom kultur og individ. Måter personer snakker om temaer på, og hvordan de presenterer seg selv i forhold til disse temaene, kan knyttes til etablerte mønstre som kulturen representerer. Personer posisjonerer seg selv i forhold til kulturelt etablerte uttrykksmåter. (2003:110)

I intervjuet er det ikke individet i seg selv vi er interessert i, men hva individet kan

fortelle oss om gruppen, klassen eller samfunnet individet tilhører. Når mødre snakker om omsorg, oppdragelse og faderskap trekker de på utbredte forestillinger og normer. Når man finner likheter i informantenes holdninger, kan man diskutere hvorvidt disse kan sies å gjelde for flere enn de som deltar i undersøkelsen. Tidligere forskning som viser til liknende mønstre kan bidra til å rimeliggjøre funnene. Samtidig er det viktig å tydeliggjøre den variasjonen man finner hos informantene. På denne måten viser man at rådende normer ikke determinerer menneskelig handling.

Etiske retningslinjer

Forskeren må alltid forholde seg til de etiske retningslinjer som er gjeldende innenfor den bestemte fagretning. Det er et krav at forskningsresultatene og andre forskeres arbeid presenteres med *redelighet og nøyaktighet* i publiseringen (Englestad 1998 i Thagaard 2003). Forskningsprosjekter har *meldeplikt*, og skal meldes til NSD. Denne oppgaven faller inn under min veileder Tone Schou Wetlesens prosjekt. For prosjekter som inneholder sensitive personopplysninger kreves *konsesjonsplikt*. Ettersom jeg ikke skulle opprette et register er dette kravet ikke relevant i mitt prosjekt. Ved hjelp av forkunnskap om moralske implikasjoner som ofte oppstår i intervjuforskning, kan forskeren gjøre reflekterte valg (Kvale 1996). Kvalitativ forskning setter særlig høye krav til at forskeren opptrer aktsomt ettersom man befinner seg så nært innpå andre mennesker. Thagaard (2003) redegjør for flere etiske prinsipper i kvalitative studier. Jeg har vært innom flere av disse prinsippene i løpet av kapitlet, men jeg vil nå trekke dem frem eksplisitt, og utdype hvordan jeg har forholdt meg til disse i forskningsprosessen.

Forskeren trenger informantens *informerte samtykke* (Thagaard 2003). Dette innebærer at informanten deltar frivillig på bakgrunn av å vite hva formålet med studien er (Kvale 1996). I dette prosjektet ble informantene først orientert på grunnlag av presentasjonen i lokalavisen eller på nettet. Her gikk det frem at prosjektets mål var å rette søkelyset på hvordan foreldres måte å kombinere barneomsorg og yrkesaktivitet på overføres fra en generasjon til den neste. I annonsen kunne man lese at man i en intervju samtale ville få spørsmål om den omsorgen man opplevde i egen oppvekst, og den omsorgen man selv ønsket å praktisere overfor egne barn. Da jeg kontaktet informantene presenterte jeg meg som mastergradsstudent, og fortalte at jeg

jobbet på Wetlesens prosjekt. Jeg refererte til den interessen de hadde vist for prosjektet, og spurte om de fremdeles var villige til å la seg intervju. Fordi det hadde gått en tid fra informantene hadde tatt kontakt for å delta, ønsket de i noen tilfeller en repetisjon om studiens formål. I disse tilfellene informerte jeg om at jeg ønsket å se på hvilken betydning deres oppveksterfaringer hadde når de selv stiftet familie. Jeg fortalte at jeg blant annet kom til å stille spørsmål om oppvekst, arbeidsdeling i hjemmet, bruk av fødselspermisjon, holdninger til barnehage og ønsker for yrkesdeltakelse. Før intervjuet startet forsikret jeg meg om at informanten var inneforstått med hensikten med prosjektet, og åpnet for at informanten kunne stille spørsmål. Informantene fikk vite at de på et hvilket som helst tidspunkt hadde mulighet til å trekke seg fra prosjektet.

Informanter har krav på at den informasjonen de gir behandles *konfidensielt* (Thagaard 2003). Dette innebærer at identifiserbare data om informantene ikke må offentliggjøres, og at informantene må beskyttes ved at man forandrer navn og andre identifiserbare karaktertrekk (Kvale 1996). Før intervjuet startet informerte jeg om at jeg hadde taushetsplikt i forhold til personopplysninger. Materialet har blitt behandlet i henhold til NSDs krav til behandling av personopplysninger. Informantene ble aidentifisert ved at de ble gitt nytt navnt allerede ved opptaket av intervjuet. På denne måten ble informantenes opprinnelige navn aldri knyttet til det fiktive navnet jeg tildelte. Familiemedlemmers navn ble forandret i utskriftene. Jeg har også endret enkelte kjennetegn hos informantene i analysen.

Forskeren må tenke gjennom prosjektets konsekvenser slik at informantene ikke blir utsatt for noen form for belastning (Thagaard 2003). Dette er særlig relevant dersom utvalget består av mennesker i en vanskelig livssituasjon. I sin studie av middelklasseforeldre kommenterer Vincent og Ball (2006) at respondenter vanligvis blir sett på som en avmektig gruppe. Forskerne opplevde imidlertid sine informanter som privilegerte, veltalende og selvsikre mennesker. Det samme inntrykket fikk jeg av mine informanter. Dermed er faren mindre for at informantene tar skade av å delta i forskning. I forhold til informantenes integritet har det i min oppgave vært viktig å fremstille informantene på en måte som gjør at de ikke føler seg utnyttet eller "satt i bås". Det har med andre ord vært viktig å ivareta deres verdighet og integritet. Thagaard (2003) fremlegger et krav om at informantene ikke skal ha mulighet til å

kjenne seg igjen i fremstillingen av dem selv. I en kvalitativ analyse som fordyper seg i informantenes livssituasjon opplever jeg dette som et lite realistisk krav, og dette har derfor ikke vært et mål for meg.

Kvalitetskrav

Verifisering (bekreftelse) av kunnskap blir i kvantitativ forskning vanligvis diskutert ut fra begrepene *reliabilitet*, *validitet* og *generaliserbarhet* (Kvale 1996). Begrepene egner seg imidlertid dårlig til kvalitetsvurdering i kvalitative studier hvor hensikten er å finne meningssammenhenger snarere enn årsakssammenhenger (Johannessen og Tufte 2002). Thagaard (2003) argumenterer derfor for at man i kvalitativ forskning kan erstatte begrepene med *troverdighet*, *bekreftbarhet* og *overførbarhet*. Jeg har vært inne på disse kvalitetskravene flere ganger i dette kapitlet. Når jeg likevel velger å ta de for meg i et eget avsnitt er det fordi jeg mener de er så viktige at de bør gjøres eksplisitt.

Troverdighet

Reliabilitet viser til hvorvidt resultatene ville blitt de samme hvis en annen forsker hadde gjennomført studien, eller hvis det hadde vært samme forsker men andre omstendigheter (Silverman 2001). Thagaard bytter ut reliabilitetsbegrepet med *troverdighet*:

Troverdighet er knyttet til at forskningen utføres på en tillitsvekkende måte. (...) Forskeren må *argumentere for troverdighet* ved å redegjøre for hvordan dataene er blitt utviklet i løpet av forskningsprosessen. (2003:178)

Hensikten i min oppgave er å studere hvordan middelklassemødres holdninger og praksis i foreldreskapet kan forstås ut fra egne oppveksterfaringer. Spørsmålet er hvorvidt dataene jeg har samlet inn kan belyse min problemstilling på en troverdig måte. For å kunne imøtekomme kvalitetskravet har det derfor vært viktig å redegjøre for de valg jeg har gjort, og de utfordringer jeg har stått overfor i forskningsprosessen. Særlig sentralt har det vært å reflektere over min forskerrolle og relasjonen til informanten. Det har også vært viktig å vurdere hvilken betydning det kan ha hatt for materialet at jeg har benyttet tilgjengelighetsutvalg, og å redegjøre for hvilke metodiske problemer som knytter seg til dataene.

Bekreftbarhet

Validitet innebærer at kunnskapsproduksjonen kvalitetskontrolleres (Kvale 1996).

Thagaards tar i bruk det tilsvarende begrepet *bekreftbarhet*:

Mens troverdighet er knyttet til fremgangsmåter for utvikling av data, er *bekreftbarhet knyttet til tolkningen av resultatene*. Bekreftbarhet innebærer både at forskeren forholder seg kritisk til egne tolkninger og at prosjektets resultater kan bekreftes av annen forskning. (2003:179-180)

For å oppfylle kravet om bekreftbarhet har det vært viktig å være klar over at man som forsker er med på å forme analysen, og at det derfor alltid vil finnes andre måter å tolke dataene på. Et tegn på god bekreftbarhet er at informantene kjenner seg igjen. Kravet om bekreftbarhet innebærer også at man sammenlikner sine funn med funn fra tidligere studier som har tatt for seg liknende problemstillinger. Å finne bekreftelse i annen forskning bidrar til å styrke studiens kvalitet. Når andre forskere har kommet frem til liknende resultater kan dette rimeliggjøre egne tolkninger. Det har derfor vært viktig for meg, særlig fordi jeg har et relativt lite utvalg, å trekke inn andre kvalitative studier i min analyse. Jeg har også brukt noe statistikk for å få en idé om hvorvidt utvalget mitt skiller seg vesentlig fra det som er gjennomsnittlig.

Selv om annen forskning på fagfeltet gir et betydningsfullt sammenlikningsgrunnlag, må det fremheves at en forskningssituasjon aldri er lik. Jeg har blant annet tatt i bruk funn fra flere studier utført i Storbritannia hvor klasseskillene er tydeligere enn i Norge, og hvor mødres strukturelle muligheter er langt mindre kvinne- og familievennlige. Storbritannia og Norge er med andre ord ikke nødvendigvis helt sammenliknbare.

Overførbarhet

Ut fra et positivistisk ståsted er målet med samfunnsvitenskapen å produsere lover om menneskelig atferd som kan generaliseres universelt. Den humanistiske tenkning danner en kontrast til positivismen ved å hevde at alle situasjoner er unike. I postmoderne retninger har man kommet frem til en mellomposisjon hvor kontekstualisering er viktig (Kvale 1996). Thagaard mener generaliseringskravet blir for strengt i kvalitativ forskning, og har tatt i bruk begrepet *overførbarhet*:

Spørsmålet er om den tolkningen som utvikles innenfor rammen av et

prosjekt, også kan være relevant i andre sammenhenger. Overførbarhet innebærer en rekontekstualisering, ved at den teoretiske forståelsen som er knyttet til et enkelt prosjekt, settes inn i en videre sammenheng. (2003:184)

Målet er med andre ord å kunne si noe om flere enn de som har deltatt i prosjektet. Man ønsker å diskutere muligheten for at resultatene kan overføres til andre mødre som befinner seg i en liknende situasjon. Overførbarhet vil i mitt tilfelle si at jeg ønsker å identifisere omsorgspraksiser og oppdragelsesverdier som finnes blant flere middelklasse mødre som har vokst opp med to yrkesaktive foreldre. Gjennom å redegjøre for at prosjektet er gjennomført på en troverdig måte og gjennom å søke bekreftelse i tidligere forskning, kan man diskutere hvorvidt den forståelsen man har oppnådd, og de tolkningene man har kommet frem til, kan sies å gjelde for andre personer med tilsvarende familiesituasjon, oppvekstbakgrunn osv.

3. Oppvekst på 70-tallet: Tilbakeblikk på egen barndom

Etter det som gjerne blir beskrevet som “husmorfamiliens glansperiode” på 1940- og 1950-tallet, var yrkesaktiviteten blant gifte norske kvinner sterkt økende på slutten av 1960-tallet (Leira 1998). Mødrene til mine informanter tilhører således den første generasjonen der kombinasjonen lønnsarbeid og moderskap kan sies å ha blitt en normalitet. Kvinnenes inntog i arbeidslivet kan både sees som en konsekvens av nye holdninger og av økonomisk utvikling (Crompton og Lyonette 2006).

Toinntektsfamiliens fremvekst krevde nye tiltak omkring barneomsorg, og i 1975 kom barnehageloven som innebar at alle barn skulle få tilbud om barnehage (Korsvold 2005). Til tross for at dagsinstitusjoner for barn allerede hadde eksistert i lengre tid, var det først etter at yrkesaktiviteten blant mødre hadde begynt å øke at barnehageutbyggingen skjøt fart. Mine informanter kan på denne måten sies å være en del av den første barnehagegenerasjon. Siden barnehageloven kom har barnehagen etter hvert blitt en vanlig del av den norske barndommen, og barnehagens karakter har endret seg fra å være et selektivt arrangement for vanskeligstilte barn, til å bli en universell ordning for barn flest (Ellingsæter og Gulbrandsen 2003).

Rikke, Eirin, Mia og Karina vokste opp med to yrkesaktive foreldre og gikk i barnehage i førskoletiden, i likhet med resten av mitt utvalg. Gjennom en presentasjon av deres familieforhold, barnehagehverdag og skolehverdag ønsker jeg å gi innblikk i hvordan informantene ser tilbake på sin oppvekst i en toinntektsfamilie. Hensikten er særlig å løfte frem fars og mors praksiser med hensyn til nærvær og fravær i barneomsorgen på 1970-tallet. Jeg har derfor valgt ut fire informanter som kan bidra til å illustrere likheter og forskjeller i oppvekstsituasjon. Kapitlet vil også gi bakgrunn for senere diskusjon om generasjonsoverføring av omsorgspraksis og oppdragelsesverdier.

Rikke: "Vi var veldig team"

Rikke og samboeren Rune har nylig fått en datter. Familien er bosatt sentralt i Oslo. Både Rikke og Rune har hovedfag, og arbeider i skolen. Begge har normalt sett full stilling, og tjener omtrent det samme. Rikke hadde imidlertid permisjon med datteren

på intervjutidspunktet. Under oppveksten bodde Rikke på flere forskjellige steder. Hun vokste opp sammen med en eldre søster. Moren er utdannet ingeniør, mens faren er utdannet lege, og begge foreldrene var yrkesaktive under Rikkes oppvekst.

Barnehagen

Fire måneder gammel begynte Rikke i barnehagen, og hun gikk i to barnehager i løpet av oppveksten. Hun trivdes veldig godt, og hadde mange venner. Søsteren gikk i samme barnehage. Rikke husker flere enkeltepisoder som når de fikk besøk av en politiker, og når de var på ekskusjon. Av hverdagen i barnehagen husker Rikke best fri lek med de andre barna, og ikke så mye av de faste rutinene. Rikke forteller:

Jeg tror ikke jeg husker så mye av det pedagogiske opplegget. Jeg husker litt at jeg var på sånn seksårsklubb. Og at vi drev og leste litt i bøker og sånn på egen hånd. Også husker jeg at jeg kunne bøkene så godt, for jeg hadde lest dem så mange ganger, så jeg lot som om jeg leste, men jeg kunne egentlig ikke lese. Og det plaget meg ganske mye, for det var noen av de andre som kunne lese. Så det husker jeg jo. Også husker jeg jo...jeg gikk i sånn sykehusbarnehage, sånn at vi fikk jo alltid varm mat.

Familien

Rikke hadde et godt forhold til både moren og faren i barndommen. Etter at hun begynte på skolen, flyttet familien i enebolig til det Rikke beskriver som et "Bakkebygrenda-sted" med mye av slekten som nærmeste naboer:

Jeg har hatt en veldig god oppvekst. Veldig sånn trygg og fin og masse familie rundt meg som har passet på meg og vært hyggelig og snille og oppmuntret meg og lekt med meg og alt mulig sånn. Jeg tror ikke jeg har liksom noen dårlig minner fra jeg var så liten.

Rikke kan ikke huske noe negativt med de første leveårene, og forteller at hun bare har gode minner fra denne tiden. Hun forteller at moren passet veldig godt på henne som liten, og at hun og søsteren ble tett fulgt opp. Dette tror Rikke har bakgrunn i at moren ble overlatt mye til seg selv i sin egen oppvekst fordi hun ble født i en tid da "barn vokste opp sammen ute i gata". Rikke mener dette har medført at hun ønsket å gi egne barn en annen oppvekst. Det var moren Rikke først og fremst gikk til dersom det var noe hun ville snakke om da hun var barn, hvilket hun forklarer ut fra at hun og moren er ganske like. Rikke føler foreldrene var samstemte i oppdragelsen, men tror det var moren som i størst grad definerte hvordan oppdragelsen av henne og søsteren hennes skulle være. Foreldrene vektla at hun skulle være ærlig, holde avtaler og si sin

mening. Rikke tror foreldrenes oppdragelsespraksis har gitt henne god selvtillit, og troen på at jenter kan oppnå like mye som gutter kan.

Faren til Rikke blir beskrevet som snill og rolig, og hun kan bare huske at han ble sint på henne én gang i løpet av oppveksten. Selv om Rikke var et aktivt barn som likte å prøve ut grenser, kan hun ikke huske at hun ble møtt med negative sanksjoner. Hun opplevde foreldrene som like mye tilstede i hverdagen, og beskriver familien som et “team”. Rikke mener foreldrene var veldig på lag ved at de søttet opp om hverandre. Hun poengterer imidlertid at hennes gladeste barndomsminner ikke involverer foreldrene i så stor grad, og forteller at “jeg har alltid visst at foreldrene mine har vært der, men mine morsomste øyeblikk er jo sammen med andre enn foreldrene mine”.

Skolen

Det første året Rikke gikk på skolen var moren hennes hjemme da hun kom hjem. Året etter gikk hun til en bekjent av familien etter skoletid. Da familien flyttet hadde hun besteforeldrene hun kunne være hos dersom hun ønsket det. Rikke opplevde barneskolen helt uproblematisk faglig sett, og beskriver seg selv som skoleflink. Hun forteller imidlertid at hun måtte disiplineres litt da familien flyttet fra Nord-Norge, hvor hun var vant med en ganske fri pedagogikk, og sørover til en skole der det var langt mer disiplin. Også sosialt sett klarte Rikke seg bra, men det tok noe tid før hun fikk nye venner etter at familien hadde flyttet. Dette opplevde Rikke som vanskelig. Rikke spilte i korps, og deltok i flere type idretter som barn. Hun var glad i å delta på organiserte fritidsaktiviteter.

Eirin: “Jeg hadde en pappa som jobbet ganske mye”

Eirin og Even møttes for fem år siden. De er gift, og har en to år gammel sønn. Begge har utdanning innenfor markedsføring, og arbeider i full stilling. Eirin jobber innenfor mediesektoren, mens Even har en lederstilling innenfor privat sektor. Både Eirin og Even har høye inntekter, men Even tjener noe mer enn Eirin. Familien er bosatt i Oslo, hvor Eirin selv vokste opp sammen med en yngre bror. Både moren og faren til Eirin var yrkesaktive under oppveksten hennes, men bare faren hadde høyere utdanning. Faren hadde en høyere stilling i privat sektor, mens moren jobbet i barnehage.

Barnehagen

Eirin begynte i barnehagen da hun var to år gammel. Hun trivdes veldig godt, og opplevde barnehagen som kun positiv:

Det var veldig bra å være i barnehagen. Jeg hadde en som var bestevenninnen min, og vi var så erteris at vi fikk ikke lov til å gå på samme avdeling engang. Jeg husker at når jeg begynte på skolen, så savnet jeg barnehagen veldig. Men da jobbet mamma fortsatt der, så jeg gikk ofte fra skolen og over i barnehagen. Jeg husker ganske konkret hvordan det så ut der, hva vi gjorde, navn på mange av barna, hva avdelingene het...

Eirin husker mye fra barnehagen, men synes det kan være vanskelig å vite hva hun egentlig husker, og hva hun husker fordi hun har blitt gjenfortalt det senere. Moren hennes jobbet i den samme barnehagen, men på en annen avdeling. Det ga Eirin en ekstra trygghet å vite at moren alltid var i nærheten. Hun kan huske at hun gjerne oppsøkte moren dersom det var noe. De fleste minnene Eirin har om moren fra førskoletiden er knyttet til barnehagen. Eirin hadde også et godt forhold til de andre ansatte i barnehagen. Hun hadde en bestevenninne i barnehagen som hun var mye sammen med. Minnene Eirin har fra hva hun gjorde da hun var i barnehagen er stort sett knyttet til lek med andre barn, og hun husker lite av det pedagogiske opplegget.

Familien

Eirins beste barndomsminner er knyttet til situasjoner hvor hele familien var samlet:

Familien er jo det mest positive jeg husker. Når vi var sammen alle sammen. (...) Det er jo type ferier da, hvor man har tid sammen. Jeg hadde jo en pappa som jobbet ganske mye. Så i ferier så var jo han tilstede også. Og da fikk man jo glede av begge foreldrene.

Eirin hadde et nært forhold til moren sin under oppveksten, og hun kan huske at moren lekte med henne. Hun kaller også moren for bestevenninnen sin, og forteller at hun var "veldig glad i mammaen min når jeg var liten". Hvis det var noe hun trengte å prate om, var det moren hun gikk til. Eirin tror at dette også hadde sammenheng med at faren kalte på moren dersom Eirin trengte trøst. Moren var organisatoren i hjemmet, og den som brukte mest tid på barna. Selv hadde moren mistet sin egen mor i ung alder, og fikk da tidlig en omsorgsrolle for sin mange år yngre bror. Eirin forteller at foreldrene var samstemte i oppdragelsen av henne og broren, men hun tror

det var moren som i størst grad definerte hvordan oppdragelsen skulle være:

Jeg tror ofte at pappa lente seg litt på mamma i oppdragelsen. At hun, som på en måte mest var hjemme, fikk også sette premissene for en del ting. Så om han var enig alltid, det vet jeg ikke. Men de hadde aldri noen konflikter vedrørende det. Det hadde de ikke.

Faren til Eirin jobbet mye, og var derfor ikke like mye tilstede i hverdagen. Eirin husker at familien ofte spiste middag uten ham. I ettertid har Eirin vurdert farens manglende tilstedeværelse i hverdagen som negativt, men hun kan ikke huske at hun savnet faren i barndommen, og sier at “når man er barn så vet man ikke om noe annet”. Hun hadde et godt forhold til ham, selv om det ikke var like nært som forholdet hun hadde til moren. Eirin forteller at “når han først hadde tid til å være sammen med oss, så ville han vel være grei. Jeg husker at det var ofte pappa som tok oss med ut på turer, og skiturer i marka, og fulgte oss opp”. Faren stilte også ofte opp når det gjaldt organiserte fritidsaktiviteter. Til tross for at foreldrene til Eirin hadde ganske ulike oppgaver i familien, gir Eirin uttrykk for at de hadde et harmonisk forhold. Selv om moren var mest hjemme, og bestemte mest, tror Eirin at faren bidro med det moren ønsket, og at farens villighet til å imøtekomme morens krav gjorde at familielivet fungerte så godt. Eirin hadde besteforeldre boende i huset ved siden av. Hun forteller at de fungerte som reserveforeldre i ferier og før og etter skoletid. Eirin og broren var ofte hos besteforeldrene og spiste middag, og Eirin hadde et tett forhold til dem.

Skole og fritid

Eirin har positive minner fra barneskolen. Hun var en pliktoppfyllende elev, og mestret skolen godt faglig sett. Hun forteller at hun synes det var morsomt å lære, og at hun gjorde det hun ble bedt om. Eirin klarte seg også bra sosialt sett. Hun hadde mange venner i klassen og i nabolaget. Familien til Eirin hadde enebolig, og bodde i et rolig og barnevennlig strøk. Etersom de hadde god plass og stor hage fungerte huset som et samlingspunkt for Eirin og brorens omgangskretser. Den første tiden etter Eirin begynte på skolen, gikk hun over til moren i barnehagen etter skoletid. Senere begynte hun på skolefritidsordning. Etter fjerde klasse fikk Eirin nøkkel, og dro gjerne hjem fra skolen sammen med venner. Utenom skoletid deltok Eirin på flere fritidsaktiviteter. Det var et godt idrettsmiljø der hun vokste opp, og hun var særlig aktiv i lagidretter.

Eirin beskriver oppveksten sin som “bomullsbasert” uten noen traumatiske hendelser. Med en mor som viste mye omsorg, en far som prioriterte familien i den tiden han hadde til rådighet, besteforeldre i huset ved siden av, et godt nærmiljø med mange barn i umiddelbar nærhet og et tett nettverk mellom de voksne gir Eirin uttrykk for å ha hatt en særlig trygg og harmonisk barndom.

Mia: “Mamma var mye borte”

Mia var i slutten av tjueårene da hun møtte Marius. De forlovet seg etter kort tid, og giftet seg for to år siden. Mia og Marius har en datter på et halvt år. Begge har hovedfag, og jobber normalt sett full stilling. Mia arbeider i servicebransjen, mens Marius arbeider i en forening. Marius tjener omkring det dobbelte av hva Mia gjør. For tiden har Mia permisjon med datteren. Familien er bosatt i nærheten av Oslo. Selv vokste Mia opp i enebolig i Oslo sammen med to søsken. Begge foreldrene har høyere utdanning, og var yrkesaktive under Mias oppvekst. Moren arbeidet i mediesektoren, mens faren arbeidet i skolen.

Barnehagen

Mias mor var hjemme med henne til hun var halvannet år, og Mia ble deretter tatt hånd om av en dagmamma som hun ble svært knyttet til. Tre år gammel begynte Mia i barnehage. Hun var hjemme hos moren ytterligere ett år da lillebroren ble født, og gikk derfor i barnehage i til sammen tre år. Mia har gode erfaringer fra barnehagen, og husker den som veldig trygg og fin. Hun kan aldri huske at hun kjedet seg i barnehagen, eller ventet på at hun skulle bli hentet. Mia hadde mange venner i barnehagen. Hun husker særlig godt lek med andre barn, og hvordan man kunne bli så oppslukt i leken at man glemte alt annet. I barnehagen hadde de eget bibliotek. Mia forteller også at hun har gode minner knyttet til en av barnehagetantene som bidro til å skape hyggelige måltider:

Jeg husker veldig godt at vi hadde en sånn grønnsakshage. Vi dyrket masse grønnsaker. Også var det det to sånne hus vi kunne leke i. Sånne hus som man kunne liksom bo i da. Også var det veldig hyggelig husker jeg, med måltidene. Vi hadde en førskolelærer som jobber der faktisk enda, og jeg har jo vært og hilst på henne som voksen. Og hun husker jo alle. Og hun husker jeg veldig godt. Vi hadde alltid mye stearinlys når vi spiste, og det var en veldig sånn rolig atmosfære.

Familien

Mia har en fem år eldre søster og en fire år yngre bror. Til tross for aldersforskjellen lekte Mia og søsknene hennes mye sammen i barndommen. Storesøsteren var ofte den som satte småsøsknene igang. Moren til Mia var opptatt av at barna skulle leke i fred, og la godt til rette for kreativ utfoldelse ved å organisere leker i ulike kasser som var lett tilgjengelig for barna. Moren sørget også for at barna hadde god tilgang på barnebøker, og Mia forteller at hun var veldig glad i å se i bøker.

De første leveårene var Mia mest knyttet til moren. Når hun tenker tilbake på moren da hun var liten, beskriver hun henne som noe "mykt og koselig". Mia begrunner dette med at man som liten er mer bundet til moren sin fordi man kommer fra mor. Faren til Mia har senere sagt at han syntes det var sårt å se at moren ble foretrukket de første årene, men at han har innsett at slik er kanskje naturen. Moren til Mia var opptatt av tradisjoner, og Mia husker godt markeringer rundt høytider og årstider. Hun og søsknene fikk være med på forberedelsene, og laget pynt og gaver sammen med moren.

Mia føler det var moren som bestemte mest i oppdragelsen av henne og søsknene. Oppdragelsen hun praktiserte bar preg av lite rom for å være lei seg og å vise følelser. Mia forklarer dette med at moren vokste opp i et kaotisk og alkoholisert hjem preget av omsorgssvikt, og at hun derfor var opptatt av at barna skulle forstå at de hadde det bra og aldri trengte å gråte over noe. Mia tror også det kan ha bakgrunn i at oppdragelsesidealene på 1970-tallet var preget av en "positiv vind" i samfunnet. Hun forteller:

Mamma var kanskje veldig sånn at ting skulle være veldig bra da. Det var kanskje ikke så mye rom for at man skulle være lei seg og sånn. Det var litt sånn "pytt pytt" og "reis deg igjen" og "det er ikke noe å gråte over".

Moren til Mia tok til tider på seg en del frilansjobber i tillegg til sitt vanlige arbeid, og var derfor mye borte på kveldene. Dette opplevde Mia som sårt, og hun forteller at "jeg har noen sårne episoder at jeg står i vinduet og ser etter henne, og venter på at hun skal komme". Mia har også noen vonde opplevelser fra hun var inne til en del undersøkelser som barn, og moren som hadde lovet å komme, ikke dukket opp.

Når Mia gikk på barneskolen hadde moren ett års permisjon, noe Mia husker som veldig positivt. Moren klarte imidlertid ikke helt å legge fra seg arbeidet i denne perioden, og jobbet litt som vikar. Etter at Mia ble voksen har moren fortalt at hun angrer på at hun ikke brukte mer tid på barna i oppveksten deres, og at hvis hun skulle velge om igjen ville hun valgt annerledes. Faren til Mia arbeidet mindre enn moren, og var den som ofte tok seg av barna alene. Det var oftest faren som lagde middag i hverdagen. Mia forteller om faren at “han var jo der, også var han der veldig når mamma ikke var der”. Når hun ble eldre, fikk Mia et nærmere forhold til faren og det var ham hun hadde de ‘kloke diskusjonene’ med. Ofte ble Mia og faren sittende igjen ved frokostbordet og prate, mens moren “fløy rundt” og brukte tiden til praktiske gjøremål. Mia beskriver derfor seg selv og faren som likere i sinn enn hva hun og moren er.

Skole og fritid

Mia mestret fagene godt på barneskolen, og hadde mange venninner. Likevel var hun usikker i klasseromssituasjonen, og beskriver seg selv som en “stille pike i klassen”. Mia forteller at hun var “et typisk nøkkelbarn”:

Det var jo fritidshjem som det het da. Men jeg ble ikke satt på fritidshjem. De mente vel at jeg skulle klare meg selv da. Så jeg fikk nøkkel. Jeg hadde sånn der snor med nøkler. Også lærte jeg å lage matpakke selv fra første dag. Og det måtte jeg smøre selv når jeg hadde begynt på skolen. Men jeg kan huske at da var jeg veldig mye alene. For da var det sånn når jeg var ferdig ett på skolen, også kom ikke de hjem før fem. Og det var ganske lange timer.

Mia var altså overlatt til deg selv etter skoletid, men hadde mulighet til å oppsøke en pensjonert nabo. På fritiden danset Mia ballett, spilte piano og sang i kor, og hun var opptatt med fritidsaktiviteter nesten hver ukedag.

Karina: “Mamma var typisk trippelarbeidende og pappa pendlet en del”

Karina og Kristian møttes for seks år siden. De er samboende, og har en ett år gammel sønn sammen. I tillegg har Karina et barn i barneskolealder fra et tidligere forhold. Karina er utdannet jurist, mens Kristian har utdannelse innen realfag. Begge arbeider full stilling. Kristian har en høy inntekt, og tjener relativt mye mer enn Karina. Familien er bosatt i Oslo. Selv vokste Karina opp et stykke utenfor Oslo. Foreldrene

til Karina var begge utdannet ingeniører og var yrkesaktive under Karinas oppvekst. Karina vokste opp sammen med en jevnaldrende bror, og en ti år yngre søster.

Barnehagen

Karina begynte i barnehagen da hun var noen måneder gammel, og hun gikk i flere forskjellige barnehager. Karina trivdes godt i barnehagen, og kan ikke huske at hun lengtet hjem eller ventet på å bli hentet. Hun hadde også broren i samme barnehage. Karina gikk i en barnehage som bestod av både hørende og hørselshemmede barn, og beskriver det som positivt:

Så flytta vi til *** der jeg vokste opp videre. Og begynte i en barnehage der, og det husker jeg som fint, og der gikk jeg på førskole for hørselshemmede. For det var en avdeling i en større barnehage. Og da hadde vi noen hørende barn på den avdelingen, som hadde normal språkutvikling, så det var et kompliment å få være med der. Og det husker jeg som veldig positivt. Det var veldig ressurssterkt personale og et veldig godt miljø. Pluss at det var veldig morsomt, veldig spennende og ha døve og hørselshemmede lekekamerater.

Familien

Foreldrene til Karina arbeidet begge fulltid i oppveksten hennes. Faren arbeidet mer enn moren. Imidlertid var moren i tillegg til jobben politisk aktiv, og Karina beskriver henne som trippelarbeidende. Det var moren Karina hadde nærmest forhold til i oppveksten, og hun forteller at moren var mer “hands-on” i dagliglivet, og i større grad kommuniserte med barna på deres nivå sammenliknet med hva faren gjorde. Karina beskriver forholdet til faren som godt, men fjernere enn det forholdet hun hadde til moren. Han var også den mest autoritære av foreldrene. Selv om moren til Karina var mye borte i hverdagen, opplevde Karina henne som mer nærvende enn det faren var. Karina gir uttrykk for at faren, i motsetning til moren var fraværende selv da han var hjemme:

Faren min var vel strengere og mindre tålmodig. Og i tillegg så jobba han mer. Pendla en del, sånn at han kom hjem til middag klokka halv fem. Og det var litt mer, særlig fram til jeg var kanskje en, ja ti -femten år så var det litt sånn at han kom hjem til middag, og så spiste han middag og sov middag og vi så mindre til ham i hverdagen.

Karina beskriver forholdet mellom foreldrene som et sterkt arbeidsfellesskap med en god arbeidsfordeling. I tillegg til at begge var yrkesaktive, og moren politisk aktiv ved siden av, hadde de stadig prosjekter på gang i forbindelse med eiendommen, huset og

forskjellige hytter. I perioder hadde de også ansvar for flere fosterbarn. Karina kan huske at hun etterlyste mer oppmerksomhet fra foreldrene i barndommen. Til tross for at Karina beskriver forholdet mellom foreldrene som et arbeidsfellesskap, forteller hun at de tok seg tid til å være kjærlige og omtenksomme overfor hverandre, og at “de kunne plutselig stå og kysse hverandre midt på kjøkkengulvet”. Foreldrene motsa hverandre sjelden.

Skole og fritid

Karina beskriver seg selv som skoleflink, og forteller at hun på barneskolen “fikk til det meste uten å anstrenge meg så veldig”. De var få jenter i Karinas klasse, og de bodde ganske spredt, så Karina hadde få venninner på barneskolen. Hun hadde imidlertid alltid en fast bestevenninne. Karina gikk aldri på fritidsordning etter skoletid:

Det var ikke kommet noe sånn SFO i det hele tatt. Det var nok meningen at man skulle ha en mamma hjemme. Det er noe min mor har møtt på ganske mye kritikk for opp gjennom da, har vært både utarbeidende og aktiv på andre områder. Fått veldig mye spørsmål om hvordan det går med mange barn og sånn.

Karina hadde besteforeldre boende i nærheten som hadde viktige omsorgsoppgaver overfor Karina og broren. Ettersom foreldrene begynte tidligere på jobb enn Karina og broren begynte på skolen, forteller Karina at de pleide å være hos besteforeldrene på morgenen. Bestefaren pleide da å følge Karina til skolen. Etterhvert som hun og broren ble eldre, var de alene hjemme før skolen begynte, og kom seg avgårde på egen hånd. De var også alene etter skoletid, eller sammen med venner. På fritiden var Karina med i korps, danset ballett og drev med idrett. Etterhvert som hun ble eldre ble hun også medlem i ulike organisasjoner.

Diskusjon rundt de fire oppvekstsituasjonene

I samfunnsdebatten om den moderne barndom har det blitt hevdet at barn lider som følge av foreldrenes yrkesaktivitet (Bungum 2008). Et av målene med Grønseths (1975) prosjekt var nettopp å lette på det presset foreldres fulltidsarbeid angivelig legger på familien. Det ble antatt at barna ville ha utbytte av at foreldrene reduserte yrkesaktiviteten. Den nordiske forskningen viser likevel at barn av fulltidsarbeidende foreldre har det godt (Krisjánsson 1999 og Christensen 2002 i Bungum 2008). Sett

under ett gir også mine informanter uttrykk at foreldrenes deltakelse i arbeidslivet var uproblematisk. Hvordan kan man forklare at informantene forteller om underskudd i foreldrenes nærvær, og samtidig en god og trygg oppvekst? Kan det tenkes at tilgjengelige besteforeldre kompenserer for foreldres fravær i jobbsammenheng, slik at barn ikke savner foreldrenes tilstedeværelse? Kanskje velger foreldre å være mer yrkesaktive dersom slektsmedlemmer kan bidra i barneomsorgen? Hva med barn i toinntektsfamilier som ikke har slekt i nærheten?

Rikke vokste opp med fulltidsarbeidende foreldre, men hadde både besteforeldre og annen slekt i samme gate. Hun fikk derfor sosialt påfyll fra flere kanter. Dette kan ha veid opp for foreldrenes fravær i jobbsammenheng, og gjort at Rikke ikke savnet foreldrenes tilstedeværelse. Snarere beskriver hun barndommen sin som en Bakkebygrenda-tilværelse. I Eirins familie hadde faren en sterk tilknytning til arbeidslivet, og var lite tilstede i hverdagen. Han kan likevel ha kompensert for sin manglende tilstedeværelse i hverdagen ved å prioritere barna i den tiden han hadde til rådighet. Moren fremstår som hovedomsorgsperson, men også hun var i arbeid under hele Eirins oppvekst. Muligheten til å oppsøke moren i barnehagen der hun jobbet etter endt skoledag ser ut til å ha vært viktig for Eirin de første årene på barneskolen. Eirin hadde også besteforeldrene boende i huset ved siden av som hun hadde et nært forhold til, og som hun tilbrakte mye tid hos. Av alle informantene fremstår Karinas foreldre som de mest fraværende i hverdagen. Faren jobbet lange dager, og var lite engasjert i barna på fritiden, mens moren både var fulltidsarbeidende og politisk aktiv ved siden av. Karina forteller at hun etterlyste mer oppmerksomhet fra foreldrene i oppveksten, men gir på ingen måte uttrykk for å ha hatt en vanskelig barndom preget av omsorgssvikt. Også Karina hadde besteforeldre i umiddelbar nærhet som deltok mye i omsorgen for henne og søsknene. Mia er den eneste informantene som gir klart uttrykk for å ha savnet foreldrenes nærvær i barndommen. Hun forteller om lange timer alene hjemme etter endt skoledag, og en mor som var mye borte. Mia hadde en pensjonert nabo hun kunne oppsøke, men ingen besteforeldre i nærheten slik Rikke, Eirin og Karina hadde. Som Bungum (2008) poengterer kan barns historier om hverdagslivet gi ulike perspektiver på den moderne barndom. Det er tydelig at foreldres yrkesaktivitet ikke trenger å være et hinder for en god og trygg oppvekst. Omsorg fra besteforeldre eller andre voksenpersoner kan bidra til å veie opp for foreldres fravær. Samtidig kan foreldres manglende tilstedeværelse også føles som et

savn. Kanskje gjelder dette særlig hos barn som ikke har andre nære omsorgspersoner i nærheten. Mia opplevde imidlertid foreldrenes yrkesaktivitet vanskelig til tross for at hun hadde en nabodame hun var mye hos. Muligens er barndomsfortellinger som hennes underrepresentert i denne studien.

Materialet omkring informantenes oppvekstsituasjon består som jeg var inne på i forrige kapittel av retrospektive data. Man ser alltid tilbake på fortiden fra sin posisjon i nåtiden, og dagens ståsted vil ha betydning for hvordan man husker fortiden og gir den mening (Brannen m.flere 2004). Når Rikke, Eirin, Mia og Karina fortalte om sin oppvekst, så de tilbake på den som voksne i en fase av livsløpet hvor de nylig hadde fått barn selv og hvor det normative klimaet i samfunnet har endret seg. Når jeg i dette kapitlet har ønsket å belyse hvordan det opplevdes å vokse opp med to yrkesaktive foreldre, og å gå i barnehage, er det derfor viktig å merke seg at oppveksterfaringene fremstilles ut fra hvordan informantene husker dem.

Likheter og forskjeller i mødrenes oppvekstsituasjon

Som Kvande og Rasmussen (2007) kommenterer, har forskning omkring familie- og arbeidsbalanse hovedsakelig vært opptatt av hvordan voksne skal få tid sammen med barna. Hvordan barn og unge opplever foreldrenes balansering mellom familie og arbeid har det imidlertid vært lite fokus på. Derfor mener jeg det er interessant å studere hvordan den første generasjonen barn som vokste opp i toinntektsfamilier ser tilbake på sin oppvekst, og fire informanters oppvekstsituasjoner har blitt valgt ut med sikte på å få frem den variasjon jeg fant i utvalget mitt. Jeg vil nå trekke inn de øvrige informantene for å gi et klarere bilde av utvalget.

Nærvær og fravær i barneomsorgen

I likhet med Rikke var det to andre som også opplevde en jevn tilstedeværelse hos foreldrene. Hos en av disse var mor mest tilstede de første leveårene, mens fars nærvær økte da informanten fikk yngre søsken og moren ble mer opptatt. Hos Eirin var moren den klart mest nærværende av foreldrene. Det var også tilfelle hos en annen i mitt utvalg. Her var moren hjemmeværende frem til barneskolealder, mens faren arbeidet lange dager. Imidlertid tok faren stor del i omsorgen i den tiden han hadde til rådighet, i likhet med hva Eirins far gjorde. Hos Mia var familiemønsteret motsatt ved

at det var moren som etterhvert arbeidet mye, mens faren ofte tok seg av barna. En annen oppvekstsituasjon har likheter med Mias ved at mor var mye borte på kvelder og i helger, mens far var den mest nærværende omsorgspersonen. Til forskjell fra Mia kan imidlertid denne informanten ikke huske at hun savnet moren. Karinas oppvekstsituasjon, med to relativt fraværende foreldre, er den eneste i mitt utvalg. Sett under ett passer det familiemønsteret jeg finner hos mine informanters foreldre i barneomsorgen dårlig inn i et tradisjonelt familiemønster med en nærværende mor og en fraværende far. I de to tilfellene hvor mor hadde klart mest tid å bruke på barna, var far likevel opptatt av å ta del i barneomsorgen. Holter og Aarseths (1993) studie av arbeiderklassefedre på 1990-tallet gir et ganske annet bilde. Informantene fortalte fra sin oppvekst på 1960-tallet om fjerne, autoritære og lite omsorgsgivende fedre. At dette ikke passer overens med mine informanters beskrivelser av sine fedre kan ha sammenheng med at de har bakgrunn i middelklassen. Men det kan også ha sammenheng med at mødrene i mitt utvalg vokste opp ti år senere, og at det da hadde skjedd endringer i faderskapet. Særlig kan dette sees i tilknytning til mødrenes økte arbeidsaktivitet på 1970-tallet. I likhet med Mia hadde to andre en nabodame de kunne gå til etter endt skoledag. De to øvrige informantene hadde mødre som stort sett var hjemme når de kom hjem fra skolen.

Familiens indre klima

En av informantene beskriver foreldrene sine som svært ulike, og fremstillingen hennes av oppveksten bærer preg av mye krangling mellom foreldrene, og kjefting på barna. Denne informanten var den eneste som opplevde at foreldrene skilte seg. De andre gir i likhet med Rikke, Eirin, Mia og Karina uttrykk for at foreldrene var samstemte, og ingen forteller om jevnlig uoverensstemmelser foreldrene imellom. Det betyr ikke nødvendigvis at foreldrene alltid var enige. En forteller blant annet at “jeg har vel skjønt i ettertid at de gangene de ikke var enige, så fikk ikke vi [barna] det med oss. Da skjedde det på bakrommet etterpå. Jeg kan jo huske at de har vært uenige om ting, men jeg kan ikke huske at de har åpenlyst kranglet foran oss”. Ingen forteller at foreldrene brukte fysiske sanksjoner eller andre straffemetoder mot dem. Sett under ett gir informantene uttrykk for at foreldrene var opptatt av at de skulle si sin mening og bli selvstendige. I en studie fra 1970-tallet som tar for seg klasseforskjeller i oppdragelsesnormer fant forskerne nettopp at middelklasseforeldre var gode på konfliktløsning, og at de vektla at barna skulle bli selvstendige (Holter

m.fler 1975).

Barnehagehverdagen

Rikke, Eirin, Mia og Karina trivdes alle godt barnehagen, noe også andre ga uttrykk for. De hadde mange venner å leke med og kan ikke huske at de lengtet hjem eller ventet på å bli hentet. En informant sier blant annet at barnehagen er noe av de beste hun husket fra de første leveårene, og at hun gjerne ville være der så lenge som mulig utover ettermiddagene. Kun to trekker frem at de også hadde negative erfaringer med barnehagen. En husker det hendte hun ikke ville i barnehagen, og at hun stod gråtende igjen når foreldrene skulle gå, mens en annen forteller at hun aldri fikk noen gode venner i barnehagen, og for det meste gikk for seg selv. Tendensen var likevel at informantene hadde gode barnehageerfaringer. Det samme fant Strander (1997) i sin studie om ungdommers versjon av sin barndom i barnehagen på 1970- og 80-tallet i Sverige. Utvalget bestod her av arbeiderklasse og lavere middelklasse. I likhet med Strander fant jeg at informantene husker best den frie leken med vennene, mens det faste opplegget i barnehagen mer eller mindre var glemt. Det at informantene gir uttrykk for en positiv barnehagetilværelse kan forklares ut fra at barnehagen har evne til å imøtekomme barns behov. Samtidig kan det tenkes at rekrutteringsannonser med overskriften "Den første barnehagegenerasjonen søkes" appellerte mest til de med gode barnehageerfaringer. Det er derfor mulig å tenke seg at mødre med særlig gode minner fra barnehagen er overrepresentert i utvalget.

Når det gjelder alder for barnehagestart, var variasjonen stor. Rikke var først ut, og begynte som tidligere nevnt i barnehagen allerede da hun var fire måneder gammel. En annen begynte ikke i barnehagen før hun var fem år, og gikk derfor bare ett år i barnehagen. De øvrige informantene var mellom to og fire år da de ble sendt i barnehage. I likhet med Mia hadde også tre av de andre dagmamma i en periode før de begynte i barnehagen.

Barneskolen faglig og sosialt

Rikke, Eirin, Mia og Karina forteller alle at de mestret barneskolen godt faglig sett. Dette blir også uttrykt hos de øvrige informantene. At informantene beskriver seg selv som skoleflinke og faglig sterke kan settes i sammenheng med at middelklassebarn tilegner seg ferdigheter som gir uttelling i skolen (Stefansen 2007). Dette kommer jeg

nærmere inn på i neste kapittel. De fleste klarte seg også godt sosialt sett på skolen, og hadde mange venner i klassen. Tilsynsordning etter skoletid varierte. Flere hadde besteforeldre i nærheten eller en nabodame de kunne oppsøke, mens to hadde mødre som stort sett var hjemme når de kom fra skolen. Bare Eirin gikk en tid på fritidsordning etter skoletid. Samtlige informanter deltok på flere ulike fritidsaktiviteter etter skoletid. Variasjonen i fritidsaktiviteter var stor, men speidern og ballett virket spesielt populært. Flere deltok gjerne på flere aktiviteter på samme tid, og var derfor opptatt to til tre kvelder i uken. Deltakelse i aktiviteter som fremmer kulturell utvikling og sosial læring er et fenomen som har blitt knyttet til middelklassen (Vincent og Ball 2006).

Avsluttende kommentar

I dette kapitlet har jeg gitt innblikk i oppvekst i toinntekstfamilien på 1970-tallet. Hensikten har vært å løfte frem mors og fars nærvær og fravær i barneomsorgen, og fire oppvekstsituasjoner har blitt valgt ut som illustrasjon. Informantene opplevde få vanskeligheter med foreldrenes yrkesaktivitet. Flere hadde besteforeldre eller nabodamer i nærheten som deltok i omsorgen av dem. Informantene har stort sett gode minner fra barnehagehverdagen. Selv om foreldrenes arbeidstilknytning varierte, gir informantene inntrykk av et harmonisk familieliv i oppveksthjemmet der foreldrene var samstemte i omsorg og oppdragelse. Selvstendighet hos barna ser ut til å ha vært en sentral oppdragelsesverdi, og negative sanksjoner synes å være fraværende. Flere forteller om et godt møte med skolen, og mestring både på faglig og sosialt plan.

I de kommende kapitler vil jeg diskutere mødrenes mål, normer og praksiser i omsorg og oppdragelse av egne barn og deres forventninger til partneren som far. Dette kapitlet vil da fungere som bakgrunn for å drøfte oppveksterfaringers betydning i egen familie. Generasjonsperspektivet gir meg mulighet til se på kontinuitet og endring mellom generasjonene.

4. Barnehagen: Egne barnehageerfaringer og holdninger til barnehagebruk

Foreldres handlingsrom formes av velferdsstatens ordninger både konkret og symbolsk (Stefansen 2007). Tilgjengelige barnehageplasser og synet på barnehagen som en legitim omsorgsinstitusjon virker inn på foreldres valg. Samtidig kan egne oppveksterfaringer med barnehagehverdagen og foreldrenes yrkesaktivitet tenkes å danne referansepunkt for holdninger og praksiser.

I dette kapitlet vil jeg se på mødrenes yrkestilknytning og valg av omsorgsarrangement for barnet ved endt permisjon. Jeg vil starte med en kort redegjørelse for målene med barnehageutbyggingen. Deretter vil jeg se på hvordan oppfatninger om barneomsorg kan knyttes til sosiale og kulturelle forestillinger. Tidligere bidrag har vist at barnehagebruken er sosialt skjevfordelt (Farstad og Stefansen 2007). Foreldre med lang utdanning og høy inntekt bruker barnehage i større strekning enn foreldre med lav inntekt og kort utdanning, og ønsker å sende barna tidligere i barnehagen (Ellingsæter og Gulbrandsen 2003). Når ikke økt tilgjengelighet og lavere priser har medført lik praksis hos ulike sosiale grupper, blir det interessant å studere hva som kan forklare forskjellene. Dette vil jeg gjøre ved å se nærmere på hva det er hos mødre med middelklassebakgrunn som kan bidra til å forstå deres klare preferanser for barnehagen. Videre tar jeg for meg mødrenes yrkesidentitet, holdninger til deltid og preferanser til barnehagen med en informant som illustrasjon. Jeg vil deretter se på mødrenes syn på barnehagen i forhold til Kunnskapsdepartementets rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver. Til slutt følger en diskusjon om kontinuitet og endring i valg av arbeidstid og omsorgsordning fra forrige generasjon.

Det er viktig å poengtere at flere av mine informanter fortsatt var i permisjon med det første barnet på det tidspunktet intervjuet ble gjennomført. Derfor var det få som faktisk hadde gått tilbake til arbeidet og begynt å bruke barnehage. Materialet inneholder derfor i stor grad holdninger og planer snarere enn erfaringer og praksis.

Barnehageutbygging

Kvinnerens deltakelse i arbeidslivet har vært sterkt økende de siste tiårene. Dette gjelder også for mødre med små barn. I Norge økte andelen sysselsatte mødre med barn under 2 år med nesten 30 % fra 1980 til 1999 (Kjeldstad og Rønsen 2002 i Ellingsæter 2004). I norsk velferdspolitikkk har det lenge vært et viktig mål å gi mødre (og fedre) gode muligheter til å kombinere familie og arbeid (Bungum 2007). Barnehageutbyggingen som har pågått siden 1970-tallet har vært en viktig del av velferdsstatens tiltak for å oppnå dette målet. I tillegg til ønsket om økt likestilling mellom foreldre kan barnehageutbyggingen i følge Korsvold (2005) og Ellingsæter og Gulbrandsen (2003) beskrives som et velferdspolitisk virkemiddel for å øke sysselsettingen. En tredje begrunnelse ligger i utbredelsen av synet på barnehagen som et gode som er gunstig for barns utvikling. Barnehageloven av 1975 kan dermed settes i sammenheng med det politiske klimaet og etableringen av velferdsgoder generelt. I dag er full barnehagedekning et viktig politisk mål. I Soria Moria-erklæringen fremgår det at regjeringen ønsker å innføre lovfestet rett til barnehageplass. "Retten vil være viktig for barna, for småbarnsforeldrene og for hele samfunnet. Barnehage til alle som ønsker det bidrar til likeverdige vilkår for alle og sikrer småbarnsforeldrenes deltakelse i arbeidslivet."⁴

Normer om barneomsorg

Hvordan kan vi forstå ulike sosiale gruppers forskjellige omsorgspraksis? Idéen om at barndom er en sosial konstruksjon er utbredt i sosiologien (Kvande og Rasmussen 2007). Retningen innebærer at våre oppfatninger om barneomsorg er knyttet til bestemte sosiale og kulturelle forestillinger. Slike forestillinger er gjerne så selvsagte at vi tar dem for gitt. Imidlertid er hva vi anser som god barneomsorg kontekstbundet, og varierer derfor i tid og rom. Brannen og Moss (2003) beskriver forestillinger om omsorg som en historisk prosess. Idéer om hva omsorg for barn betyr er knyttet til normer og kultur hos bestemte grupper, på bestemte steder til bestemte historiske tider. Omsorgskonseptet og den kontekstuelle meningen konseptet tillegges former hvordan vi forstår og tolker verden, og hvordan vi mener man bør handle. Hva som blir ansett for å være god barneomsorg er med andre ord foranderlig. Politiske tiltak

⁴ Statsråd Bård Vegard Solhjells (SV) uttalelse i forbindelse med forslaget, www.regjeringen.no 01.11.07.

omkring barneomsorg vil bero på rådende omsorgsforståelser. Kjørholt og Tingstad (2007) hevder at oppfatninger om barn og “den gode barndom”, har hatt stor betydning for barnehageutbyggingen. På 1970-tallet var motstanden mot barnehagen stor fordi mange mente det var best for barn å være hjemme hos mor (Ellingsæter og Gulbrandsen 2003). Denne motstanden har nesten forsvunnet i dag. Dette kan forklares ved at normer som ligger til grunn for politiske vedtak gjerne får innpass i befolkningen over tid. Våre oppfatninger om barns behov har endret seg siden 1970-tallet, og i dag kan barnehagen sies å blitt en del av “den gode barndom”. I dag dreier uenigheten seg derfor ikke om å være for eller mot barnehage, men om spørsmål som hva som er passende alder for barnehagestart. Jeg vil nå se nærmere på hvordan mødrene i min undersøkelse begrunnet sitt ønske om å bruke barnehage.

Hvorfor barnehage?

De fleste mødrene har en sterk yrkesidentitet, og hadde gått eller ønsket å gå tilbake i arbeid etter endt permisjon. Å være i arbeid blir uttrykt som viktig for å tilfredsstille personlige behov. Men hvordan følge sine personlige behov, og samtidig ivareta barnets behov? Selv om mødrene ønsker å være yrkesaktive presiserer de nemlig at familien kommer i første rekke. Men fordi barnehagen blir ansett for å utgjøre en god omsorgsløsning som dekker barnets behov, blir det å bruke barnehage nettopp en måte å prioritere familien på. De fleste mener barnehagen er egnet for ett år gamle barn, men ønsker å unngå for mange timer i barnehagen den første tiden. Å arbeide redusert blir sett på som en mulig løsning for å skape en god balanse mellom familieliv og arbeidsliv. Eirin, som jeg presenterte i forrige kapittel, illustrerer flere viktige elementer som går igjen i mødrenes begrunnelser for å arbeide og i deres holdninger til deltidsarbeid og barnehagestart.

Eirin har en sønn på to år og gikk tilbake i arbeid etter ett år med permisjon. Sønnen begynte derfor i barnehage da han var tolv måneder gammel. Eirin har en fireårig utdannelse innen markedsføring og en godt betalt jobb i mediesektoren. I likhet med mannen arbeider Eirin i full stilling. Dersom hun skulle vært hjemme med sønnen utover normal permisjonstid, ville det fått betydelige økonomiske konsekvenser, og det ville blitt vanskelig for familien å fortsette å bo der de ønsker. Det økonomiske aspektet ved valget har også betydning for Eirin som individ ettersom hun mener det

er viktig for henne å vite at hun er økonomisk uavhengig. Hovedbegrunnelsen Eirin gir for å arbeide har likevel bakgrunn i et personlig ønske om å delta i arbeidslivet snarere enn økonomi. Eirin utdyper dette på følgende vis:

Jeg kunne ikke sett for meg å gå hjemme. Men jeg kan godt jobbe redusert for å på en måte få hverdagen til å bli bedre for alle parter. Men jeg føler jeg har et behov for å på en måte føle at jeg bidrar med noe i samfunnet i forhold til min jobb. Og at jeg får litt intellektuell stimulans, er viktig for meg, rett og slett, å få den anerkjennelsen jobbmessig. Og sosialt sett også, i og for seg. Jeg har mer overskudd til [barnet] når jeg har vært på jobben, enn hvis jeg er hjemme med ham en hel dag. Jeg tror man på en måte må bli flinkere da til å ha det kvalitetsstempelet på tiden sin.

Få mødre kan se for seg å være hjemme på heltid. En tilværelse som husmor knyttes gjerne til isolasjon og kjedsomhet (Brannen og Moss 1991). Jobben blir dermed viktig for psykologisk velvære. Arbeidet gir mulighet til å bruke seg selv og til å få anerkjennelse for det man gjør. Det å bli verdsatt er viktig for den sosiale identiteten (Brown 1986 i Brannen og Moss 1991). Arbeidsplassen er også en arena der man kan knytte sosiale bånd. Det å ha et sosialt nettverk som ikke beror på barna er dermed et viktig argument for å delta i arbeidslivet (Vincent og Ball 2006). Arbeidstilknytningen kan også begrunnes ut fra at den er til barnets beste. Det å kunne følge sine personlige ønsker gir mer overskudd på hjemmebane, og mødre mener at de blir en bedre omsorgsperson dersom de ikke tilbringer all sin tid med barnet. Middelklasse mødre har som regel en utdanning de gjerne vil gjøre bruk av, og de har en givende jobb de gjerne vil tilbake til når permisjonstiden er over (Farstad og Stefansen 2007). Arbeiderklasse mødre derimot har en svakere yrkesidentitet, og en jobb det har liten betydning at de er lenge borte fra. Studier av arbeiderklassen har også vist at mødre ønsker å være hjemme med små barn (Skilbrei 2003 og Gullestad 1984 i Stefansen 2007). Kvinners deltakelse i arbeidslivet får med andre ord konsekvenser for hvordan foreldreskap og arbeid konstrueres (Brannen og Moss 1991).

Eirin jobbet i 80 % stilling det første året etter endt permisjon slik at sønnen ikke skulle få så mange timer i barnehagen i starten. Hun påpeker at hun er villig til å gå tilbake i redusert stilling dersom hun føler at det er behov for det:

Jeg er ikke noe utpreget karrieremenneske. Jeg er opptatt av at jeg har en jobb som gir meg utfordringer, men jeg har blitt ganske pragmatisk etter at jeg fikk barn. Og det er på en måte familien som er viktigst, og hvis det skorter på hans

behov, så er jeg den første til å gå ned til deltid igjen.

Eirin gir klart uttrykk for at hun vil komme til å være den som reduserer sin stilling dersom hun føler arbeidet går på bekostning av familien. De fleste kunne tenke seg å jobbe deltid i småbarnsfasen, gjerne rundt 80 % stilling. Valget om redusert stilling vil angivelig gjøre hverdagen enklere. Men kan det tenkes at mødres deltidsarbeid er mer enn en praktisk tilpasning? I følge Brannen (m.flere 2004) har deltidsarbeid gjennom generasjoner vært et kompromiss mødre har gjort for å kunne kombinere arbeid med idéer om godt moderskap. Ved å jobbe deltid får mødre både anledning til å tilfredsstille sitt personlige behov for å delta i arbeidsmarkedet, samtidig som de tilpasser arbeidet til familielivet og dermed kan opprettholde bildet av seg selv som en god mor. Flere påpeker at det ikke er gitt at det er de som skal gå ned i stilling, og at det like gjerne kan være partneren som reduserer sin arbeidstid. Deltidsarbeid er imidlertid lite utbredt blant småbarnsfedre. Tall fra SSB viser at åtte av ti som jobber deltid er kvinner. Rapporten "Kvinner og menn i deltidsarbeid - Fordeling og forklaringer"⁵ viser at særlig gifte kvinner med barn arbeider såkalt lang deltid, og dette beskrives som en typisk kvinnetilpasning. Omsorgsrelasjoner og omsorgsforpliktelser er ifølge rapporten avgjørende for mødres valg mellom deltid og heltid.

Selv om mødrene har et klart personlig behov for å arbeide, må det tydeliggjøres at de alltid understreker at barnet blir høyest prioritert. At egne ønsker og de mer praktiske omstendighetene rundt omsorgsløsningen kommer i bakgrunnen, fant også Farstad og Stefansen (2007) i sin studie. De mener dette delvis kan komme av at tanken på barnets beste er den begrunnelsen som er kulturelt legitim. Valget av barnehage blir begrunnet ut fra at den er det beste omsorgsalternativet. Fordi det var vanskelig å få barnehageplass gjorde Eirin og Even først avtale med en dagmamma. Da de likevel fikk tilbud om barnehageplass var valget klart. Eirin mener barnehagen absolutt er den beste omsorgsordningen for sønnen:

Altså, det er rart med det nå, fordi nå ser jeg jo de barna som er ett år i barnehagen som begynner nå, og jeg synes jo de ser veldig små ut. Men når jeg hadde vært sammen med ham et helt år da, så var han veldig stor i mine øyne. Pluss at han begynte å ha et behov for å være sammen med andre barn. Så vi gikk jo siste måneden i åpen barnehage flere dager i uken. Og det var på

⁵ Resultater fra rapporten presentert av Randi Kjelstad på www.ssb.no (rapport 2004/29).

en måte midt i blinken da.

I Norge er dagmamma et omsorgsalternativ som har vært mye brukt av toinntektsfamilier. Denne virksomheten har imidlertid vært på retur siden 1990 og som det gjenspeilte seg hos Eirin, er den i dag den ordningen som er minst foretrukket blant småbarnsforeldre (Ellingsæter og Gulbrandsen 2003). Mødrene anser dagmammaordningen for å være en dårligere omsorgsform enn barnehagen og den er kun aktuell som en nødløsning i påvente av barnehageplass. Bruk av kontantstøtte for å selv kunne være hjemme med barna er heller ikke et ønskelig alternativ hos de fleste, men to mødre har et klart ønske om å være hjemme med barnet i en kortere periode utover normal permisjonstid. Generelt har oppslutningen rundt kontantstøtten vært lavere enn forventet. Dette kan ha sammenheng med foreldres klare preferanser for barnehagen. Som Eirin illustrerer, mener de fleste mødrene at barnehagen tilbyr et bedre omsorgsalternativ enn det de selv er i stand til når barnet når en viss alder. Mødrene oppfatter at barnet har et sosialt behov de ikke kan imøtekomme. Det er i dag bred enighet blant småbarnsforeldre om at foreldrene er de beste omsorgspersonene for barn under ett år, mens barnehagen er den beste for barn mellom tre og fem år (Ellingsæter og Gulbrandsen 2003). Når det gjelder hva som er best for ett- og toåringer, og hvor mange timer barna bør være i barnehagen, er det imidlertid delte meninger både blant foreldre, politikere og forskere. Barnehagebruken er sosial skjevfordelt (Farstad og Stefansen 2007). Undersøkelser viser at foreldre med høy inntekt og lang utdanning bruker barnehagen i langt større grad enn foreldre med lav inntekt og kort utdanning (Ellingsæter og Gulbrandsen 2003). Høyt utdannede foreldre søker oftere om plass, søker oftere når barna er yngre, og de søker oftere om heltidsplass fremfor deltidsplass. Selv om tall fra SSB viser at stadig flere og stadig yngre barn går i barnehage (www.ssb.no), er tidlig oppstart i barnehagen stadig et middelklassefenomen (Ellingsæter og Gulbrandsen 2007 i Stefansen 2007). I min undersøkelse har syv mødre sendt eller ønsker å sende barnet i barnehagen før fylte to år. Den siste moren er usikker på om hun i det hele tatt ønsker at sønnen skal gå i barnehage, og sier at “jeg tror jo egentlig at det er ingen barn som har behov for å gå i barnehagen før de er tre”. Hun skiller seg på denne måten klart ut fra resten av utvalget, og fra de tendenser hos middelklasseforeldre man finner i andre undersøkelser (se Ellingsæter og Gulbrandsen 2003, Stefansen 2007, Farstad og Stefansen 2007).

Barnehagen som første skritt i utdanningen

Med bakgrunn i Barnehageloven av 2005 fastsatte Kunnskapsdepartementet en rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver i 2006. Læring er et sentralt begrep i rammeplanen, og i Barnehageloven heter det blant annet:

Barnehagen skal bistå hjemmene i deres omsorgs- og oppdrageroppgaver, og på den måten skape et godt grunnlag for barnas utvikling, livslange læring og aktive deltakelse i et demokratisk samfunn. (Barnehageloven §2. *Barnehagens innhold*, 2.avsnitt. www.lovdatab.no)

“Regjeringen har slått fast at barnehagen skal betraktes som den første frivillige delen av utdanningsløpet” skriver Pålerud (2006) i en artikkel der hun diskuterer hvorvidt barnehagens inntreden i Kunnskapsdepartementet kan tolkes som en overgang fra barnehagen som morserstatning til barnehagen som en del av utdanningssystemet. Det er rimelig ut fra Barnehageloven å tolke det slik at regjeringen anser det å gå i barnehage som et gode som gir gunstige effekter på lengre sikt. Hvilken betydning har det da at barnehagebruken er skjevfordelt? I den grad regjeringens oppfatning om barnehagen medfører riktighet, vil det si at middelklassebarn som tidligere kommer inn i dette utdanningsløpet, generelt kan ha en fordel sammenliknet med arbeiderklassebarn når det gjelder møtet med skolehverdagen.

Hvordan står så mødrenes oppfatninger av barnehagen i forhold til rammeplanen? Som det kommer frem hos Rikke ligger mødrenes tankegang tett opp mot det regjeringen definerer som barnehagens innhold og oppgaver:

Jeg synes jo barnehage er helt strålende altså. Også tror jeg barnehage er veldig viktig. I vårt samfunn, i vår tid, så tror jeg barnehage er utrolig viktig, fordi det jeg på en måte har lest om skoleprestasjoner, så slår det meg at hvorvidt du blir en skolevinner eller en skoletaper, det er noe som tegner seg ganske tidlig. Kanskje allerede i første klasse. Og for eksempel, et barn som liksom ikke kan sitte stille og vente på tur i første klasse, eller en seksåring, det er et barn som får ganske mye mer negativ oppmerksomhet enn et barn som kan sitte stille og rekke opp hånden og de tingene der. Og det er det de lærer i barnehagen. I barnehagen så lærer de først og fremst å vente på tur. Og de lærer seg å ta hensyn til andre barn. Og det at de kan de tingene der når de begynner på skolen, det tror jeg er utrolig viktig for om de selv får et godt møte med skolen. Og jeg tror at et godt tidlig møte med skolen er alfa og omega for om du lykkes på skolen i det hele tatt. Og i vår verden så er det å lykkes på skolen, for de fleste av oss, nøkkelen til om du lykkes i livet og i

samfunnet.

Det er tydelig at mødrene er seg bevisste på hvilket omsorgsalternativ de mener er best. Hvordan kan denne klare preferansen til barnehagen tolkes? Ve (1975) mener det er lettere å forstå middelklassens sosialiseringverdier hvis man knytter dem til en verdi som kan sies å være sentral i middelklassen, nemlig det å oppnå individuell fremgang og suksess. Skal man nå dette målet, må man i følge Ve være fleksibel og kunne tilpasse seg. Evnen til tilpasning blir også vektlagt hos flere. I tillegg anser de barnehagen for å være et middel for å oppnå gode skoleprestasjoner. Å gjøre det bra på skolen kan settes i sammenheng med høyere utdanning på sikt, noe som vil opprettholde eller eventuelt forbedre barnas posisjon i middelklassen. På denne måten kan vi se hvordan sosial reproduksjon av klasse er i gang allerede fra småbarnsalderen.

Intervjumaterialet gir bakgrunn for å tegne opp et bilde av forventninger til barnehagen og skolen som et kontinuum. Hvilke egenskaper oppfatter så mødrene at barnehagen kan hjelpe barna å utvikle? Mødrene mener barnehagen er gunstig for læring og utvikling, og at den virker positivt på barnets sosiale kompetanse og evne til å tilpasse seg og ta hensyn til andre. Liknende funn ble gjort hos Farstad og Stefansen (2007). Foreldre med høyere utdanning mente her at barnet trengte nye utfordringer og hadde behov for å utforske nye arenaer, og at grunnlaget for senere utvikling ble lagt i ettårsalderen. Også britiske studier viser liknende tendenser. Vincent og Ball (2006) hevder at barneomsorg i middelklassen blir ansett for å være en del av en lengre prosess der barnet utvikles til å bli et utdanningsmessig subjekt. Forskerne er opptatt av hvordan sosial reproduksjon skjer innenfor familier og gjennom utdannings- og omsorgssettinger. Det bør imidlertid poengteres at Storbritannia i større grad enn Norge kan sies å være et klassesdelt samfunn. Den britiske middelklassen tilsvarer dermed ikke nødvendigvis den norske middelklassen, og skillet mellom middelklassens og arbeiderklassens bruk av barnehage i Storbritannia større. Barnehagestrukturen er også annerledes. Mens vi i Norge har hatt en stor utbygging av barnehager og har fått en makspris for barnehageplass på 2 330,- per måned, er det offentlige barnehage tilbudet i Storbritannia dårlig, prisene er ofte høye og det er store forskjeller i kvalitet. Funn fra britiske studier er derfor ikke direkte sammenliknbare med funn fra norske studier. Det kan også være hensiktsmessig å poengtere at mødre, særlig fra forskjellige land, kan tenkes å tillegge de samme

begrepene ulik betydning slik at mødrenes konkrete forventninger til barnehagen kan variere.

Videreføring av yrkesaktivitet og omsorgspraksis

Stefansen (2007) fremhever, som jeg tidligere var inne på, velferdsstatens innvirkning på foreldres handlingsrom både på strukturelt og symbolsk nivå. Utvidelse av foreldrepermisjonen i 1993 og innføringen av kontantstøtten i 1998 har gjort det økonomisk lettere for yrkesaktive mødre å være lenger hjemme med små barn. Bedringen av barnehage tilbudet og større tilrettelegging på mange arbeidsplasser for småbarnsmødre har gjort kombinasjonen av familie og arbeid mer overkommelig. Velferdsstatens tiltak påvirker derfor mødres valg. Slike tiltak er også med på å forme mødres forestillinger om hva som er kulturelt legitimt. Samtidig har normer om mer likestilt deling av barneomsorg, husarbeid og lønnsarbeid mellom mor og far gjort mødres kombinasjon av familie og arbeid mer akseptabelt enn det var tidligere. Mødres arbeidstilknytning og omsorgspraksis er med andre ord et resultat av sammensatte komplekse faktorer. Kan det tenkes at også oppveksterfaringer har betydning for mødrenes ønsker og valg? I Brannens, Moss' og Mooneys (2004) generasjonsstudie argumenteres det for at i tillegg til strukturell påvirkning, spiller overføring av foreldreidentiteter mellom generasjonene en sentral rolle for utformingen av foreldreskapet:

Relations in childhood, in particular with our parents, shape our feelings and practices when we become adult and when we become parents. Individuals identify with or reject the models that their parents and other family members offer them as role models or ideals. (Brannen m.flere 2004:77)

Forfatterne påpeker med andre ord at overføringen kan foregå på to måter: enten identifiserer man seg med foreldrenes praksis og ønsker å gjøre ting på liknende vis overfor egne barn, eller så avviser man foreldrenes praksis og velger å gjøre foreldreskapet annerledes. Jeg vil her se på hvorvidt mødre tar i bruk sine egne oppveksterfaringer med hensyn til sine mødres måte å kombinere familie og arbeid på i oppveksten. Dette vil jeg gjøre ved å se på holdninger og praksis hos to mødre jeg presenterte i forrige kapittel. De to er valgt ut med sikte på å belyse hvordan oppveksterfaringer kan kan fungere som referansepunkt både for å velge likt og for å velge annerledes enn sin mor.

Mia skal benytte seg av kontantstøtte slik at hun kan være hjemme med datteren i ytterligere åtte måneder utover normal permisjonstid. Dette begrunner hun med at barnehagen har vanskelig for å imøtekomme tolv måneder gamle barns behov. Ved å være hjemme kan Mia være fullt tilgjengelig for barnet i det første halvannet året, slik hennes mor var for henne. Når datteren nærmer seg to år, ønsker Mia at hun skal begynne i barnehagen. I sine forventninger til barnehagen trekker Mia på sine egne gode erfaringer:

Det viktigste er at man får lov å leke. Men så er jeg veldig opptatt av at barnehagen skal ha et pedagogisk opplegg da. At det ikke bare er frilek. Det jeg husker godt som jeg synes var veldig gøy da, det var det barnehagen følger årstidene veldig. At man gjør ting rundt årstidene.

Etter at moren til Mia gikk tilbake igjen i jobb, arbeidet hun mye utover normal arbeidstid. Mia opplevde morens fravær som et stort savn i barndommen. Mens moren hadde et tydelig personlig behov for å jobbe, og arbeidet mer enn fulltid, ønsker Mia å jobbe redusert. Karriere er lite viktig for henne. Hun ser derfor for seg å jobbe i 50-80 % stilling i småbarnsfasen, og er tydelig på at hun selv ønsker mye tid til familien:

For meg så er familien viktigere enn jobb. For den går så fort den småbarnstiden, at jeg er veldig redd for å sitte sånn som mamma nå, for hun sitter der og angrer på at hun ikke hadde mer tid med oss, at hun ikke var hjemme. Hvis hun fikk velge om igjen, så skulle hun bare være hjemme. Og være der når vi kom fra skolen med boller og kakao, ikke sant, det er en sånn drøm. (...) Jeg er veldig redd for å sitte igjen og tenke at "Hva gjorde jeg i livet? Jeg jobbet, også fikk jeg ikke tid med de jeg var mest glad i".

Det er tydelig at Mias oppveksterfaringer fungerer som referansepunkt for hennes valg av arbeidstid og omsorgsordning. Ser man på det første halvannet året følger Mia det samme mønsteret som sin mor ved at hun er hjemme med datteren på fulltid. Mia er siden positiv til å bruke barnehage ettersom hun selv har gode erfaringer derfra. Når det gjelder valg av arbeidstid, har Mias oppveksterfaringer imidlertid motivert henne til å tenke annerledes enn det morens praksis tilsier. Hun tror de vonde minnene med morens fravær i barndommen har gjort henne bevisst på at hun ønsker å være mer tilgjengelig for datteren i hverdagen enn det hennes mor var for henne.

Karina hadde i likhet med Mia en mor som var mye fraværende i oppveksten hennes. I motsetning til hos Mia fungerer morens arbeidstilknytning som en modell for

Karinas ønsker. Hun tror morens måte å kombinere familie, lønnsarbeid og politisk aktivitet på har gjort at hun ser større muligheter enn mange andre mødre:

Jeg har hatt en veldig tøff og aktiv og sterk mor, som har gjort sine ting, og gjennomført det hun ønsker. Og egentlig gjort veldig få kompromisser. Og valgt å forsyne seg i både posen og sekken. Og det å se at man har mulighet til det, det tror jeg nok har gjort at jeg ser noen valgmuligheter som ikke alle nødvendigvis har sett i praksis.

Karina mener moren hennes har hatt betydning for hvordan hun ser på arbeidslivet. Morens praksis har gjort at Karina både ser hva som er praktisk mulig, og gjort at Karina anser det som legitimt å kombinere familie og fulltidsarbeid. For Karina er det viktig å "ha det spennende og få anerkjennelse, utviklingsmuligheter og lønn, og samtidig ha mulighet til å ha et godt familieliv". Hun gikk tilbake i full stilling etter åtte måneders permisjon (samboeren hadde fem måneders permisjon). Sønnen begynte i barnehagen da han var tretten måneder gammel.

I likhet med hva Brannen, Moss og Mooney (2004) gjorde i sin generasjonsstudie, fant også jeg elementer av både kontinuitet og endring i arbeidstilknytning og omsorgsordning. Hvordan vurderer så mødrene selv sine oppveksterfaringers betydning for egen arbeidsdeltakelse? De fleste mødrene føler at oppveksterfaringene har betydning for deres syn på arbeidslivet, og mener at deres mødres yrkestilknytning har gitt et ønske om å bidra i samfunnet gjennom lønnsarbeid. Da arbeidsdeltakelsen gjerne er størst hos de med høyere utdanning, blir det rimelig å tenke seg at generasjonsoverførte holdninger til arbeidslivet har sammenheng med mødrenes middelklassebakgrunn. Flere mener, i likhet med Karina, at de følger noe av det samme mønsteret som deres mor gjorde i deres oppvekst. Informanter som opplevde at moren tilpasset arbeidstiden for å kunne være mer tilstede for dem i hverdagen, virker mer tilbøyelige til å selv vurdere å redusere sin arbeidstid i småbarnsfasen. Kun én hadde en hjemneværende mor store deler av oppveksten. Hun har selv svak tilknytning til arbeidslivet, og jobber hjemmefra omkring tre timer per dag. For henne er det viktig å være hjemme med barnet så lenge som mulig. Mias tanker om kombinasjon av familie og arbeid viser hvordan egne oppveksterfaringer også kan skape grunnlag for helt andre holdninger til jobb og karriere. Hennes negative erfaringer med å ha en fraværende mor har gjort henne svært bevisst på selv å være mer tilgjengelig for familien. Selv om mødrene gjerne følger det samme

mønsteret som det deres egne mødre gjorde i oppveksten, er det viktig å være klar over at yrkesaktivitet blant kvinner er langt mer utbredt i dag, enn da mine informanter vokste opp. Holdningene i samfunnet til arbeidende mødre har endret seg mye de siste tiårene. Mens mødre som kombinerte familieliv og yrkesliv på 1970-tallet var banebrytere, blir kombinasjonen barn og arbeid i dag sett på som normal praksis. Derfor betyr ikke det å ha liknende arbeidspraksis som det moren hadde i egen oppvekst nødvendigvis overføring.

Alle informantene brukte eller planla å bruke barnehage. Kan så mødres ønsker om å sende barna i barnehagen forstås i sammenheng med deres barnehageerfaringer fra oppveksten? Mine funn viser at mødrene gjerne trekker på egne gode minner fra barnehagen når de begrunner valget om å bruke denne omsorgsløsningen. En svensk studie av ungdommers erfaringer med barnehagen viser også at informantene så for seg at de ville gi egne barn omtrent samme oppvekst som de selv hadde hatt og dermed også trodde de ville sende egne barn i barnehagen (Strander 1997). Alderen for barnehagestart varierte mye i mitt utvalg. Har dette noen innvirkning på mødrenes barnehageholdninger? Det kan late til at de mødrene som selv begynte tidlig i barnehagen, er mer positive til å sende egne barn tidlig i barnehagen. Samtidig er dette de samme mødrene som har de mest entusiastiske holdningene til å bruke barnehagen som omsorgsordning. Kan det tenkes at barn trives bedre jo yngre de er når de begynner i barnehagen? En svensk studie som tar for seg generasjonsoverføring av kjønnsidentitet viser nettopp at jo tidligere barna begynte i barnehagen, jo mer positive minner hadde de om barnehagetilværelsen (Bengtsson 2001). Mødrene følger altså det samme mønstre som sine foreldre når det gjelder bruk av barnehage, noe som hentyder kontinuitet i omsorgsvalg fra forrige generasjon. Samtidig er det viktig å være klar over at det å bruke barnehage i dag ikke er det samme som å bruke barnehage på 1970-tallet. Mødres valg av barnehage som omsorgsordning, spesielt for små barn, var for tredve år siden et langt mer radikalt valg enn hva det er i dag. Barnehageutbyggingen og de endrede holdningene til denne omsorgsinstitusjonen i befolkningen har gjort at barnehagen i dag ansees for å være en vanlig del av norske barns oppvekst.

Jeg fant også klare endringer i omsorgspraksis fra foreldregenerasjonen til dagens mødrenerasjon. Fire mødre gikk en periode hos dagmamma før de begynte i

barnehagen. Imidlertid ønsker ingen selv å bruke dagmamma i sin omsorgspraksis, annet enn som en midlertidig løsning i påvente av barnehageplass. Dette kan sies å ha bakgrunn i at motstanden mot barnehager i den norske befolkningen nesten har forsvunnet helt (Ellingsæter og Gulbrandsen 2003). Samtidig kan skrekkhistorier fra dagmammapraksis samt problemet med å overlate barnet til en ukjent person uten formelle kvalifikasjoner sies å spille inn.

Avsluttende kommentar

I dette kapitlet har jeg tatt for meg mødrenes holdninger og praksiser omkring arbeidstilknytning og omsorgsordning. Siden den store utbyggingen av barnehager begynte på 1970-tallet, har befolkningens holdninger til denne omsorgsordningen endret seg betydelig. I dag er barnehagen en del av hverdagen til de fleste norske barn. Kontantstøtten har endret lite på dette. Småbarnforeldres valg står i dag ikke mellom å bruke eller ikke bruke barnehage, men dreier seg mer om spørsmål som hva som er passende alder for å begynne i barnehagen eller hvorvidt de får barnehageplass. Tidlig barnehagestart forblir stadig et middelklassefenomen. Dette kan ha sammenheng med mødres oppfatninger om barns behov og personlige ønsker om å delta i arbeidslivet. Mødre med høyere utdanning har en sterkere yrkestilknytning, og dette får innvirkning på hva de anser som barnets beste. Samtidig kan egne oppveksterfaringer med foreldres yrkesaktivitet og omsorgsarrangement også sies å legge føringer på mødres kombinasjon av familie og arbeid. Mødrene i min undersøkelse opplevde i de fleste tilfeller foreldrenes arbeidsdeltakelse som uproblematisk. Barnehagen huskes som en arena hvor de hadde mulighet til å leke med andre barn, og jevnt over har informantene positive minner fra barnehagetilværelsen. Dette kan ha gitt grunnlag for å bruke erfaringer fra oppveksten som modell for egen praksis omkring arbeidsdeltakelse og omsorgsvalg. Middelklasseforeldres syn på barnehagen som gunstig for barns utvikling og tilpasningsevne er forenlig med ønsket om at barna skal opprettholde eller forbedre sin klassemessige posisjon. Barnehagen blir sett på som første ledd i å tilegne seg kvalifikasjoner som verdsettes i utdanningssamfunnet, og bruk av barnehage kan på denne måten tolkes som en strategi for sosial reproduksjon.

5. Barneoppdragelse: Mål og verdier i oppdragelsen og reproduksjon av klasse

Foreldres mål med barneoppdragelsen endrer seg med samfunnsforholdene (Jørgensen 1999). Det ideologiske klimaet i samfunnet kan tenkes å påvirke foreldres syn på oppdragelse, og det snakkes i dag om en overgang fra en tradisjonell autoritær oppdragerstil, til en mer moderne demokratisk oppdragerstil (Wetlesen 2000). Samtidig er det rimelig å tro at foreldre viderefører elementer fra den oppdragelsen de selv har fått i oppveksthjemmet til egne barn (Evenshaug og Hallen 1997).

I det forrige kapitlet så jeg på mødres yrkestilknytning og holdninger til barnehagen. Jeg fant da at barnehagen ble sett på som en arena som fremmer barnets sosiale kompetanse, tilpasningsevne, læring og utvikling, og dermed utgjør mer enn en praktisk omsorgsløsning. I dette kapitlet vil jeg se nærmere på mødrenes oppdragelsesverdier. Jeg er da særlig opptatt av de egenskaper mødrene ønsker at barna skal utvikle. Tidligere bidrag har vist at ulike sosiale grupper har forskjellige ønskemål med oppdragelsen (se blant andre Holter m.flere 1975). Mange forskere har sett på hvordan mødre og barn produserer og reproduserer klasse gjennom sosial interaksjon (Duncan 2005). I Norge har staten lenge arbeidet for å dempe sosiale forskjeller (Leira 1998). Dette har angivelig gitt oss et tilnærmet klasseløst samfunn. Likevel viser det seg at sosioøkonomisk status fortsatt går i arv (Hansen og Mastekaasa 2005). Derfor er det interessant å se nærmere på hva mødre med middelklassebakgrunn vektlegger i oppdragelsen som kan bidra til å forklare den stadige reproduksjonen av klasse. Jeg vil starte med å se på den oppdragerstilen mødrene i min studie ønsker å praktisere. Deretter vil jeg se på de oppdragelsesverdier tidligere bidrag har identifisert i middelklassen. Her vil jeg diskutere overføring av oppdragelse fra oppveksthjemmet og tilslutning til dagens oppdragelsesnormer.

Middelklassens oppdragelsesverdier

I min undersøkelse trekker mødrene frem flere egenskaper de ønsker hos barna sine. Særlig sentralt er ønsket om at barna skal utvikle evne til å ta gode valg. To mødre uttrykker dette på følgende vis:

Det viktigste vi kan gjøre for dem er på en måte å gi nok balast når de er små til at når de blir så store at vi ikke kan påvirke dem lenger, at de tar smarte valg selv. (Anita)

Det som er viktig for meg er at [barnet] blir et menneske som er i stand til å ta gode valg for seg selv og sine omgivelser. Og ta hensyn til sin omgivelser. Realisere seg selv da. Og drømmene sine. (Rikke)

Mødrene er opptatt av at barna skal bruke potensialet sitt og realisere seg. Da er det viktig at barna blir sosiale og trygge på seg selv. Mødrene mener det er deres oppgave som foreldre å gi barna mulighet til å utfolde seg, og å gi dem både utfordringer og oppmuntring. Gjennom oppdragelsen ønsker de å gi barna troen på seg selv slik at de kan stå for egne meninger. Trygghet er også et sentralt aspekt ved oppdragelsen. Mødrene vektlegger å være gode omsorgspersoner som er tilgjengelige for barna når de trenger det. I så måte er det viktig at barna vet at foreldrene ville være der for dem og gi dem støtte dersom de møter motgang. Eirin uttrykker sine ønsker for oppdragelsen på denne måten:

Jeg håper at han blir trygg på seg selv. At han blir nysgjerrig på alt rundt seg. At han får empati. Og at han...ja, en utforskende type da, som ikke nødvendigvis er fra meg kanskje, men fra faren. Og at han blir sosial. Vi er vel opptatt av at vi har ganske faste rutiner på ting. I forhold til trygghet da, så er det absolutt noe vi ønsker å fokusere på, også i oppdragelsen. At han har så mye tro på seg selv at han tør å stå litt for det han mener. At han er snill. At han oppfører seg pent. Vi prøver også på en måte, i forhold til å være sosial da, at vi er sammen med forskjellige barn og forskjellige voksne. Og han har jo overnattet hos besteforeldrene fra han var ganske liten. Å være trygg på andre enn primæroppdragerne sine. At han skjønner at når han er hos andre, så er det faktisk andre regler som gjelder. *Tilpasningsdyktig* er vel kanskje et ord.

Mødrene ønsker å gi barna både trygghet og muligheter til utfoldelse, slik også Wetlesen (2000) fant i sin studie om kultur og oppdragelse i familien. Hva kan bidra til å forklare mødrenes tilslutning til de samme oppdragelsesverdiene? Det er rimelig å tro at foreldrenes syn på barneoppdragelse blir påvirket av det allmenne ideologiske klimaet i samfunnet (Wetlesen 2000). Svarene bærer preg av at barnas selvstendighet er et viktig mål med oppdragelsen. Fordi mestring, initiativ, selvstendighet, effektivitet og produktivitet er viktige verdier i vår kultur, avspeiles dette i oppdragelsen (Solsvik 2004).

I tidligere studier er barnas selvstendighet som målet med oppdragelsen særlig blitt knyttet til denne sosiale gruppen. Klassikeren "Familien i klassesamfunnet" fra 1975

(Holter m.flere) er det bidraget i norsk sosiologi som tydeligst fremhever at foreldre i arbeiderklassen og middelklassen har forskjellige mål med barneoppdragelsen. Forfatterne gjør bruk av et marxistisk klassebegrep ved at de studerer hvordan produksjonssystemet former familien (Holter m.flere 1975 i Stefansen 2007). I studien kommer forskerne frem til at det er klare klasseforskjeller når det gjelder hvilke egenskaper foreldrene ønsker at barna deres skal utvikle. Mens middeklasseforeldre vektlegger selvstendighet, er arbeiderklasseforeldre mer opptatt av at barna skal være lydige og vise høflighet og respekt (Holter og Ve i Holter m.flere 1975). Autonomi, selvrealisering og mestring av omgivelsene er fremtredende oppdragelsesverdier i middelklassen (Ve i Holter m.flere 1975).

I nyere faglitteratur som tar for seg reproduksjon av ulikhet er det marxistiske perspektivet lite brukt, og Bourdieu-inspirerte tilnærminger har blitt langt mer vanlig (Stefansen 2007). I følge Bourdieu (i Ball 2004) blir det for snevert kun å se på *økonomisk kapital* når man skal studere ulikhet. Han tar derfor i tillegg i bruk begrepene *kulturell* og *sosial kapital*. I forhold til oppdragelse er særlig den kroppsliggjorte formen for kulturell kapital (habitus) relevant. Denne kapitalformen kan sies å bestå i det man tar med seg av instillinger og vaner fra sin oppvekstfamilie (Bourdieu 1997 i Lilleaas 2003). Den amerikanske sosiologien Lareau er en av forskerene som anvender Bourdieus begrep i sine studier av sosial ulikhet:

Lareaus bidrag til analysen av sosiale forskjeller er at klassebaserte kulturelle praksiser spiller en helt avgjørende rolle i reproduksjonen av ulikhet. Denne reproduksjonen skjer fordi de ferdighetene middelklassebarna erverver seg er de som gir uttelling både i skolen og i andre formelle systemer. (Lareau 2000; 2002; 2003 i Stefansen 2007:254)

Norge er en sosialdemokratisk velferdsstat, som arbeider for å sikre borgernes velferd (Esping-Andersen 1999 i Ellingsæter og Gulbrandsen 2003). I norsk politikk har det derfor lenge blitt arbeidet for å dempe sosiale forskjeller (Leira 1998). Hva kan dette ha betydd for barneoppdragelsen? Wetlesen (2000) har funnet indikasjoner på at demokratiseringen kan ha bidratt til en homogenisering av oppdragelsesverdier til tross for ulikhet i foreldres sosioøkonomiske og kulturelle forutsetninger. Derfor kan det tenkes at arbeiderklasseforeldre og middelklasseforeldre i dag har liknende ønskemål med oppdragelsen. Muligens har arbeiderklassens oppdragelsesverdier nærmet seg middelklassens siden Holters studie på 1970-tallet. Wetlesen (2000)

mener likevel det er rimelig å tenke seg at foreldres oppdragelsesstil varierer med deres tilgang på kulturell kapital. Kan det i såfall kan tenkes at forskjeller i oppdragerstil bidrar til å skape eller vedlikeholde sosial ulikhet?

Rett til utdanningsstøtte er et vedtak som blant annet tar sikte på å skape like muligheter til utdanning uavhengig av økonomiske og sosiale forhold (www.lovdatab.no). Likevel er det fortsatt en sterk sammenheng mellom sosial bakgrunn og utdanningsnivå i Norge (Hansen og Mastekaasa 2005). Med ett unntak har alle mødrene i mitt utvalg utdanning utover videregående skole, i likhet med en eller begge foreldrene i oppvekstfamilien. Hvordan forklarer informantene selv dette valget? Valget om høyere utdanning beskrives en selvfølge. Det var noe som “lå i kortene”, og som de aldri hadde reflektert over ikke å gjøre. Dette kan ha bakgrunn i at det som blir overført fra oppveksthjemmet gjerne blir tatt for gitt (Brannen m.flere 2004). Samtlige forteller at det ble forventet fra foreldrene at de tok høyere utdanning, og flere påpeker at foreldrenes utdanningsnivå antagelig hadde betydning for valget. Mødrenes valg av høyere utdanning kan sees i sammenheng med overføring av kulturell kapital. I følge Bourdieu (i Ball 2004) kan denne relativt skjulte formen for kapitaloverføring forklare ulike skoleprestasjoner hos ulike sosiale klasser, og han bryter dermed med teorier om at akademisk suksess eller fiasko alene kan forklares ut fra medfødte talenter. Sett fra Bourdieus ståsted vil den kulturelle kapitalen mødrene har tilegnet seg fra oppveksthjemmet og gjennom sin utdanning, bli overført til barna. Dermed blir det rimelig å tenke seg at disse barna med større sannsynlighet enn arbeiderklassebarn vil komme til selv å velge høyere utdanning i fremtiden. På denne måten kan middelklassens oppdragelsesverdier sies å resultere i reproduksjon av klasseforskjeller.

Kontinuitet i oppdragerstil

Spørsmålet om hvorvidt oppdragerstil bærer preg av kontinuitet eller endring fra forrige generasjon impliserer teoretiske ytterpunkter. Det finnes både teorier som argumenterer for perfekt reproduksjon mellom generasjonene, og teorier som går ut på at det skjer en total forandring fra en generasjon til den neste (Bawin-Legros 2005). I dagens moderne samfunn står særlig sistnevnte teorier sterkt ved at de kan knyttes til en påstand om at individualiseringen i moderne samfunn har gjort at

personlige valg ikke lenger er så bundet av tradisjon eller sosial reproduksjon (Galland 1991 i Bawin Legros 2005). Jeg vurderer både teorier som taler for perfekt kontinuitet, og teorier som hevder det er snakk om totalt endring som utilstrekkelige. Mennesker forstått som sosiale aktører med evne til å reflektere over sine handlinger og foreta selvstendige valg, gjør det urimelig å tro at foreldre ukritisk reproducerer den oppdragelsen de selv fikk. Samtidig mener jeg det sjelden skjer en total forandring i oppdragerstil fra en generasjon til den neste. Jeg mener det er nærliggende å tro at den oppdragelsen man fikk i oppveksten vil danne grunnlag for den oppdragelsen man selv gir som foreldre. Derfor vil jeg utforske antagelsen om at oppdragelse innebærer elementer av kontinuitet så vel som endring fra en generasjon til den neste. I første omgang vil jeg se på videreføring av oppdragelse.

Flere mødre forteller hvordan de ønsker å videreføre tradisjoner med musikk og litteratur fra oppveksthjemmet. Som jeg nevnte i kapittel 3 vokste Mia opp i et hjem med god tilgang på bøker og med mye forberedelser rundt høytider. Dette ønsker Mia å videreføre til sin egen familie:

Jeg tror det er viktig å føre videre mye av det som jeg hadde selv. For når jeg tenker tilbake på min egen barndom så er det veldig mye tradisjoner, og musikk og kultur og veldig mye sanne ting som jeg fikk drive med som har vært viktig for meg nå da. Jeg ser jo det at det er ikke bare skolen som er viktig, men at man får gjøre ting som man har talent for da. Og dyrke det ved siden av. For det er en like stor del av utviklingen liksom. Så hvis hun for eksempel har lyst til å drive med idrett eller spille piano eller, så er det viktig at hun får lov til det. Men så tror jeg det er viktig å føre videre tradisjonene og ha masse bøker hjemme, legge til rette for lek, liksom sanne ting som jeg husker selv som var positive.

Wetlesen (2000) fant også i sin studie mye kontinuitet i kulturformidling mellom generasjonene. Hun fokuserer på hvordan ord og bilder, sang og musikk gir grunnlag for samvær, utfoldelse og felles opplevelser. Mia forteller også at hun ønsker at datteren skal få muligheten til å følge sine talenter. Selv danset Mia ballett, spilte piano og sang i kor under oppveksten, og har gode erfaringer med dette. I følge Vincent og Ball (2006) er foreldres ønske om at barna skal delta på slike aktiviteter et middelklassefenomen da foreldrene mener deltakelsen fremmer kulturell utvikling. Det viste seg også at samtlige mødre hadde deltatt på relativt mange fritidsaktiviteter mens de vokste opp. Positive erfaringer med dette kan medføre at mødre oppfordrer egne barn til å delta på slike aktiviteter. I likhet med tidlig barnehagestart som jeg

diskuterte i forrige kapittel, kan slike aktiviteter være gunstig for barnets utvikling, og dermed gi middelklassebarna fortrinn på andre arenaer som skolen.

Mia uttrykker et bevisst ønske om å føre videre tradisjoner fra egen oppvekst. Ifølge Bråten (1998a og 1998b i Solsvik 2004) kan imidlertid videreføring også skje til tross for refleksjon og mental overbevisning om å gjøre ting annerledes enn foreldrene. Han bruker begrepet *sirkulær gjendanning* om menneskers tendens til å gjenta handlinger og væremåter som det knyttes emosjonelle minner til. Noen mødre uttrykker at de har et ønske om å gjøre ting på en annen måte enn foreldrene, men innser at dette kan være problematisk i praksis. Karina vokste opp med to søsken, og foreldrene tok i tillegg til seg flere fosterbarn. På intervjuutidspunktet hadde Karina to barn, og tredjemann var på vei. For henne er det viktig å være mer fokusert på hvert enkelt av barna sine enn det hennes egne foreldre var. Dette kan ha sammenheng med at individualismen står sterkt i dag. Til tross for Karinas klare ønske om å gjøre ting annerledes enn sine foreldre opplever hun at dette ofte er vanskelig å gjennomføre:

Jeg har en veldig markert familie, med veldig store sterke personligheter. Så jeg tror at jeg har måttet ta veldig aktivt stilling for og imot forskjellige valg og måter ting har blitt gjort på hjemme. Og på noen områder så har jeg et ønske om hvordan ting skal være, også ser jeg at jeg ikke får det til, og jeg merker at jeg likner veldig mye mer på foreldra mine enn det jeg ønsker kanskje. Jeg skulle ønske jeg var flinkere til å være veldig fokusert på barna mine når vi er sammen, og det synes ikke jeg jeg får til godt nok. Og det er en sånn ting jeg har tenkt på fra min egen oppvekst at vi var etter hvert mange barn, og jeg følte meg veldig som en del av en flokk, en del av en gruppe da, og følte vel kanskje at jeg ble behandla ut fra det å være en av mange, og også ut fra rollen i familien mer enn min enkeltstående personlighet. Og det er noe som jeg ikke ønsker å gjøre, men som jeg ser nok at jeg kan være i fare for å gjøre likevel.

I mødrenes ønsker for oppdragelsen av barna fant jeg mye kontinuitet fra oppveksthjemmet. Flere føler at deres egen mor er et forbilde for dem i moderskapet. Forventningene til hva en 'god mor' er, er gjerne preget av hva mødre selv opplevde i barndommen. Lese, synge, gå turer og forberedelse til høytider er noen av aktivitetene mødre ønsker å videreføre. Flere uttrykker at de vil være en like god omsorgsperson som de følte deres egen mor var for dem. Mødre ønsker å være tilgjengelige for barna, og gi dem den samme tryggheten som de selv opplevde i oppveksten.

Endring i oppdragerstil

Som Brannen, Moss og Mooney (2004) fant i sin studie kan erfaringer fra egen oppvekst motivere til å gjøre ting annerledes når en selv stifter familie. Man får sjansen til å “reparere” negative elementer i oppdragelsen man fikk av sine foreldre. Barnet gir foreldrene mulighet til å bearbeide emosjonelle eller psykiske vansker knyttet til egen barndom (Solsvik 2004). Mia opplevde at moren ga henne lite rom for å være lei seg i oppveksten. Dette har i ettertid skapt følelsesmessige vanskeligheter for Mia. For henne blir det derfor viktig å gi datteren mulighet til å vise alle typer følelser:

For meg så kanskje blir det viktigste å akseptere de følelsene hun har. At når hun er lei seg, så skal hun få lov å være lei seg. For jeg følte kanskje at det fikk ikke jeg lov til så mye. Og at selv om man har det godt materielt og man har det fint, som de fleste norske barn har i dag, så skal man få lov til å ha alle mulige følelser. Fordi at det er ikke bare positivt selv om man har alt rundt seg som er bra. (...) Så det grunnleggende er kanskje for meg at det er viktig å gi henne rom for den hun er, og ikke på en måte si at ”sånn skal ikke du føle”. For det kan ikke jeg bestemme.

For Mia har det vært problematisk at hun som barn ikke fikk vise at hun var lei seg. Slik Mia selv oppfatter det, har hennes såre erfaringer gitt opphav til et ønske om å gjøre ting annerledes overfor sitt eget barn. Mia viser også en klar tilslutning til oppdragelsesverdier som er sentrale i dag. Solsvik skriver blant annet at ”For å skape grobunn for utviklingen av en god selvfølelse er det viktig å formidle til barnet at alle typer følelser kan aksepteres, både de som oppleves som positive, og de som fremstår som problematiske.” (2004:62).

Offentlig foreldreveiledning, hvor profesjonelle gir informasjon og råd til foreldre om hvordan de skal oppdra barna sine, varierer med den generelle samfunnsutviklingen (Wetlesen 2004). I dag er det en enighet blant eksperter på barns utvikling at ’godt moderskap’ innebærer å bruke psykologisk kontroll og diskusjon fremfor fysisk avstraffelse (Jamieson 1998). En dialogisk oppdragelsesmodell basert på likeverd mellom barn og voksne anbefales fremfor den mer autoritære oppdragelsesmodellen som tradisjonelt sett har vært vanlig (Solsvik 2004). Barneoppdragelsen har idealmessig blitt mer demokratisk ved at den gir større rom for forhandlinger og ved at lydighetskravene har endret seg (Wetlesen 2000). Karina forteller hvordan hun ønsker å være mindre autoritær overfor barna sine enn det hennes foreldre var overfor

henne i oppveksten:

Jeg har måttet tenke ganske mye over hva jeg ikke ønsker å gjøre likt [som foreldrene]. Også er det veldig mye jeg gjør likt bare fordi at sånn gjør man det jo, altså det er sånn det blir, det man har sett. Og det er vanskelig å være helt bevisst på hva som er hva. Men jeg merker nok at jeg påvirkes mye av min tid, og gjør noen valg som mine foreldre ikke helt har skjønt, rundt for eksempel hvor lydhør jeg er overfor barna mine. Hvor autoritær skal man være. Hvor mye sjef skal man være, og hvor mye forhandler skal man være. Så jeg tror nok vi har mye mer forhandlinger, og mindre absolutte regler og grenser enn det mine foreldre hadde, som jeg tror er veldig tidstypisk nå.

For Karina er det viktig at barna lærer seg å tenke selv. Derfor er hun opptatt av selvstendigheten og integriteten til barna snarere enn av disiplin. I likhet med mødrene for øvrig ønsker hun å bruke en dialogisk oppdragerstil. Forskere som har studert klasse og oppdragelse, slik som Walkerdine og Lucey (1989 i Jamieson 1998), har funnet at den demokratiske oppdragelsesformen er typisk for middelklassen. I sin studie fant forskerne at middelklasse mødre i motsetning til arbeiderklasse mødre forsøkte å skape maktdeling med døtrene. Mødrene ønsket da at barna skulle få være med å ta beslutninger. Imidlertid konkluderte Walkerdine og Lucey med at demokratiet i samhandlingen var mer et ideal enn en praksis. Mødrene ønsket å forhandle med barna, men i de tilfeller der de opplevde det problematisk å komme frem til en løsning endte de gjerne opp med å ignorere døtrene. Til tross for at mødrene i min undersøkelse var opptatt av å la barna komme til orde og tok avstand fra negative sanksjoner i oppdragelsen, er det viktig å være oppmerksom på at det kan være forskjeller mellom verdier og praksis. Det er derfor rimelig å tenke seg at mødrenes oppdragerstil ikke var, eller kom til å bli, like demokratisk som det de ga uttrykk for.

I følge Kellerhals (m.flere 2002) eksisterer det i dag en antagelse om svekket generasjonsoverføring i familien. Det er vanskelig å vurdere i hvor stor grad videreføring av verdier og praksis fra generasjon til generasjon eventuelt har avtatt. Imidlertid er det rimelig å tenke seg at forandring i familiestruktur og i samfunnet generelt de siste tiårene har medført større endringer i oppdragerstil fra en generasjon til den neste enn tidligere. I Norge har foreldreveiledningen vært et nasjonalt satsingsområde siden 1990-tallet (Wetlesen 2004). Det er grunn til å tro at dette har gitt nye impulser i barneoppdragelsen. Ekspertkunnskap om barn kan ha gjort at

mange foreldre er bevisste på å gjøre ting annerledes enn det deres foreldre gjorde. Likevel vil jeg anta at oppdragerstil fortsatt bærer preg av langt mer kontinuitet enn det som ofte blir antatt.

Avsluttende kommentar

Jeg har i dette kapitlet sett på oppdragelse i form av hvilke egenskaper mødrene ønsker at barna deres skal utvikle, og hvilken oppdragerstil mødrene ønsker å praktisere. Hensikten har vært å diskutere mødrenes oppdragelsesform i forhold til dagens utbredte oppdragelsesverdier og i forhold til den oppdragelsen mødrene selv fikk i oppveksten. Samtidig har målet vært å se på hvordan oppdragerstil kan knyttes til mødrenes sosioøkonomiske bakgrunn, og dermed kan bidra til å forklare reproduksjon av klasseforskjeller.

Tidligere studier har vist at middelklasseforeldre er særlig opptatt av barnas selvstendighet i oppdragelsen. Dette kom til uttrykk i mine funn gjennom mødrenes ønsker om at barna skulle utvikle evne til å ta gode valg og stå for egne meninger. Slike egenskaper medfører ifølge forskere på oppdragelse og klasse at barn fra middelklassefamilier er bedret rustet enn arbeiderklassebarn i møtet med skolen og andre offentlige arenaer.

Mitt materiale viste elementer av både kontinuitet og endring i oppdragerstil fra en generasjon til den neste. Mødrene ønsker å videreføre kulturformidlingen og tradisjonene fra oppveksthjemmet. Mor i oppveksthjemmet fremstår som et forbilde som gir trygghet og omsorg. Samtidig har flere bevisste mål om å praktisere oppdragelsen på en annen måte enn sine foreldre. Ønsket om endring i oppdragerstil kan knyttes til den generelle samfunnsutviklingen og et tiltakende fokus på individualisering. Særlig kan råd om å praktisere en mer demokratisk barneoppdragelse sies å ha medført endringer i oppdragerstil hos dagens småbarnsforeldre.

6. Faderskap: Oppveksterfaringer med far og forventninger til partneren

Moderskapet foregår ikke i et vakuum, men preges av de relasjoner mor går inn i. Særlig kan mors relasjon til far forventes å ha betydning for måten hun utformer moderskapet på. Når kvinner har løsrevet seg fra husmortalværelsen og gått inn i arbeidslivet, brytes den tradisjonelle arbeidsfordelingen opp. Dette kan særlig sies å gjelde middelklassen hvor yrkesaktiviteten blant kvinner er høyest. Derfor blir det vanskelig å studere moderskap i dag uten å også inkludere faderskapet. De siste tiårene har velferdsstaten arbeidet for å tilrettelegge for fars deltakelse i barneomsorgen, og Norge står frem som et ledende land når det gjelder farsvennlige reformer. Slike tiltak får gjerne innpass i de øvre klassesjikt først. Fars muligheter får betydning for hva mor forventer av far og for de praktiske omsorgsvalg foreldrene tar. På denne måten former mulighetsstrukturen foreldrenes handlingsrom. Samtidig kan det tenkes at de oppveksterfaringer mor har med sin egen far får betydning for hennes syn på faderskapet. Den deltakelsen far viste i barndommen kan virke inn på hva mor mener partneren skal bidra med i familien.

I dette kapitlet vil jeg se på hva mor forventer av partneren som far for å belyse hvordan mor italesetter faderskapet, og hvordan hun forstår fars betydning i familielivet. Ved å se på hvordan mor og far deler foreldrepermisjonen får jeg også mulighet for å se nærmere på hva som skjer i praksis. Med andre ord er det ikke faderskapet i seg selv som er i fokus, men hva slags faderskap dagens moderskap forutsetter. Jeg vil starte med å se på hva tidligere bidrag om faderskap kan fortelle. Deretter vil jeg gå over til å se på hvilke verdier dagens parforhold bygger på for å gi en nærmere begrunnelse for hvorfor det er viktig å inkludere fars betydning i familielivet. Videre vil jeg se på mors generelle forventninger til partneren som far. Så følger en kort innføring i dagens permisjonsreformer som innledning til en videre diskusjon om deling av foreldrepermisjonen. Jeg vil avslutte med å drøfte hvilken betydning oppveksterfaringer har for mødres forventninger til partneren som far.

Forskning om faderskap

På 1980-tallet ble småbarnsfedre i økende grad et forskningsemne (Holter og Aarseth 1993). Dagens faderskapslitteratur argumenterer for en endring i faderskapet i senere tid. Brandth og Kvande (2003) diskuterer hvorvidt vi har fått en overgang i faderskapet fra far som *forsørger* til far som *omsørger*. Kvinnens inntog i arbeidslivet har ført til endringer i utformingen av moderskapet, noe som også får konsekvenser for menn. Hobson (2002) mener kvinnens økte yrkesaktivitet har ført til en faderskapskrise. Når far mister sin forsørgeroppgave, danner dette bakgrunn for en ny type faderskap. Hos Jensen (2001) beskrives denne endringen som overgangen fra det tradisjonelle *tilskrevne faderskapet*, som tillegges betydningen "...rettigheter og plikter gjennom ekteskap...", til det moderne *erhvervede faderskapet* hvor det vises til "...den rolle som fedre utvikler i samvær med barn" (ibid:75). Denne overgangen impliserer et skifte fra en type faderskap som er gitt og uforanderlig, til en type faderskap far forholder seg refleksivt til og som han selv er med på å forme. Å være far er dermed ikke bare noe du er, det er noe du gjør.

Likestilling i parforholdet

I en nyere studie om parforhold skiller Thagaard (2005) mellom kjærlighet basert på *kjønnen ulikhet* og kjærligheten som et *gjensidig prosjekt*. Kjærlighet basert på kjønnen ulikhet innebærer at kvinnen og mannen forholder seg til samlivet på ulik måte. Når kjærligheten er et gjensidig prosjekt, ligger det derimot et likhetsprinsipp til grunn, og forholdet er basert på åpenhet og *utleverende intimitet*⁶. Thagaard bygger i studien på Giddens' teori om *rene forhold*. Giddens (1992) mener det er en tendens i dagens parforhold at forholdet består av likestilte parter som åpner seg for hverandre, og at forholdet derfor er et mål i seg selv. Giddens har møtt mye kritikk av blant andre Jamieson (1999) som mener likestilling i parforhold fremdeles bare er et kulturelt ideal, og at det fortsatt er strukturelle ulikheter mellom mann og kvinne. Til tross for at denne kritikken kan sies å være berettiget, tror jeg likevel teorien om rene forhold fanger opp en trend i dag. Thagaard (2005) fant også i sin studie parforhold som svarer til det hun kaller for kjærligheten som et gjensidig prosjekt. Når partneren i dag er selvvalgt, og kjærlighet er motivasjonen for forholdet (Haldar 1998), blir det rimelig å anta at dette får betydning også for fars forhold til barna.

⁶ Begrepet svarer til begrepet *disclosing intimacy* (Giddens 1992).

I min undersøkelse gir mødrene uttrykk for samme type parforhold som Thagaard beskriver. Valget av partner blir gjerne beskrevet ut fra at begge var bevisste på hva de ønsket seg i et forhold. Felles verdier og liknende bakgrunn danner grunnlaget for forholdet. Mødrene er gjerne av den oppfatning at de og partneren utfyller hverandre på en god måte. Viktige spørsmål diskuteres i fellesskap, og man kommer frem til løsninger begge er enige i. Husoppgaver blir stort sett jevnt fordelt, og mødrene er fornøyde med partnerens innsats i hjemmet. Noen familier har valgt å ha vaskehjelp for å unngå en urettferdig fordeling. Endrede familievilkår betyr i følge Jørgensen (1999) nye krav til organisering. Individualisering, medansvar og selvstendighet står da sentralt i den postmoderne familien. Det er tydelig at likeverdighet er et ideal som etterstrebes i parforholdet. I et forhold med likeverdighet som grunnprinsipp er det nærliggende å tro at far og mor deler på barneomsorgen. I DAT-prosjektet var målet med delt omsorg for barna nettopp at delingen ville skape mer likestilte parforhold. Funnene viste også at delingen av betalt og ubetalt arbeid bidro til å skape en bedre relasjon mellom foreldrene. Fars nære relasjon til barna og fars likeverdige relasjon til mor kan derfor sies å være to sider av samme sak. Thagaard gir i en av sine tidligere studier uttrykk for en slik tankegang:

For mannen er deling av omsorgsoppgavene både motivert ut fra hensynet til en rettferdig arbeidsdeling med konen og ut fra et ønske om å etablere et nært forhold til sine barn. (1996:195)

Thagaard gir her uttrykk for at fars deltakelse i barneomsorgen er preget av en dobbelt motivasjon. Far ønsker for det første en jevn arbeidsfordeling med mor, slik jeg nå har vært inne på. Omsorgsdeltakelsen kan dermed begrunnes ut fra at far og mor er likestilte i parforholdet, og dermed deler på oppgavene. For det andre mener Thagaard at far også ønsker en nær relasjon til barna sine. Denne andre motivasjonsfaktoren vil jeg komme inn på videre utover i kapitlet.

Mors forventninger til partneren som far

Når mødrene beskriver de forventningene de har til partneren som far blir *deltakelse* og *engasjement* hyppig nevnt. At far bruker *tid* på barnet blir uttrykt som viktig. Ønsker om *likverdighet* i foreldreskapet nevnes også. Flere mødre sier de forventer at fedrene skal være like mye omsorgsperson som dem selv, selv om dette ikke

nødvendigvis betyr at mor ønsker at hun og partneren skal gjøre nøyaktig det samme. Mødrenes forventninger går altså i retning av far som omsorger, og synet på at fars oppgave er å forsørge familien ble ikke nevnt. To mødre uttrykker forventningene sine på følgende måter:

Jeg forventer at han skal være delaktig i vår sønns liv, på lik linje som det jeg er. Og om det betyr litt forskjellige ting for ham og for meg, så er det bare positivt for barnet, sånn jeg ser det. Vi tilegner jo ham litt ulike ting og litt ulike verdier. Mykere verdier fra min side, og litt mer utfordringer fra pappaens side. Så engasjement tror jeg er et sånt stikkord. (Eirin)

Jeg forventer vel egentlig at han skal gjøre omtrent det jeg gjør som mor. Bortsett fra en del som går på amming og mer det fysiske. Sånn som Jonas som er bare ett år, så han er nok litt mer mammadalt nå, men jeg forventer vel egentlig at han og jeg skal være likeverdige. Og det forventer heldigvis han også. Og jeg får jo av og til ganske klar beskjed om å skygge banen hvis jeg driver og overtar hele greia. Det hender jo av og til, for eksempel med det i forhold til barn, at jeg har en klar formening om noe, og kanskje kunnskap om det og ut fra at jeg har hatt småbarn før ham. Og at jeg kanskje tar litt for mye plass, og regner med at det skal bli sånn som jeg vil. Og det blir jeg jo konfrontert med. Og det synes ikke han er greit. (Karina)

Jeg fant stor grad av samsvar i utvalget mitt når det gjelder hva mor forventer av partneren som far. De fleste ønsker at partneren skal ta del i de samme oppgavene som dem selv. Forventningene mødrene har til partneren kan tolkes som et uttrykk for de sosiale og kulturelle forestillingene som foreligger i samfunnet om hva som er godt faderskap. Mødrene trekker på de samme normene Brandth og Kvande (2003) beskriver på bakgrunn av sine intervjuer med fedre. I følge forfatterne dominerer i dag idealet om “den nærværende far”, og de hevder det ikke lenger er legitimt for far å være fraværende:

Å være nær og involvert i omsorgen for barnet ser ut til å ha blitt et kulturelt ideal for dagens fedre. Når de forteller hva de forbinder med “en god far” kommet idealet om nærhet til uttrykk på litt forskjellig vis. Elementene er *tid, intimitet, kommunikasjon, deltakelse*. (ibid:129)

Fars praktisering av faderskapet påvirkes av samfunnets normer. Det virker nærliggende å tro at fedre er blitt mer involvert siden det blir forventet at de skal være mer involvert (Jamieson 1998). Selv om fedrenes deltakelse har økt de siste tredve årene, er imidlertid ikke ønsker, idealer og realiteter alltid i samsvar (Wetlesen 2000). Man må derfor være varsom med å sette likhetstegn mellom ideologi og praksis. For å få et realistisk bilde av virkeligheten, kan det være hensiktsmessig å studere et sosialt

fenomen fra forskjellige nivåer. Widerberg (1994) påpeker, slik jeg var inne på i kapittel 1, hvordan ulike nivåer står i et dialektisk forhold til hverandre. Det *symbolske* nivået viser her til normer om faderskap, slik jeg nå har vært inne på. Det *strukturelle*, eller institusjonelle nivået kan knyttes til fars rettigheter. Det *individuelle* nivået innebærer her hva far faktisk gjør i praksis. Jeg vil derfor gå over til å se på hvordan strukturelle føringer som fedrekvote og retten til delt foreldrepermisjon virker på individuelt nivå. Med andre ord vil jeg gjøre rede for fedres bruk av de rettigheter velferdsstaten tilbyr. Først vil jeg gi en kort redegjørelse for fars rettigheter.

Farsvennlige reformer

Pappapermisjonen som ble innført i 1977, og som gir far rett til to ukers permisjon etter fødsel, representerer startskuddet for farsvennlige reformer. I 1993 ble det innført fedrekvote som forbeholdt far fire ukers lønnet permisjon. Denne kvoten er i dag på seks uker. Norge er det første landet i verden som innførte en omsorgspermisjon for fedre, og staten har på denne måten vært aktiv i forsøket på å skape en ny farsmodell (Brandth og Kvande 2005). Målet med fedrekvoten er å oppmuntre fedre til å delta mer i barneomsorgen. Samtidig har vedtaket bakgrunn i likestillingspolitikk ved at regjeringen ønsker at foreldre skal gis likeverdige muligheter. På samme måte som far har fedrekvoten, er seks ukers permisjon forbeholdt mor, samt at mor også har tre obligatoriske uker permisjon i forkant av termin. De ytterligere 29 ukers foreldrepermisjon med 100 % lønnsdekning, eller 39 uker med 80 % lønnsdekning, kan deles mellom mor og far etter eget ønske. I dag foreligger et forslag fra likelønnskommisjonen om at permisjonen skal deles i tre like store deler: en del forbeholdt mor, en del forbeholdt far og en del foreldrene selv kan bestemme over. Argumentet for denne tredelingen er at kvinner ikke skal bli tapere på arbeidsmarkedet. Likevel har forslaget møtt sterk motstand. Skard og Wetlesen (2008) mener forlengelsen av fars permisjon svekker familiens selvbestemmelse og mulighet for å ivareta ulike behov, og at en slik lov ikke tar hensyn til kvinners og menns ulike oppgaver i forhold til det å få barn. Farstad og Stefansen (2008) hevder tredelingen handler like mye om klasse som om kjønn, og at forslaget er diskriminerende da det gjør familiesynet vi finner i middelklassen til en norm som skal gjelde alle. På denne måten fortregnes de forestillinger om omsorg og småbarn som eksisterer i

arbeiderklassen.

I mitt utvalg hadde fem mødre tatt hele foreldrepermisjonen selv, mens fedrene hadde tatt, eller skulle ta fedrekvoten. Hos de tre siste tok far også en del av foreldrepermisjonen. I likhet med Wetlesen (2008) fant også jeg at alle tok seg av barna hjemme det første leveåret, og benyttet seg av hele foreldrepermisjonen, men at lengden på fars permisjon varierte. Tall fra Rikstrygdeverket viser at 85 % av fedrene i 2000 tok ut permisjon, mot 0,6 % i 1988 (Brandth og Kvande 2003). Innføring av fedrekvoten førte til en dramatisk endring i disse tallene, og fedre som tar permisjon har gått fra å gjelde et mindretall til å bli en flertallspraksis. Et av målene med fedrekvoten var at fedre skulle oppmuntres til å ta mer permisjon i tillegg til de obligatoriske ukene (Brandth og Kvande 2005). Dette har imidlertid ikke skjedd i den grad det ble forventet. Tall fra Brandth og Kvandes (2003) utvalg viste at 74 % av fedrene tok fedrekvoten mens 14 % tok en del av den øvrige permisjonen.

Begrunnelser for delt og ikke-delt foreldrepermisjon

Mødrene gir uttrykk for at de ønsker at de og partneren skulle være likestilte i foreldreskapet, og dermed at omsorgsoppgavene skal deles jevnt. Men betyr dette at mor og far tar ut like mye permisjon? Mine funn viser at ingen av mødrene har delt permisjonen likt med partneren. Far tar i de fleste tilfeller fedrekvoten, mens mor tar den øvrige permisjonen. Hvordan kan det forklares at permisjonen ikke fordeles jevnt, når likestilling er et ideal i forholdet? Tre begrunnelser for manglende deling av foreldrepermisjonen kommer til uttrykk hos flere mødre: For det første blir dette valget knyttet til fars arbeidssituasjon. For det andre har valget gjerne bakgrunn i økonomiske forhold. En tredje begrunnelse ligger i biologiske forskjeller mellom mor og far. Jeg vil nå se nærmere på disse begrunnelsene ved hjelp av eksempler fra intervjumaterialet. Videre vil jeg ta for meg problematikken rundt deling av foreldrepermisjon ved å bruke den moren som hadde delt permisjonen jevnt med partneren som illustrasjon. Deretter følger en videre drøfting av foreldres omsorgsarrangement i barnets første leveår.

Fedrene har i de fleste tilfeller høyere stillinger og yrkestilknytningen er sterkere enn hos mødrene. At mor tar hele foreldrepermisjonen blir på denne måten den minst

problematisk løsningen. Selv om farsidealet har forandret seg, har ikke praksis med hensyn til lønnsarbeid gjort det i like stor grad (Brandth og Kvande 2003). Stine er en av mødrene som tar hele foreldrepermisjonen. Hun jobber i det offentlige, mens partneren har en høy stilling i det private. Stine forteller følgende:

Han har tatt den fedrekvoten på de seks ukene. Og ikke noe mer. Det har litt med hans arbeidssituasjon å gjøre. Han har en jobb hvor han jobber veldig mye, sånn type høy status yrke hvor det ikke er så vanlig å ta så mye permisjon, på hans arbeidsplass.

Stine føler at samboerens lange arbeidsdager begrenser tiden han har til rådighet for familien. Hun føler han oppfyller hennes forventninger til ham som far, men skulle samtidig ønske at han hadde mulighet til å engasjere seg mer på hjemmebane, noe hun tror han selv også skulle ønske.

Deling av foreldrepermisjonen kan også være problematisk med tanke på økonomiske forhold. Brandth og Kvande (2005) beskriver det skjeve lønnsforholdet mellom kvinner og menn i samfunnet som en kjønnsstrukturell barriere. De fleste mødre tjener mindre enn sine partnere, mens noen tjener omtrent det samme. Ingen av mødrene tjener mer enn partneren. Ettersom det er mest økonomisk at parten med lavest inntekt tar permisjonen, blir løsningen derfor gjerne at far kun tar ut fedrekvoten. Hos Eirin og mannen har valget omkring foreldrepermisjon bakgrunn i en slik begrunnelse. Eirin og mannen har begge stillinger i det private, og tjener godt, men Eirins inntekt ligger en del under mannens. Eirin forteller følgende om valget:

Jeg stilte på en måte deler av min permisjon tilgjengelig for ham. Men det er jo dels et økonomisk spørsmål. Men jeg er jo, i og med at det ikke var noe han kjempet for å gjøre, så var jeg veldig godt fornøyd med å ta det året alene. Og det kan godt hende at vi gjør det samme igjen, men det vet vi jo ikke enda.

Deling av permisjonen blir i tillegg vanskelig med hensyn til mors og fars ulike oppgaver i barnets første leveår. Jeg fant at mødrene gjerne ønsker å amme lenge, og at dette har en tydelig innvirkning på mors ønsker med hensyn til foreldrepermisjon. I Mias tilfelle ville partneren gjerne ta halve foreldrepermisjonen, og han uttrykte dermed et ønske om å delta i omsorgen det første året. Mia følte imidlertid dette ville bli problematisk ettersom hun ønsket å amme lengst mulig. Hun følte pumping var en dårlig løsning. Mia hadde også relativt lang reisevei til jobb, slik at ammepauser ville

blitt umulig. Løsningen ble derfor at hun tar hele permisjonen, mens partneren skal ta fedrekvoten. Biologisk ulikhet mellom kjønnene har i de senere år blitt nedtonet i sosiologien til fordel for synet på kjønn som sosialt konstruert. Wetlesen (1997) mener det derfor er viktig å bringe den biologiske dimensjonen tilbake i kjønnsforståelsen, slik at kjønn forstås som både biologisk og sosialt. Hun mener menns og kvinners ulike biologiske funksjoner i forbindelse med det å få barn medfører at tradisjonelle forventninger til kjønn fremdeles gjør seg gjeldende.

Biologiske forskjeller kommer til uttrykk også hos Anita, men her kommer en fjerde begrunnelse enda sterkere frem, nemlig mannens syn på barneomsorg som kvinnens ansvar. Anitas ektefelle kommer fra et afrikansk muslimsk land, og for ham var det uaktuelt å dele foreldrepermisjonen:

I hans verden så er det relativt utenkelig å gjøre det på noen annen måte. Og det er sånne kameler som...jeg har også tatt valg i forhold til at jeg giftet meg med ham. Og det er selvfølgelig ting jeg ikke har tenkt på som ikke jeg visste om da jeg giftet meg, men altså for han er det en del ting som ikke er naturlig. (...) Litt egoistisk sett så synes jeg jo det er har vært greit å ha den svangerskapspermisjonen da. Det har vært veldig koselig. Jeg kan være egoistisk nok til å si det at...altså, fra et likestillingssynspunkt, så skjønner jeg hvorfor man ønsker å gjøre det mer tvunget at mer skal være delt. Fra et personlig, og kanskje litt kvinnelig synspunkt, så kan jeg se det negative med det og. Jeg har barn som har amma lenge. (...) Det er ting fra naturens side som gjør at det er naturlig i det første året at mor er tilgjengelig for barnet. Og det er kanskje ikke alt her i verden vi trenger å likestille.

Ved å begrunne valget rundt permisjonen ut fra fars tradisjonelle omsorgssyn, skiller Anita seg ut fra de andre mødrene. Dette betyr ikke nødvendigvis at ikke omsorgsløsningen hos de andre mødrene som har tatt hele permisjonen selv ikke også har bakgrunn i synet på mor som den best egnede omsorgspersonen for barnet det første året. Særlig blant høyt utdannede er imidlertid normen om at mor og far skal være likestilte i barneomsorgen utbredt (Farstad og Stefansen 2008). Da blir det i middelklassen ikke lenger helt legitimt å begrunne manglende fordeling av permisjon ut fra en tradisjonell omsorgsmodell.

Hos de tre siste mødrene ble permisjonen delt mellom mor og far, men fordelingen varierte. Sjansen for delingen av permisjonen er større jo høyere utdannings- og yrkesposisjon foreldrene har (Brandth og Kvande 2003). Karina er den som har delt

permisjonen jevnest med partneren ved at hun tok åtte måneder (ferie inkludert), mens han tok fem. Karinas partner hadde uttrykt et sterkt ønske om å ta del i foreldrepermisjonen. “Menn som vil være omsorgspersoner for sine barn, går inn i et slags omsorgsfelt” skriver Holter og Aarseth (1993:14), men “Er dette feltet allerede opptatt? Eller ønsker kvinnene mennene velkommen inn?”. Karina illustrerer nettopp hvordan løsningen med å dele foreldrepermisjonen med samboeren ikke var helt uproblematisk for henne, til tross for at hun uttrykker et klart ønske om at hun og samboeren skal være likeverdige i foreldreskapet. Hennes fremstilling er et godt eksempel på konsekvensene av en kjønnsnøytral lovregulering, og reiser spørsmål rundt hvorvidt matematisk likhet betyr kjønnsrettferdighet:

Det var harde forhandlinger. Jeg måtte nok gå noen runder med mine egne holdninger, for å være villig til å gi slipp på det som på en måte er det største privilegiet som kvinner føler at man har. Og jeg måtte nok konfronteres ganske kraftig med min egen holdning til at permisjonen ikke tilhører mor, og at mor er snill hvis hun gir fra seg permisjon til far. For han starta med å si at han ville ha halvparten. Også sa jeg at det synes jeg er urettferdig, for når jeg har gått gravid og så født, og så har en barseltid i starten, så vil ikke jeg at han skal overta når det begynner å bli gøy. Jeg opplever ikke den barseltida som så veldig fantastisk. Jeg synes det er fryktelig slitsomt. Så jeg synes at jeg burde få tre måneder som bonus, som unntakstilstand, og så kan vi dele resten. Og derfor så fikk jeg tre måneder mer.

Alle fedrene har med andre ord enten tatt eller skulle ta fedrekvoten eller deler av permisjonen i tillegg. Kan dette forstås slik at fedrene ønsker å ta del i barneomsorgen også det første året i barnets liv? Bruk av fedrekvote kan helt klart tolkes som en prioritering av familien fremfor arbeidet. Fedrekvoten kan imidlertid sies å være “tvunget” i den forstand at disse seks permisjonsukene med full lønnsdekning faller bort dersom far ikke benytter seg av dem. Den utelukker heller ikke at også mor er hjemme i de seks ukene, og det er relativt vanlig at mor tar ut ferie mens far avvikler fedrekvoten (www.regjeringen.no). Fedrekvoten kan derfor fungere som fri til å gjøre andre ting, og betyr ikke nødvendigvis at far bruker tiden sammen med barnet. Fedrene som ville ta en større del av permisjonen viser klarere uttrykk for et ønske om å delta aktivt i omsorgen for barna. Farsvennlige rettigheter som fedrekvoten og muligheten til å dele permisjonen med mor viser hvordan vedtak på institusjonelt nivå legger føringer på individuelt nivå ved at nye praksiser oppstår. Ny praksis kan være med å skape nye normer. Slike normer kan føre til videre utvikling på institusjonelt nivå ved at nye reformer trer i kraft som kan åpne enda større muligheter for fars

deltakelse i barneomsorgen. Vi ser på denne måten hvordan ulike analytiske nivåer er nært sammenknyttet og kontinuerlig virker på hverandre.

Forhandlingene rundt permisjonsfordelingen viser hvordan mødre og fedre aktivt bruker de mulighetene velferdsstaten tilbyr, og hvordan de trekker på utbredte normer i sine vurderinger. Det ligger imidlertid mer til grunn enn reformer og idealer når permisjonen skal begrunnes. Fars arbeidssituasjon, økonomiske hensyn og ønsket om å amme lenge er begrunnelser for en ulik permisjonsfordeling. Som Brandth og Kvande kommenterer blir bruken av foreldrepermisjon, som i utgangspunktet er kjønnsnøytral ettersom mor og far kan dele permisjonen slik de ønsker, "...farget av møtet med et kjønn samfunn og speiler de dominerende kjønnsordningene." (2005:52). Funnene viser hvordan struktur og ideologi legger føringer for foreldrenes valg rundt permisjonen, samtidig som andre faktorer knyttet til kjønn og klasse spiller en betydelig rolle for hva utfallet blir.

Oppveksterfaringers betydning for egne forventninger

Jeg vil nå gå over til å se på hvilke erfaringer informantene har med sin egen far. Fokuset vil her ligge på fars nærvær og fravær i omsorgen for døtrene i oppveksten. Dette vil gi et bilde av fedres deltakelse i omsorgsoppgavene på 1970-tallet. Samtidig vil oppveksterfaringene danne utgangspunkt for å diskutere hvorvidt mødrenes forventninger til partneren som far kan knyttes til hvordan de opplevde far i barndommen. Som nevnt innledningsvis taler tidligere bidrag for en overgang i faderskapet til mer deltakende fedre (se Jensen 2001, Brandth og Kvande 2003). Kan mine funn støtte en slik tendens?

Hvordan foreldrene i oppveksthjemmet fordelte omsorgen for barna varierte. Beate vokste opp sammen med to søsken. Faren var utdannet sivilingeniør, mens moren først tok utdanning etter småbarnsfasen. Ettersom moren var hjemme i småbarnsfasen falt hovedansvaret for omsorgen på henne. Faren arbeidet fulltid, og de første årene så Beate faren stort sett bare i helger:

Da jeg var liten la vi [søsknene] oss så veldig tidlig om kvelden da. Så da så vi han [pappa] egentlig bare i helgene, stort sett. Men han pleide å stå opp med oss i helgene mens mamma sov lenge. (...) På en måte så hadde vi jo et

nærmere forhold til mamma, for vi så henne mer. Men på en annen måte så var pappa liksom favoritten på mange måter. Han lekte med oss hele tiden også. (...) Jeg husker mange flere ting om mamma fra før jeg begynte på skolen enn om pappa.

Beates foreldre hadde et relativt tradisjonelt familiemønster. Faren hadde forsørgeransvaret, mens moren hadde hovedansvaret for omsorgen. Likevel gir Beate uttrykk for at faren prioriterte barna i fritiden, og gikk aktivt inn for å avlaste moren i helgene. Hos Anita var familiemønsteret motsatt. Hun vokste opp sammen med en tre år yngre søster. Foreldrene var utdannet sivilingeniører, og var begge yrkesaktive under Anitas oppvekst. Moren var i tillegg mye aktiv utenfor jobbsammenheng, og derfor mye borte på kvelder og i helger. Faren til Anita tok en stor del av ansvaret for henne og søsteren:

Han har jo vært usedvanlig mye hjemme da, sånn på ettermiddagen, kanskje i forhold til andre pappaer. (...) Altså, sånn i ettertid så vil jeg jo si at jeg tror at pappaen min er en meget klok og tolerant mann. Og han har jo akseptert mamma som sin likeverdige hele tida. (...) Det har tydeligvis aldri vært noe spørsmål, som vi har lagt merke til i hans hode på at mamma skulle få lov til å gjøre ting som mamma ville. Det har aldri vært mammas jobb å være hjemme med oss.

Anitas foreldre viser et utradisjonelt familiemønster. Ikke bare arbeidet moren fulltid. Hun var også engasjert på andre arenaer, og derfor mye borte i hverdagen. Dermed fremstår faren som den viktigste omsorgspersonen i Anitas oppvekst.

Beates og Anitas oppveksterfaringer illustrerer variasjon i foreldrenes omsorgsfordeling i barndommen. I noen tilfeller var omsorgsoppgavene tradisjonelt fordelt ved at mor hadde hovedansvaret for barna mens far hadde den sterkeste yrkestilknytningen. Hos andre var omsorgen mer jevnt fordelt mellom foreldrene. Noen opplevde også at far i løpet av oppveksten var den mest nærværende av foreldrene. Jeg ser en tendens i utvalget mitt til at det stort sett var mor som hadde hovedansvaret for omsorgen og var mest tilstede de første årene og som var den som ga barnet trøst og ordnet det praktiske. Faren var gjerne den som tok seg av de morsomme aktivitetene. En undersøkelse av Kitterød fra 1990-91 viser også at fars bidrag i omsorgen gjerne består av "lekpreget samvær" (1992 i Holter og Aarseth 1993). Den samme tendens kom frem hos Wetlesens (2008) informanter når de beskrev sin oppvekst 1970-tallet. I paperet skriver hun at mor stod for det meste av

husarbeid, mens far tok større del i lek og utendørsaktiviteter med barna. Det ser ut til at far ofte kom mer på banen når informantene ble litt eldre, og ikke lenger var så knyttet til mor som de var i de første leveårene. Far blir da gjerne beskrevet som en god samtalepartner. Tradisjonelt har også fedre hatt lettere for å identifisere seg med litt eldre barn, og derfor engasjert seg mer når barna har begynt å snakke og kan være med på ulike aktiviteter (Wetlesen 1997). Sett under ett gir informantenes fremstilling bilde av en ganske moderne og deltakende far. Det bør likevel understrekes at fedrenes tilknytning til arbeidslivet varierte mye, noe som fikk betydning for deres nærvær i døtrenes oppvekst.

Mødrenes relasjon til faren sin i oppveksten kan ha betydning for hvordan paret samarbeider om foreldreoppgavene (Wetlesen 1997). Stine vokste opp som den eldste av tre søsken. Begge foreldrene har en helsefaglig utdanning. Moren arbeidet deltid da Stine vokste opp, mens faren hadde en jobb som ikke krevde så lange dager. Da Stine fikk søsken, ble moren mye opptatt med de små. Da økte farens deltakelse i omsorgen for henne, og hun opplevde ham som svært tilstedeværende i hverdagen. Farens engasjement i barneomsorgen har gjort at Stine ønsker at samboeren hennes skal vise samme deltakelse:

Jeg tror nok jeg forventer en del av de tingene som jeg opplevde med min egen far. At han skal være til stede og engasjert i det som skjer med barnet vårt og har tid og energi, eller overskudd da til å være sammen med oss.

Som Stine viser kan et nært forhold til egen far gi ønsker om en deltakende partner. Stines forventninger til samboeren som far har bakgrunn i hvordan hun selv erfarte faren i oppveksten.

Oppveksterfaringer med far kan også medføre et ønske om at partneren skal gjøre faderskapet på en annen måte. Karinas oppvekstsituasjon bar preg av at faren var mye fraværende i barndommen. I voksen alder har Karina reflektert mye over det fjerne forholdet hun hadde til faren. Hun tror dette har gjort henne bevisst på å finne en partner som tar større del i omsorgsoppgavene. Da hennes forrige partner deltok mindre i barneomsorgen enn det hun hadde forespeilet seg, opplevde hun stor skuffelse:

Faren til datteren min husker jeg nok at der var det et problem at jeg hadde noen ideer om at han skulle ta mer ansvar på egen hånd, og at jeg ikke skulle være den som alltid hadde siste ordet, og som hadde det egentlige ansvaret til sjuende og sist for å ha barn. Og det var noe jeg savna veldig da. Sånn opplever jeg det ikke nå i det hele tatt. For nå opplever jeg oss som likeverdige, og at det ikke egentlig er min jobb.

Da Karinas forrige partner i likhet med hennes far engasjerte seg lite i omsorgen for barnet, bidro dette til at forholdet tok slutt. Hennes nåværende samboer viser langt større tilstedeværelse i familien, og han oppfyller dermed hennes forventninger.

Beate har en sønn på halvannet år. Hun viser hvordan egne erfaringer både kan danne en modell og et motstykke til hennes forventninger til partneren som far. Beate forteller at "...sånn som jeg er vant til å tenke at en far er, det er vel ofte sånn som min far var". Beate føler at faren hennes var flink til å ta henne alvorlig og snakke med henne som barn, noe som også kan sies å være en utbredt norm i dagens barneoppdragelse. Han tok ofte henne og søstrene ut på forskjellige aktiviteter da de var barn. Hun er derfor opptatt av at partneren hennes skal ha de samme egenskapene. Beates foreldre skilte seg imidlertid da hun var tretten år, og Beate viser hvordan erfaringer med far også kan skape andre forventninger til partneren:

Det som var veldig påfallende med min far, det var at da mamma og pappa ble skilt, så var det plutselig slutt på det at han var den morsomme pappaen som var der. For plutselig så var han ikke der lenger. Han ble veldig lite tilstedeværende. Så jeg forventer på en måte at det samme ikke skjer. Nå tror jo ikke jeg at vi blir skilt, men jeg forventer absolutt at han er en pappa som ikke bare forsvinner hvis ting blir vanskelig.

Det er ikke min intensjon å kartlegge hva mødre ønsker at partneren skal gjøre likt eller forskjellig fra hva deres egen far gjorde. Dette varierer i utvalget mitt, og informantene trekker frem ulike elementer. Poenget mitt er snarere å vise hvordan positive erfaringer med far i oppveksten kan medføre forventninger om at partneren skal gjøre faderskapet på liknende vis, samtidig som negative erfaringer kan gi et ønske om at partneren skal gjøre ting annerledes. Det er imidlertid viktig å poengtere at hvordan informantene opplevde sine fedre i barndommen, blir vurdert ut fra hvordan de ser tilbake på det i dag, og ikke nødvendigvis hvordan de faktisk opplevde far i oppveksten. Erfaringer fra barndommen kan fortone seg annerledes etter at man har reflektert over dem i voksen alder. Samtidig vil de alltid være farget av dagens

rådende normer. Dette kan gjøre at minner om egen far kan virke både mer positive og mer negative i ettertid. Dagens refleksjoner over forholdet til far er med på å forme forventningene. Det synes rimelig å hevde at oppveksterfaringer, sammen med dagens normer og strukturelle muligheter, danner et viktig grunnlag for å forstå mødres forventninger til partneren som far.

Sett under ett gir informantenes fortellinger om faren i oppveksten bilde av en far som aktivt tok del i omsorgen for barna. I de tilfellene der far arbeidet mye ser det ut til at han kompenserte for sitt fravær ved å være sammen med barna i den tiden han hadde til rådighet. Med ett unntak stemmer fedrenes deltakelse i oppveksten derfor ikke helt overens med beskrivelser av en tradisjonell far som er fraværende i omsorgen selv når han er hjemme. I den grad mitt materiale gir grunnlag for å snakke om en ny type faderskap kan dette sies å gjelde i barnas første leveår. Det kan se ut til at far kommer tidligere på banen enn han gjorde for tredve år siden, noe som kan ha sammenheng med nye permisjonsordninger. Da mine funn ikke gir uttrykk for en så dramatisk overgang som det faderskapsforskningen taler for, kan dette være fordi de endringene i faderskapet som blir beskrevet allerede var i gang på 1970-tallet. Fordi mine informanter vokste opp i middelklassen, og hadde mødre som var yrkesaktive også etter de stiftet familie, kan dette ha satt nye krav til fedrenes deltakelse. En studie av norske fedre på 1990-tallet, hvor informantene hadde vokst opp 1960-tallet gir et ganske annet bilde av oppvekstfedrene (Holter og Aarseth 1993). Som jeg var inne på i kapittel 3 beskrev informantene i denne studien faren sin som fjern, autoritær og lite omsorgsgivende. Dette skiller seg klart fra hvordan mine informanter husker sine fedre, noe som både kan ha sammenheng med at informantene i denne studien vokste opp ti år tidligere og at utvalget består av arbeidsklassefedre.

Jeg vil avslutte med å poengtere at det er viktig å være oppmerksom på at man gjerne husker det som har gitt inntrykk. Derfor er det mulig å tenke seg at fedrene fremstår som mer deltakende i ettertid enn det de i virkeligheten var, kanskje fordi de stod for de morsomme aktivitetene. Når far beskrives som “helten” og “favoritten”, kan dette muligens ha sammenheng med at han var mindre tilstede i hverdagen, og at det derfor var ekstra stas for barna når han først brukte tid på dem.

Avsluttende kommentar

Kvinnens løsrivelse fra husmørtilværelsen og økte arbeidsdeltakelse i senere tiår har bidratt til økt likeverdighet i forholdet mellom mor og far. Særlig gjelder dette i middelklassefamilier der begge er høyt utdannet, og dermed har en sterk yrkesidentitet. Når far langt på vei har mistet sin tradisjonelle forsørgerrolle i familien, har dette bidratt til å skape nye normer om faderskapet. Slike normer kommer til uttrykk hos mor gjennom hennes forventninger til partneren som far. I et mer likestilt parforhold ønsker mor at far skal være deltakende i barneomsorgen.

Nye faderskapsnormer danner også grunnlag for dagens permisjonsreformer. Permisjonsstatistikk viser at foreldrepermisjonen benyttes maksimalt slik at barnet blir tatt hånd om i hjemmet det første leveåret. I de fleste tilfeller begrenser fars permisjon seg til fedrekvoten. Dette gjenspeilte seg også i min undersøkelse. Den standardiserte arrangementen av barneomsorgen det første leveåret reflekterer foreldres tilpasning til de mulighetene velferdsstaten tilbyr. Mulighetsstrukturer synes å forme foreldrenes valg. Men også mors oppveksterfaringer med egen far bidrar til å danne grunnlag for hennes forventninger til partneren. Fars deltakelse i barneomsorgen under egen oppvekst kan gjøre mor innstilt på at partneren skal ta del i ansvaret for barna. Dersom far var fraværende kan dette føre til at mor i voksen alder blir bevisst på å finne en partner som vil ta større del i omsorgen for barna enn det hun opplevde at hennes egen far gjorde. Hos mine informanter var farsfravær i oppveksten unntaket snarere enn regelen. De fleste beskriver faren sin som deltakende i omsorgen for dem da de var barn. Involvert faderskap er dermed ikke noe nytt, og funnene tyder på at overgangen til mer deltakende fedre allerede var i gang på 1970-tallet. Dette gir grunnlag for å si at faderskapet i middelklassen bærer preg av kontinuitet fra de som var fedre på 1970-tallet. Likevel kan det sies å ha skjedd endringer når det gjelder fars engasjement i barneomsorgen i barnets første leveår. Tendensen i forrige generasjon til at far først kommer på banen når barna blir litt eldre, ser ut til å ha avtatt noe. Farsvennlige permisjonsreformer har gjort det mulig for far å engasjere seg mer på hjemmebane også i barnets første leveår. Fedrekvoten har i dag en bred oppslutning i den norske befolkningen. Imidlertid opprettholdes stadig en relativt tradisjonelt omsorgsfordeling ved at mor tar mesteparten eller hele den øvrige foreldrepermisjonen. Begrunnelsene for dette har gjerne bakgrunn i arbeidsmessige, økonomiske og biologiske forhold.

7. Sammenfatning og konklusjon

I denne oppgaven har jeg sett på aspekter ved småbarnsmødres utforming av moderskapet med særlig fokus på valg av omsorgsarrangement og verdier i oppdragelsen. Dette har jeg gjort med utgangspunkt i et generasjonsperspektiv. Innledningsvis ble det stilt spørsmål om familiegenerasjonens betydning som referansepunkt for mødrenes holdninger og praksis i moderskapet. Hensikten har vært å belyse kontinuitet og endring i moderskapet mellom generasjoner med bakgrunn i mødrenes egne oppveksterfaringer. Samtidig ble diskutert hvordan omsorg og oppdragelse kan forstås i lys av dagens rådende normer og de strukturelle muligheter mødrene blir stilt overfor i det norske samfunnet.

Åtte kvinner med oppvekst i middelklassefamilier har i denne oppgaven delt sine holdninger og praksiser med meg gjennom intervjusamtaler. Middelklassen utgjør på denne måten studiens kontekst, og resultatene knyttes i første omgang til mødre med samme bakgrunn. Konteksten er også lokalt forankret i det de fleste vokste opp, og er bosatt, i Oslo-området. Alle levde i parforhold, enten som ektefeller eller som samboere. Dette var et kriterium i oppgaven og hadde blant annet bakgrunn i mitt ønske om inkludere fars betydning for familielivet. Jeg kan derfor ikke uttale meg om foreldreskapet i enslige familier.

Alle mødrene i denne studien er etnisk norske. Dette var ikke et kriterium for å delta. I rekrutteringen ble det spurt etter småbarnsforeldre som hadde vokst opp i en toinntektsfamilie, og som derfor hadde opplevd en form for omsorgsarrangement utenfor kjernefamilien i oppveksten. Slike erfaringer er mindre vanlig blant innvandrere. Det kan også tenkes at mødre med innvandrerbakgrunn er mindre fortrolige med forskning. En av mødrene hadde imidlertid ektemann fra et afrikansk muslimsk land. Gjennom henne fikk jeg dermed noe innblikk i hvilke utfordringer foreldre med ulik kulturell bakgrunn kan møte på.

Sentrale mønstre

I likhet med foreldrene har informantene med ett unntak tatt en lang utdanning. Dette valget fremstår som selvsagt, og kan knyttes til den kulturelle kapitalen foreldrene

overførte i oppveksten. Utdannelsen har gitt muligheter for en interessant jobb og en sterk yrkesidentitet. Det ser ut til at informantene har et personlig behov for å delta i arbeidslivet. Å skulle være hjemme på fulltid virker utenkelig. Jobben gir mulighet for å bruke sine evner, og til å knytte sosiale bånd på utsiden av familien. Informantene vokste selv opp med en yrkesaktiv mor, og ønsket om å selv delta i arbeidslivet ser ut til å falle naturlig. At begge foreldrene jobbet fremstod som ”normalen” i barndommen, og få husker foreldrenes fravær i jobbsammenheng som problematisk. Informantene har selv få betenkeligheter med å kombinere familieliv og arbeidsliv. Foreldrenes nærvær i oppveksten varierte, og jeg fant eksempler på både en relativt tradisjonell, en jevn og en mer utradisjonell omsorgsfordeling. Foreldrenes tilstedeværelse (eller mangelen på denne) i oppveksten ser ut til å fungere som referansepunkt. Som regel ønsker informantene å følge det samme mønsteret som moren i valg av arbeidstid, men fravær hos mor eller far i oppveksten gir i noen tilfeller andre forventninger til en selv eller til partneren.

Informantene har som sagt en sterk yrkesidentitet, og likeverdighet fremstår som et grunnprinsipp i parforholdet. Mødrene ønsker at partneren skal bidra i foreldreskapet på lik linje som dem selv. Tid og engasjement er viktige stikkord i mødrenes forventninger til partneren som far. Likevel tar mødrene gjerne så lang foreldrepermisjonen som mulig, og det ser ut til at foreldrepermisjonen i praksis fremdeles er ”forbeholdt” mor. Arbeidslivet er stadig en kjønnssegrert arena, og fedrenes sterkere yrkestilknytning og høyere lønn gjør det mest lønnsomt at mor tar ut foreldrepermisjonen. Samtidig ser det ut til at likeverdigheten møter en biologisk barriere når paret blir foreldre. Dermed begrenser fedrenes permisjon seg stort sett til fedrekvoten. Når far ønsker mer permisjon er det eksempler på at ønsket blir avvist, eller at foreldrene må forhandle om hvordan permisjonen skal deles. Mødrene gir i noen tilfeller også uttrykk for at de er villig til å diskutere deling, men at partneren viser lite interesse.

I egen oppvekst opplevde informantene at far deltok i den tiden han hadde til rådighet. Hvor aktiv far var i yrkeslivet skapte likevel variasjon i forhold til hvor deltakende han var i familielivet. Det var gjerne mor som stod for de praktiske omsorgsoppgavene, mens fars nærvær bestod av lekpreget samvær. Det så også ut til at far gjerne kom mer på banen etter hvert. Sett under ett gir mitt materiale lite

grunnlag for å snakke om en dramatisk overgang i faderskapet fra 1970-tallet. Positive minner om far fra oppveksten ser ut til å gi informantene ønsker om at partneren skal skape en liknende relasjon til barnet. Noen har også negative erfaringer med far i oppveksten, og virker da bevisste på å velge en partner med andre holdninger. Fedrekvoten har bidratt til at far kommer tidligere på banen enn for tredivet år siden. Likevel tar mødre gjerne ut ferie mens far avvikler fedrekvoten, og det blir derfor vanskelig å si hvor mye fedrene faktisk deltar i omsorgen i de seks ukene. Ser man på utbredte normer i samfunnet om faderskapet, blir det klart at det i dag er illegitimt for far å være fraværende, særlig i middelklassen. Det er derfor grunn til å tro at far er opptatt av å delta i omsorgen ettersom det forventes av ham. Likevel bør man være forsiktig med å sette likhetstegn mellom ideologi og praksis.

Barnehagen fremstår som en viktig del av den mulighetsstrukturen mødre gjør bruk av. I ettårsalderen oppfatter mødre at barnet har behov for å være sammen med andre barn. Barnehagen blir en viktig arena for lek med andre barn, og kan ifølge mødre bidra til å fremme barnets sosiale kompetanse. I barnehagen lærer barnet angivelig å ta hensyn til andre, og å bli fleksibel og tilpassningsdyktig. Samtidig mener mødre at barnehagen gir barnet større utfordringer enn hva det kunne fått i hjemmet, hvilket antas å styrke barnets læring og utvikling. Barnehagen danner derfor også grunnlag for gode skoleprestasjoner. På denne måten ansees ikke barnehagen for å være en erstatning for mor, men som et ledd i utdanningssystemet hvor barnet tidlig kan utvikle egenskaper som er viktige i samfunnet. Mødre mener også at yrkesaktiviteten gir dem mer overskudd på hjemmebane fordi de da er mer tilfreds med tilværelsen. Dermed kan barnehagen velges ut fra hensynet til barnets beste. Det er likevel viktig at barnet ikke får for mange timer i barnehagen den første tiden. Mødre ønsker derfor gjerne å arbeide i noe redusert stilling i småbarnsfasen dersom de ser at det er behov for det. Dette vil angivelig gi en enklere hverdag og dermed en bedre balanse mellom familieliv og arbeidsliv. Kontantstøtte, enten til bruk av dagmamma eller til å selv være hjemme, er kun aktuelt i påvente av barnehageplass. I oppveksten gikk mødre selv i barnehage, og de mener at deres egne gode erfaringer har gjort dem positive til å benytte denne omsorgsløsningen for egne barn. Mødre som selv hadde en tidlig oppstart har få betenkeligheter med å sende barnet i barnehagen etter endt permisjon. De som hadde en senere oppstart, eller husker negative episoder i barnehagen ønsker gjerne å utsette barnehagestarten til barnet

nærmer seg to år. Jeg fant med andre ord kontinuitet fra forrige generasjon når det gjelder ønsker for yrkesaktivitet og omsorgspraksis. Likevel er det viktig å være oppmerksom på at mødre som i dag velger å være yrkesaktive og å ha barna i barnehagen tar et annet valg enn det deres mødre gjorde på 1970-tallet.

Mulighetsstrukturen er annerledes, og normene omkring barneomsorg er ikke de samme som for tredve år siden. Kontinuitet mellom generasjonene betyr derfor ikke nødvendigvis at det er snakk om generasjonsoverføring.

Mødrenes syn på barnehagen som viktig for barn kan settes i sammenheng med deres oppdragelsesverdier. I oppdragelsen vektlegges det at barnet skal utvikle evne til å ta gode valg. Det er viktig å gi barnet utfordringer og oppmuntring slik at hun/han lærer å bruke potensialet sitt og realisere seg. Mødrene ønsker at barnet skal bli sosialt og trygg på seg selv slik at det kan stå for egne meninger. Selvstendighet, som har blitt uttrykt som en viktig oppdragelsesverdi i middelklassen hos en rekke bidragsyttere, kan derfor sies å være sentral også i mine funn. Dette er en egenskap mødrene føler var sentral i den oppdragelsen de selv fikk. Mor i oppvekstfamilien blir gjerne beskrevet som et forbilde som gir av omsorg, og informantene ønsker å være tilgjengelige og gi barnet trygghet på samme måte som de selv opplevde i barndommen. De ønsker også å videreføre aktiviteter som synging, lesing, forberedelse til høytider og turgåing fra oppveksthjemmet. Oppdragelsen bar samtidig preg av endring ved at mødrene gjerne ville praktisere en mer demokratisk oppdragerstil der det var viktig å være i dialog med barnet i enda større grad enn hva de selv hadde opplevd i barndommen. I noen tilfeller viser mødrene også hvordan negative erfaringer fra oppdragelsen de fikk i oppveksten bidrar til et ønske om gjøre ting annerledes overfor eget barn.

Et viktig mål med denne oppgaven har vært å utforske oppveksterfaringers betydning som referansepunkt i foreldreskapet. Min antagelse i forkant av undersøkelsen var at moderskapet utformes i forhold til strukturelle muligheter og rådende normer i dagens samfunn, samtidig som mødrene overfører verdier og praksiser fra oppveksthjemmet. I materialet fant jeg både kontinuitet og endring fra forrige generasjon. Dette tyder på at mødres handlingsrom både formes av de nye morsidealer og foreldrerettigheter som gjør seg gjeldende i dag, og av den omsorgen og oppdragelsen de selv erfarte som

barn.

Det fremstår rimelig klart at tilhørigheten til en historisk generasjon har betydning for hvordan mødre gjør moderskapet. En rekke studier har vist hvordan foreldre tilpasser seg de mulighetene staten tilbyr og viser tilslutning til nye normer for foreldreskap. Familiegenerasjonens betydning fremstår ikke som like klar. Selv om mødrene i min undersøkelse gjerne fulgte mye av det samme mønsteret som i oppveksthjemmet, betyr ikke nødvendigvis lik praksis at døtrene reflekterer på samme måte som det mødrene deres gjorde for tredve år siden. Det er viktig å være oppmerksom på at de valg deres foreldre gjorde var i en annen kontekst. Hvorvidt mødrene selv trekker linjer mellom oppveksterfaringer og den omsorgen og oppdragelsen de gir egne barn har betydning for hvilke konklusjoner man kan trekke. Mine funn tyder på at dette varierer. Mens noen mødre virker bevisste på å videreføre bestemte elementer fra oppveksthjemmet, har andre reflektert lite over oppveksthjemmets betydning for eget moderskap. Likevel mener jeg på bakgrunn av mine funn det er grunn til å tro at generasjonsoverføring spiller en såpass viktig rolle at det er verdt å inkludere familiegenerasjonens betydning i studier av foreldreskapet. Flere mødre trekker selv paralleller mellom oppveksterfaringer og eget moderskap. Mødre som ikke i utgangspunktet begrunner holdninger og praksis med bakgrunn i hva de selv har opplevd i barndommen, gir uttrykk for at oppveksthjemmet har hatt betydning for deres morsidentitet når de blir spurt om dette direkte. Ettersom mødrene føler de kjenner best, og er mest fortrolig med, den omsorgen og oppdragelsen de selv fikk, mener de gjerne det er naturlig å tro at deres innstillinger er preget av hva de selv har opplevd. At oppveksthjemmet brukes som referansepunkt for eget moderskap betyr ikke nødvendigvis at mødrene ønsker å handle på samme måte som sine foreldre. Oppveksterfaringer kan også bidra til ønsker om å gjøre andre valg enn det foreldrene gjorde. Det er også særlig når det gjelder endring fra forrige generasjon mødrene har bevisste ønsker for hvordan de ønsker å handle overfor egne barn. Som flere også uttrykker er det lettere å se hva man ønsker å endre, enn hva man overfører uten å reflektere over det.

Videre forskning

Tradisjonelt har generasjonsoverføring blitt lite vektlagt i sosiologien. Et hovedmål med denne oppgaven har som nevnt vært å diskutere hvorvidt oppveksterfaringer bør inkluderes i forståelsen av foreldres handlingsrom. I oppgaven har det derfor vært viktig for meg å se på flere sider av moderskapet som kan være preget av overførte holdninger og praksiser. Jeg har derfor sett på både valg av omsorgsordning, oppdragelsesverdier og forventninger til partneren som far. I videre studier vil det kunne være interessant å gå mer i dybden på ett av disse temaene. Da kan man muligens få bedre innsikt i hvordan familiegenerasjonen spiller inn på eget familieliv. Min oppgave begrenser seg til mødre med middelklassebakgrunn. Min medstudent Mona-Lisa Lieng har gjort en liknende studie i en arbeiderklassekontekst. Det ville naturligvis være interessant å foreta en komparativ studie der man ser på likheter og forskjellinger i generasjonsoverføring hos middelklassen og arbeiderklassen. Jeg har i denne oppgaven kun intervjuet mødre. Det kan også være interessant å gjøre en liknende undersøkelse blant fedre for å se hva de tar med seg av verdier og handlemåter fra oppveksthjemmet.

Litteraturliste

Bawin-Legros, Bernadette (2002): "Introduction - Filiation and Identity: Towards a Sociology of Intergenerational Relations" i *Current Sociology* (vol. 50, nr. 2 - 2002 s. 175-183). London: Sage Publications.

Beck, Ulrich og Beck-Gernsheim, Elisabeth (1995): *The Normal Chaos of Love*. Cambridge: Polity Press.

Bengtsson, Margot (2001): *Tid, rum, kön og identitet: om foreldråidentifikationens omvandlingar 1959-1993*. Lund: Studentlitteratur.

Bjørnholt, Margunn og Wetlesen, Tone Schou (2006): *Work-sharing couples. A longitudinal study of men in change and intergenerational transmission*. Prosjektskisse utarbeidet til oppfølgingsstudien av Grønseths DAT-prosjekt (1975).

Bourdieu, Pierre (2004): "The forms of capital" i Ball, Stephen J. (red.): *The RoutledgeFalmer Reader in Sociology of Education*. London: RoutledgeFalmer.

Brandt, Berit og Kvande, Elin (2003): *Fleksible fedre. Maskulinitet, arbeid, velferdsstat*. Oslo: Universitetsforlaget.

Brandth, Berit og Kvande, Elin (2005): "Valgfri eller øremerket permisjon for fedre?" i Brandth m.flere (red.): *Valgfrihetens tid. Omsorgspolitik for barn møter det fleksible arbeidslivet*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Brannen, Julia og Moss, Peter (1991): *Managing Mothers. Dual Earner Households after Maternity Leave*. London: Unwin Hyman.

- Brannen, Julia og Moss, Peter (2003):** *Rethinking children's care*. Buckingham: Open University Press.
- Brannen, Julia, Peter Moss og Ann Mooney (2004):** *Working and caring over the twentieth century. Change and continuity in four-generation families*. London: Palgrave.
- Bungum, Brita (2007):** "Når blir jeg henta? Barns tidsforhandlinger med yrkesaktive mødre og fedre" i Kvande, Elin og Rasmussen, Bente (red.): *Arbeidslivets klemmer. Paradokser i det nye arbeidslivet*". Bergen: Fagbokforlaget.
- Bungum, Brita (2008):** "Med nøkkelen rundt halsen. Barns opplevelser av mødres og fedres arbeidsliv" i *Sosiologisk Tidsskrift* (nr. 2 - 2008 s. 127-146). Oslo: Universitetsforlaget.
- Coffey, Amanda og Atkinson, Paul (1996):** *Making Sense of Qualitative Data. Complementary Research Strategies*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Crompton, Rosemary og Lyonette, Clare (2006):** "Work-Life 'Balance' in Europe" publisert i *Acta Sociologica* (vol. 49, nr. 4 - 2006). London: Nordic Sociological Association og Sage.
- Duncan, Simon (2005):** "Mothering, class and rationality" publisert i *The Sociological Review* (vol. 53, nr. 1 - 2005 s. 50-76). London: Blackwell.
- Ellingsæter, Anne Lise og Gulbrandsen, Lars (rapport 24/2003, NOVA):** *Barnehagen – fra selektivt til universelt velferdsgode*. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Ellingsæter, Anne Lise (2004):** "Tidskrise i familien?" i Ellingsæter, Anne Lise og Leira, Arnlaug (2004): *Velferdsstaten og familien. Utfordringer og dilemmaer*. Oslo: Gyldendal.

Ellingsæter, Anne Lise og Leira, Arnlaug (red. 2004): *Velferdsstaten og familien. Utfordringer og dilemmaer.* Oslo: Gyldendal Akademisk.

Ellingsæter, Anne Lise og Leira, Arnlaug (red. 2006): *Politicizing parenthood in Scandinavia. Gender relations in welfare states.* Bristol: Polity Press.

Evenshaug, Oddbjørn og Hallen, Dag (1997): *Familiepedagogikk. Oppdragelsens hva, hvordan og hvorfor.* Oslo: Ad Notam Gyldendal AS.

Farstad, Gunhild R. og Stefansen, Kari (2007): "Ett år og klar for barnehagen? Foreldres forståelser av små barns omsorgsbehov" (NOVA) publisert i tidsskriftet *Barn* (nr. 2 - 2007 s.29-47), Trondheim: Norsk senter for barneforskning.

Farstad, Gunhild R. og Stefansen, Kari (2008): *Diskriminerende familiepolitikk i Morgenbladet* 29.2-6.3 2008. Oslo: Morgenbladet AS.

Fog, Jette (1994): *Med samtalen som utgangspunkt. Det kvalitative forskningsinterview.* Viborg: Akademisk Forlag AS.

Frønes, Ivar og Brusdal, Ragnhild (2003): "Generasjoner, livsløp og forandring" i Frønes, Ivar og Kjølrsrød, Lise (red.): *Det norske samfunn.* Oslo: Gyldendal Akademisk.

Giddens, Anthony (1991): *Modernity and Self-Identity.* Cambridge: Polity Press.

Giddens, Anthony (1992): *Transformation of Intimacy. Sexuality, Love & Eroticism in Modern Societies.* Oxford: Polity Press.

Grønseth, Erik (1975): *Work-sharing families: Adaptations of pioneering families with Husband and Wife in Part-time Employment.* Institute of Sociology, Oslo University.

- Haldar, Marit (1998):** "Kjærlighetens sosiologi" i Nilsen, Rune Årvik og Veiden, Pål (red.): *Sosiologisk fantasi*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Hansen, Marianne Norli og Mastekaasa, Arne (2005):** "Utdanning, ulikhet og forandring" i Frønes, Ivar og Kjølørød, Lise (red.): *Det norske samfunn*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Hatland, Aksel; Kuhnle, Steinar; Romøren, Tor Inge (red. 2001; 3. utg. 2002):** *Den norske velferdsstaten*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Hobson, Barbara (red. 2002):** *Making men into fathers. Men, masculinities and the sosial politics of fatherhood*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Holter, Harriet; Ve, Hildur; Gjertsen, Arild; Hjort, Haldis (1975):** *Familien i klassesamfunnet*. Oslo: Pax forlag AS.
- Holter, Øystein Gullvåg og Aarseth, Helene (1993):** *Menns livssammenheng*. Oslo: Ad Notam Gyldendal A/S.
- Jamieson, Lynn (1988; 2.utg 2002):** *Intimacy. Personal Relationship in Modern Society*. Cambridge: Polity Press.
- Jamieson, Lynn (1999):** "Intimacy Transformed? A Critical Look at the Pure Relationship" publisert i *Sociology* 33 (3). London: Sage Publications Ltd.
- Jensen, An-Margitt (2001):** "Fra faderkontroll til moderansvar" i Backe-Hansen, E; Bache-Wiig, H; Jensen, A-M og Heggen, K: *Oppvekst i barnets århundre. Historier om tvetydighet*. Oslo: Ad Notam Gyldendal AS.
- Johannessen, Asbjørn og Tufte, Per Arne (2002):** *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Abstrakt forlag.

- Jørgensen, Per Schultz (1999):** “Familieliv - i børnefamilien” i Dencik, Lars og Jørgensen, Per Schultz (red.): *Familie i det postmoderne samfund*. København: Hans Reitzels Forlag A/S.
- Kellerhals, Jean; Ferreira, Cristina; Perrenoud, David (2002):** "Kinship Cultures and Identity Transmissions" publisert i *Current Sociology* (vol. 50, nr. 2 - 2002 s.213-228). London: Sage Publications.
- Kjørholt, Anne Trine & Tingstad, Vebjørn (2007):** “Flexible Places for Flexible Children? Discourses on New Kindergarten Architecture” i Zeiher, Helga m.flere (red.): *Flexible Childhood? Exploring Children’s Welfare in Time and Space*. Odeuse: University press of Southern Denmark.
- Korsvold, Tora (1998; 2.utg. 2005):** *For alle barn! Barnehagens fremvekst i velferdsstaten*. Oslo: Abstrakt forlag.
- Kvale, Steinar (1996):** *InterViews. An Introduction to Qualitative Research Interviewing*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Kvande, Elin og Rasmussen, Berit (2007):** “Innledning” i Kvande og Rasmussen (red.): *Arbeidslivets klemmer. Paradokser i det nye arbeidslivet*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Leira, Arnlaug (1998):** “En kvinnevennlig velferdsstat?” i Nagel, Anne Hilde (red.): *Kjønn og velferdsstat*. Bergen: Alma Mater forlag AS.
- Lilleaas, Ulla-Britt (2003):** *Fra en kropp i ustand til en kropp i det moderne*. Rapport 2:2003. Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi. Universitetet i Oslo.
- Macionis, John J. og Plummer, Ken (1997; 3. utg 2005):** *Sociology. A global introduction*. Harlow: Pearson/Prentice Hall.

- Pålerud, Turi (2006):** "Fra morserstatning til en del av utdanningssystemet"
publisert i *Bedre barnehager* (skriftserie nr 1, våren 2006). Oslo:
Utdanningsakademiet.
- Savage, Mike (2000):** *Class analyses and sosial transformasjon*. Buckingham: Open
University Press.
- Silverman, David (2001):** *Interpreting qualitative data. Methods for analysing talk,
text and interaction*. London: Sage Publications.
- Skard, Torild og Wetlesen, Tone Schou (2008):** *Kjønnsrettferdig?* i Dagsavisen
27.02.08. Oslo: Dagsavisen AS.
- Skeggs, Beverly (2004):** *Class, Self, Culture*. London: Routledge.
- Solsvik, Anne (2004):** "Likeverd i barneoppdragelsen" i Frønes, Ivar og Wetlesen,
Tone Schou (red.): *Dialog, selv og samfunn*. Oslo: Abstrakt forlag AS.
- Stefansen, Kari (2007):** "Familiens rolle i reproduksjon av ulikhet. Kunnskapsbidrag
fra kvalitative studier av foreldreskap" publisert i *Sosiologisk Tidskrift* (nr.3 -
2007 s. 245-264). Oslo: Universitetsforlaget.
- Strander, Kerstin (1997):** *Jag är glad att jag gick på dagis: fyrtio ungdomar ser
tillbaka på sin uppväxt*. Stockholm: HLS förlag.
- Thagaard, Tove (1996):** *Arbeid, makt og kjærlighet*. Oslo: Fagbokforlaget.
- Thagaard, Tove (2003):** *Systematikk og innlevelse: en innføring i kvalitativ metode*.
Bergen: Fagbokforlaget.
- Thagaard, Tove (2005):** *Følelser og fornuft. Kjærlighetens sosiologi*. Oslo: Abstrakt
forlag.

- Vincent, Carol & Ball, Stephen J. (2006):** *Childcare, Choice and Class Practices. Middle-class parents and their children.* Oxon: Routledge.
- Wetlesen, Tone Schou (1997):** "Biologi og kultur i likestilt foreldreskap" i *Sosiologisk Tidsskrift* (nr.3 - 1997 s. 235-250). Oslo: Universitetsforlaget.
- Wetlesen, Tone Schou (2000):** *Å gi videre. Kultur og oppdragelse i familien.* Bergen: Fagbokforlaget.
- Wetlesen, Tone Schou (2004):** "Foreldreveiledning - ekspertdominans eller dialogisk samhandling?" i Frønes, Ivar og Wetlesen, Tone Schou (red.): *Dialog, selv og samfunn.* Oslo: Abstrakt forlag AS.
- Wetlesen, Tone Schou (2008):** *Childcare and generation in dual earner families.* (Paper utarbeidet i forbindelse med oppfølgingsstudien.)
- Wetlesen, Tone Schou og Hjort, Haldis (2006):** *Spor etter krigen. Livshistorier.* Oslo: Unipub forlag
- Widerberg, Karin (1994):** *Kunnskapens kjønn. Minner, refleksjoner og teori.* Oslo: Pax forlag AS.
- Widerberg, Karin (2001):** *Historien om et kvalitativt forskningsprosjekt - en alternativ lærebok.* Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Widerberg, Karin (2004):** "Situert kunnskap - om modellmakt og dialog innadfor kvindeforskningen" i Frønes, Ivar og Wetlesen, Tone Schou (red.): *Dialog, selv og samfunn.* Oslo: Abstrakt forlag AS.

Nettsider

www.lovdata.no

www.regjeringen.no

www.ssb.no

Alle kilder som er brukt i denne oppgaven er oppgitt.

Antall ord i oppgaven: 37.291

Vedlegg 1: Oversikt over informantene

Rikke: Samboende, 1 barn, universitetsutdannet, lærer.

Mor: høyskoleutdannet, ingeniør. Far: universitetsutdannet, helse- og sosialsektoren.

Eirin: Gift, 1 barn, høgskoleutdannet, rådgiver.

Mor: artium, helse- og sosialsektoren. Far: høyskoleutdannet, direktør.

Mia: Gift, 1 barn, universitetsutdannet, servicenæringen.

Mor: høyskoleutdannet, produsent. Far: universitetsutdannet, lærer.

Karina: Samboende, 2 barn, universitetsutdannet, rådgiver.

Mor: høyskoleutdannet, ingeniør. Far: høyskoleutdannet, leder.

Stine: Samboende, 1 barn, universitetsutdannet, offentlig forvaltning.

Mor: høyskoleutdannet, lærer. Far: universitetsutdannet, lærer.

Beate: Samboende, 3 barn, universitetsutdannet, frilans.

Mor: artium, selvstendig næringsdrivende. Far: høyskoleutdannet, ingeniør.

Lisbeth: Gift, 2 barn, universitetsutdannet, datayrke.

Mor: høyskoleutdannet, helse- og sosialsektoren. Far: høyskoleutdannet, ingeniør.

Anita: Gift, 4 barn, artium, servicenæringen.

Mor: høyskoleutdannet, ingeniør. Far: høyskoleutdannet, ingeniør.

Vedlegg 2: Intervjuguide

0-7år

Hva husker du fra tiden før du begynte på skolen?

Er det noe du husker som særlig positivt med de første leveårene?

Er det noe du husker som særlig negativt med de første leveårene?

Kan du si noe om forholdet du hadde til moren din på denne tiden?

Kan du si noe om forholdet du hadde til faren din på denne tiden?

Hvis du hadde søsken, fortell litt om hva slags forhold du hadde til dem.

Var det noen forskjell på hva du gjorde eller snakket om med mor sammenliknet med far?

Hvis du gikk i barnehage, hva husker du fra det?

Hva slags boforhold hadde familien din?

Kan du huske likheter og forskjeller i hvordan moren og faren din praktiserte barneoppdragelsen på? Hva vektla de?

Vet du noe om dine foreldres oppvekstsituasjon?

Vet du noe om din partners oppvekstsituasjon?

Skolealder

Hvordan var situasjonen hjemme etter at du begynte på skolen – var det voksne hjemme etter at du kom fra skolen?

Hvordan opplevde du barneskolen faglig sett?

Hvordan opplevde du barneskolen sosialt sett?

Var du med på noen organiserte fritidsaktiviteter?

Hadde du noen skolekamerater/venninner du var mye sammen med?

Hadde du noen tilsynsordning etter skoletid?

Hva slags tilsynsordninger hadde vennene dine?

Utdanning

Hva slags utdannelse har du?

Hvorfor tror du at du valgte det du gjorde?

Hvilken betydning hadde foreldrene dine på utdanningsvalget? Andre forbilder?

Voksen livsfase

Når flyttet du hjemmefra?

Kan du huske noe om hvilke ønsker og forventninger hadde du til parforhold før du møtte partneren din?

Kan du huske noe om hvilke ønsker og forventninger hadde du til familiedannelse før du møtte partneren din?

Hvor lenge er det siden dere møttes?

Hvorfor tror du at det ble dere?

Hvor mye jobber du og partneren din normalt sett?

Hvordan fordeler dere ansvar for oppgavene hjemme?

Hvem har det endelige ordet i viktige spørsmål?

Ønsker dere flere barn?

Hvilke forventninger har du til partneren din som far?

Tror du at de erfaringene du hadde med din egen far under oppveksten virker inn på de forventningene du har til partneren din som far?

Er det noen positive egenskaper ved faren din du er opptatt av at din partner også skal ha som far?

Er det noe du savnet hos faren din under oppveksten, som du håper at dine barn ikke skal savne?

Føler du at partneren din er en god far?

Hvilke forventninger føler du at dagens samfunn retter mot deg som mor?

Hva setter du pris på å gjøre sammen med barna?

Hvilke egenskaper håper du at du kan hjelpe barnet ditt å utvikle?

Kan du si noe om type oppdragelse du ønsker å praktisere?

Hvordan har dere fordelt permisjonen og hvorfor?

Hvilke holdninger har du til bruk av barnehage?

Er kontantstøtte aktuelt?

Hvilke tanker har du om karriere?

Hvilke ønsker har du om arbeidstid i småbarnsfasen og i skolealder?

Hvilke tanker har du om balansen mellom familieliv og arbeidsliv?

Føler du at du bruker dine foreldres praksis med hensyn til arbeidsdeling og karriere som modell?

Hva har erfaringene fra oppveksthjemmet betydd for deg som person?

Hva har erfaringene fra oppveksthjemmet betydd for deg som kvinne?

Hva har erfaringene fra oppveksthjemmet betydd for deg som partner?

Hva har erfaringene fra oppveksthjemmet betydd for deg som mor?

Hva har erfaringene fra oppveksthjemmet betydd for hvordan du ser på jobb/arbeidsliv?

Hvilken rolle spiller økonomien i valg av arbeidstid og barneomsorg?

Vedlegg 3: Bakgrunnsopplysninger

Fødselsår	Din fars utdanning
Kjønn	Din fars yrke
Sivilstatus	Din mors utdanning
Utdanning	Din mors yrke
Yrke	Inntekt
Stillingsbrøk	Partners inntekt
Fødselsår 1. barn 2. barn 3. barn Andre:	Gjeld på husholdsnivå (studiegjeld pluss boliglån)
Partners utdanning	Utgifter til barnepass pr måned
Partners yrke	Boutgifter pr måned
Partners stillingsbrøk	